

**T.C
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**SAPMALAR AÇISINDAN İKİNCİ YENİ ŞİİRİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME**

ORHUN TAŞPINAR

Denizli-2017

**T.C
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**SAPMALAR AÇISINDAN İKİNCİ YENİ ŞİİRİ
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Orhun TAŞPINAR

Danışman

Prof. Dr. Nurettin ÖZTÜRK

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Bu çalışma Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı'nda jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Demya Yeyli
Üye: Prof. Dr. Alireza Öztürk
Üye: Doç. Dr. NİHAT BAYAT

İmza

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 05/04/2018 tarih ve 01/17 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Şakran TOK
PAÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Müdür

ETİK BEYANNAMESİ

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

imza

Orhun Taşpınar

TEŞEKKÜR

Beni bilimle tanıştıran, bilimsel bilginin ne derece önemli olduğunu duyumsatan sevgili hocam Nurettin ÖZTÜRK'E, bu çalışmanın hazırlanmasında önerdiği kaynaklarla, çalışmayı gözden geçiren ve çalışmanın yapılandırılmasını sağlayan sevgili hocam Derya YAYLI'ya, şiir konusuyla ilgili önerdiği kaynaklarla bakışımı genişleten sevgili hocam Nihat BAYAT'a, çalışmayla ilgili yardımcı olan ve savunmalarımın birinde bilgisayarımın tozunu silen sevgili arkadaşım Sibel KARAMAN'a sevgilerimi iletiyorum, sağ olunuz var olunuz.

Sevgili ailem; annem, babam, kardeşlerim Haticeyda ve Büşra. İyi ki varsınız.

ÖZET

Sapmalar Açısından İkinci Yeni Şiiri Üzerine Bir İnceleme

Orhun Taşpınar

İkinci Yeni, Türk şiirinin öne çıkan hareketlerinden biridir. Bu çalışmada İkinci Yeni adı kapsamında ele alınan şairlerin Türk şiirine yaptığı katkılar işaret edilmiştir. Katkı bağlamında ele alınan kavramlar sapma ve önceleme kavramlarıdır. İlk olarak düzyazı dili ve şiir dili ayrımından hareket edilmiştir. Şiir dili başlığında sapma ve önceleme kavramlarına ilişkin tanımlamalara değinilmiştir. Erdost'un İkinci Yeni adını verdiği bu harekette yer alan Cemal Süreya, Ece Ayhan, Edip Cansever, İlhan Berk, Turgut Uyar'ın şiir yazma sürecine bakışlarına yönelik kendi yapıtlarından örnekler toplanmış, adları geçen şairlerin şiirlerinden örnekler üzerinde incelemeler ve sapmalar gösterilmiştir. Özellikle alışılmamış sözcük seçimi örnekleri gösterilmiş, örneklerden yola çıkılarak önceleme ve sapmalar yönünden verimli olduğu işaret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Önceleme, Sapma, Şiir, Metin, Alışılmamış Bağdaştırma

ABSTRACT

A Analysis in Terms of Deviations in the Second New Poems

Orhun Taşpınar

The Second New is one of the prominent movements of Turkish poetry. In this study the contributions of the poets considered in the Second New Poems chapter to the Turkish poetry were pointed out. Concepts covered in the context of contribution are concepts of deviation and prominence. First of all moving apart from the prose language and the poetry language. The definitions of the concepts of deviation and prominence in the poetry language title were mentioned. It is tried to make a study about the views of Cemal Süreya, Ece Ayhan, Edip Cansever, İlhan Berk, Turgut Uyar on the process of writing poetry who took place in the act named The Second New by Erdost. Prominences and deviations were shown on examples from the poems of poets whose names are mentioned. Especially, atypical coherent examples were shown. By way of the examples, the analysis showed that The Second New is rich in different types of deviations and prominences.

Key Words: Deviation, Prominence, Poetry, Text, Atypical Coherent

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU.....	iii
ETİK BEYANNAMESİ.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.1.1. Problem Cümlesi.....	2
1.1.2.1. Alt Problemler.....	3
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	3
İKİNCİ BÖLÜM: ALANYAZIN TARAMASI.....	4
2.1. Kavramsal Çerçeve.....	4
2.1.1. Söz bilgisi/ Sözbilim.....	4
2.1.2. Düzyazı Dili, Bilgi Kuramı (Epistemoloji) ve Mantık İlişkileri.....	5
2.1.3. Şiir Dili, Öncelemeler ve Sapmalar.....	11
2.1.3.1. Sapma Kuramı.....	11
2.1.3.1.1. Şiirsel İşlev.....	13

2.1.3.2. Şiir Dili Olağan Dilden Farklıdır.....	13
2.1.3.3. Dönüşümsel-üretici dil bilgisi kuramı.....	20
2.1.3.3.1. Anlam ayraçları.....	20
2.1.3.3.2. Tümçemsi (Yarı) Tümceler.....	21
2.2. İlgili Araştırmalar.....	22
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM.....	26
3.1. Araştırma Deseni.....	26
3.2. Evren ve Örneklem.....	26
3.3. Veri Toplama Araçları.....	26
3.4. Veri Toplama Süreci.....	27
3.5. Verilerin Analizi.....	27
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM.....	30
4.1. Cemal Süreya'nın Şiirlerinden Önceleme ve Sapma Örnekleri.....	30
4.1.1. Önceleme Örnekleri.....	30
4.1.1.1. Görsel Önceleme Örnekleri.....	30
4.1.1.2. Sesbilgisel Önceleme Örnekleri.....	31
4.1.1.3. Biçimbilgisel Önceleme Örnekleri.....	31
4.1.1.4. Sözdizimsel Önceleme Örnekleri.....	32
4.1.2. Sapma Örnekleri.....	34
4.1.2.1. Yazımsal Sapma Örnekleri.....	34
4.1.2.2. Sesbilimsel Sapma Örnekleri.....	34
4.1.2.3. Sözcüksel Sapma Örnekleri.....	34
4.1.2.4. Dilbilgisel Sapma Örnekleri.....	35
4.1.2.5. Anlamsal Sapma Örnekleri.....	35
4.1.2.5.1. Alışılmamış Sözdizimi Örnekleri.....	35

4.1.2.5.2. Alışılmamış Sözcük Seçimi Örnekleri.....	36
4.1.2.5.3. Yukarıdaki Eğilimlerin İkisinin de Zorlanıp Birden İşlenmesi.....	38
4.1.2.6. Lehçesel Sapma Örnekleri.....	39
4.1.2.7. Tarihsel Dönem Sapma Örnekleri.....	39
4.2. Ece Ayhan'ın Şiirlerinden Önceleme ve Sapma Örnekleri	40
4.2.1. Önceleme Örnekleri.....	40
4.2.1.1. Sesbilgisel Önceleme Örnekleri.....	40
4.2.1.2. Biçimbilgisel Önceleme Örnekleri.....	40
4.2.1.3. Sözdizimsel Önceleme Örnekleri.....	40
4.2.1.3.1. Tamamlanmamış Sözce Örnekleri.....	44
4.2.2. Sapma Örnekleri.....	44
4.2.2.1. Sesbilimsel Sapma Örnekleri.....	44
4.2.2.2. Sözcüksel Sapma Örnekleri.....	44
4.2.2.3. Dilbilgisel Sapma Örnekleri.....	45
4.2.2.4. Anlamsal Sapma Örnekleri.....	45
4.2.2.4.1. Alışılmamış Sözdizimi Örnekleri.....	45
4.2.2.4.2. Alışılmamış Sözcük Seçimi Örnekleri.....	46
4.2.2.4.3. Yukarıdaki Eğilimlerin İkisinin de Zorlanıp Birden İşlenmesi.....	47
4.2.2.5. Lehçesel Sapma Örnekleri.....	48
4.3. Edip Cansever'in Şiirlerinden Önceleme ve Sapma Örnekleri	48
4.3.1. Önceleme Örnekleri.....	48
4.3.1.1. Sesbilgisel Önceleme Örnekleri.....	48
4.3.1.2. Biçimbilgisel Önceleme Örnekleri.....	49
4.3.1.3. Sözdizimsel Önceleme Örnekleri.....	50
4.3.2. Sapma Örnekleri.....	51

4.3.2.1. Yazımsal Sapma Örnekleri.....	51
4.3.2.2. Anlamsal Sapma Örnekleri.....	51
4.3.2.2.1. Alışılmamış Sözdizimi Örnekleri.....	51
4.3.2.2.2. Alışılmamış Sözcük Seçimi Örnekleri.....	53
4.3.2.2.3. Yukarıdaki Eğilimlerin İkisinin de Zorlanıp Birden İşlenmesi.....	53
4.4. İlhan Berk'in Şiirlerinden Önceleme ve Sapma Örnekleri	54
4.4.1. Önceleme Örnekleri.....	54
4.4.1.1. Görsel Önceleme Örnekleri.....	54
4.4.1.2. Sesbilgisel Önceleme Örnekleri.....	54
4.4.1.3. Biçimbilgisel Önceleme Örnekleri.....	55
4.4.1.4. Sözdizimsel Önceleme Örnekleri.....	57
4.4.2. Sapma Örnekleri.....	57
4.4.2.1. Yazımsal Sapma Örnekleri.....	57
4.4.2.2. Sesbilimsel Sapma Örnekleri.....	58
4.4.2.3. Sözcüksel Sapma Örnekleri.....	58
4.4.2.4. Dilbilgisel Sapma Örnekleri.....	58
4.4.2.5. Anlamsal Sapma Örnekleri.....	59
4.4.2.5.1. Alışılmamış Sözdizimi Örnekleri.....	59
4.4.2.5.2. Alışılmamış Sözcük Seçimi Örnekleri.....	59
4.5. Turgut Uyar'ın Şiirlerinden Önceleme ve Sapma Örnekleri	61
4.5.1. Önceleme Örnekleri.....	61
4.5.1.1. Sesbilgisel Önceleme Örnekleri.....	61
4.5.1.2. Biçimbilgisel Önceleme Örnekleri.....	64
4.5.1.3. Sözdizimsel Önceleme Örnekleri.....	67
4.5.2. Sapma Örnekleri.....	69

4.5.2.1. Yazımsal Sapma Örnekleri.....	69
4.5.2.2. Sesbilimsel Sapma Örnekleri.....	69
4.5.2.3. Sözcüksel Sapma Örnekleri.....	70
4.5.2.4. Anlamsal Sapma Örnekleri.....	70
4.5.2.4.1. Alışılmamış Sözdizimi Örnekleri.....	70
4.5.2.4.2. Alışılmamış Sözcük Seçimi Örnekleri.....	71
4.5.2.4.3. Yukarıdaki Eğilimlerin İkisinin de Zorlanıp Birden İşlenmesi.....	72
BEŞİNCİ BÖLÜM: SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	74
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	74
5.2. Öneriler.....	75
KAYNAKÇA.....	77
EKLER.....	80
Ek A: Özgeçmiş.....	80

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1.1 Konuşma Evreni.....	10
---------------------------------	----

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.y. : Adı geçen yapıt

-mAk: Ekteki küçük harfler, ek sözcüğe eklendiğinde ses birimlerin değişmeden kaldığını, büyük harfler ses birimin değişkenliğini gösterir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

“Şiir gündelik dilin sözcüklerinden ve dilbilgisinden yararlanırken ölçüt dile uymayan ve kendine özgü bir dilbilgisi”yle işler (Yaylı,2016). İnce’ye göre “Şiir olmayan metin, yazarın metne yüklediği bilginin anlamını ve onun bildirisini dile getirir; şiir olan metin ise kendi anlamını üretir”. Görülüyor ki şiir bu anlam üretme işini kendine ait sözcük ve dilbilgisi kullanımı ile gerçekleştirir. Öyleyse varlığından söz edebildiğimiz şiire ait bir dilbilgisinin, şiir de bir dil olayı olduğuna göre dilbilimsel bir yöntemle incelemesinden söz edilebilir (akt. Yaylı, 2016).

Şiir dilinde öne çıkartma, sapmalar ve düzenliliklerle gerçekleştirilir. Düzenliliklerin yanı sıra sapmaların da şiir dilinin özelliklerinden olduğu daha önce belirtilmişti. O halde, sapmalar ve düzenlilikler şiirsel işlevi belirgin kılan öne çıkartmak öğeleridir. Şiir dilinde gündelik dile müdahaleler vardır. Bu müdahaleler şiirde bazı dil öğelerinin öne çıkartılmasını sağlar. Öne çıkartma işleminin sürekli ve dizgesel olması önemlidir (a.g.y.).

Şiir dilinin önemli özelliklerinden biri sapmalar olarak belirir. Sapmaları kullanan şairin amacı dile yeni bir ivme ve güç kazandırmak, göstergeleri daha etkili kılmak ve okurda farklı duyumsamalar yaratmaktır (a.g.y.). Ölçüt dilden yapılabilecek her türlü sapma bazı öğeleri öne çıkartacaktır: Sözcüklerin ses ve biçimsel özelliklerinde değişiklikler, dilbilgisi kurallarına ters bir sözdizimi uygulaması, yeni sözcük ya da sözcük öbekleri yaratmak söz konusu sapmalara neden olur. Sapmalar genelde bilinçli yapırlar. Düzenli ve yerinde kullanılmış sapmaların şiir dilini zenginleştirdiği açıktır (a.g.y.).

Şiir dilinde incelemeler ve sapmalar bağlamında İkinci Yeni, Türk şiirinde ses getiren, sesi hâlâ süren hareketlerden biridir. “İkinci Yeni nedir? Ne zaman, nerede başlamış? Kimler İkinci Yeni’nin içinde, kimler dışındadır?” gibi sorular bu çalışma kapsamında değildir. İkinci Yeni adıyla ilişkili Cemal Süreya, Ece Ayhan, Edip Cansever, İlhan Berk ve Turgut Uyar adları ele alınmıştır. Elbette daha birçok şair adı İkinci Yeni’yle ilişkilendirilebilir. Adları geçen şairlerin dili işlemedeki yetkinlikleri göze çarpmaktadır. Bu şairlerin dili işlemedeki yetkinliklerini şiir dili olarak adlandıırırsak, şairlerin şiirlerindeki inceleme ve sapma özelliklerini örnekler üzerinden saptayabiliriz.

“Şiirde, söz ile sözcük arasındaki alışlagelen dengeyi bozarak ‘sözün çağrışım gücünü, düş ve düşünce gücünü arttırmanın olanaklı olduğunu sezen Muzaffer İlhan Erdost..” Fuat’ın (2000) önermesi bu çalışmanın sorunsalını özetleyecek biçimdedir (s. 97).

Bu çalışmada “söz ile sözcük arasındaki alışlagelen dengenin bozulması” olarak anılan kavram alışılmamış sözcük seçimi (alışılmamış bağdaştırma) terimiyle gösterilmiştir. Alışılmamış sözcük seçimiyle (alışılmamış bağdaştırma) ilgili günlük konuşma dilinde de örnekler gözlenebilmektedir. Örneğin “ömür törpüsü, insan sarrafı gibi deyimlerde, tamlamanın öğeleri, anlambilim açısından dikkate alınmadan soyut+somut, somut+soyut kavramlar bir araya getirilerek birleştirilmiştir.(...) Bugün Türkçede ve birçok dilde kullanılan *kırık kalp*, *soğuk savaş*, *sıcak savaş* gibi örnekler, hatta *mavi yolculuk* gibi tamlamalar da aynı nitelikte öğelerdir; zamanla çok kullanılır duruma gelen alışılmamış bağdaştırmalardır (Aksan, 2013, s. 164).

Alışılmamış sözcük seçimi (alışılmamış bağdaştırmalar) bu çalışmanın omurgasını oluşturmaktadır. “İkinci Yeni” adını veren Erdost’un “İkinci Yeni” adı içinde ele aldığı Cemal Süreya, Ece Ayhan, Edip Cansever, İlhan Berk, Turgut Uyar’la ilgili yapılmış çalışmalardan yararlanarak şiirlerindeki önceleme ve sapma özellikleri, özellikle alışılmamış bağdaştırma örnekleri ve oluşum biçimleri gösterilmeye çalışılmıştır. Alışılmamış sözcük seçiminin önemi Özünlü’nün (2001) anlatımıyla şöyledir;

Yazın dünyasındaki yazarlardan birçoğu, imgelerinde yarattıkları deyim, anı ve betimlemeleri, okuyucu ya da dinleyicilere aktarabilmek için kimi biçimleri, genel dil yetisi içinde olmakla birlikte, dili kullananlarca alışılmamış bağdaştırmalar ve betimlemeler içinde kullanırlar, ya da tümce kalıplarının duyulmamış biçimlerini sıralarlar. Böylelikle herkesçe bilinen biçimlerin dizin ve anlam bakımından sapmalarına (deviation) neden olurlar. Bu tür sapmalar okuyucular tarafından önce yadırganır ama yazarın kullandığı böyle betimleme türleri herkesin dil yetisinde olduğu için anlaşılabilir. (...) dili kullanmak demek, bir çeşit zorlamayla yeni buluşlar, yeni aktarımlar, alışılmamış bağdaştırmalar, yeni türetmeler ve yeni anlamlar getirmektir (s. 25-26).

Günlük konuşma dilinde de yer edinmiş alışılmamış bağdaştırma ve sözcük dizimleri şiir dilinin özellikleri arasında önemli bir yer oluşturmaktadır. Bu bağlamda Türk şiirinde önemli bir yeri olan İkinci Yeni adıyla anılan şairlerin şiirlerindeki önceleme, sapma özellikle alışılmamış sözcük seçimi (alışılmamış bağdaştırma) örnekleri incelenecektir.

1.1.2. Problem Cümlesi

Önceleme, sapma özellikle alışılmamış bağdaştırma kavramlarından yola çıkılarak İkinci Yeni adı kapsamında ele alınan şairlerin şiirlerinde bu kavramların örnekleri nelerdir? sorusu çalışmanın problem cümlesidir.

1.1.2.1. Alt problemler.

- 1- İkinci Yeni kapsamında ele alınan şairlerin şiirlerinde önceleme, sapma özellikle alışılmamış bağdaştırma ve alışılmamış sözdizimi kavramlarının örneklerinde kuramsal temellerle ilişkisi nasıl gösterilebilir?
- 2- Kavramsal çerçevede işlenen kuramlara göre özellikle alışılmamış bağdaştırmaların birleşmelerinin çözümlenmeleri nasıldır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, İkinci Yeni adı kapsamında adları geçen şairlerin şiirlerinde, önceleme, sapma ve alışılmamış sözcük seçimi (alışılmamış bağdaştırma) kavramları temel alınarak bu kavramlara örnekler gösterilmeye çalışılması ve bu örneklerin oluşum biçimleri bu kavramlar bağlamında çözümlenmesidir.

1.3. Araştırmanın Önemi

İkinci Yeni kapsamında ele alınan şairlerin şiir dillerinde yer alan sapma ve önceleme özellikleri dil adı verilen olgunun verimlileştiren, genişleten nitelikleridir. Dili işlemedeki bu niteliklerinin nasıl gerçekleştiği, hangi dizelerde var olduğu öne çıkmaktadır. Ayrıca günlük konuşma dilinde, televizyonda, internette, herhangi bir biçimde iletişim kurarken, bu iletişimde yer alan metinlerdeki sapmaların, öncelemelerin özellikle alışılmamış sözdizimi ve alışılmamış bağdaştırmaların nasıl yapıldığının farkına varılabilir. Kuramsal bağlamda, nasıl gerçekleştiğinin örneklerini görerek kendisi de oluşturacağı metinlerde sapmalar, öncelemeler ve özellikle alışılmamış sözdizimi ve alışılmamış bağdaştırmalardan yararlanarak metnini anlatım yönünden verimli duruma getirebilir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Kuramsal olarak Jean Cohen'in sapma kuramından, Geoffrey N. Leech'in şiir dili/düzyazı dili ayırımından Ünsal Özünlü ve Mehmet Yalçın'ın aktarmalarıyla çerçevenin sınırları çizilmiştir. Ardından, İkinci Yeni hareketine ilişkin, Cemal Süreya, Ece Ayhan, Edip Cansever, İlhan Berk ve Turgut Uyar'ın yapıtlarından önceleme, sapma ve özellikle alışılmamış bağdaştırma örnekleriyle sınırlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

ALAN YAZIN TARAMASI

2.1.Kavramsal Çerçeve

2.1.1. Sözbilgisi / Sözbilim

Sözbilimin tarihçesine Süheyla Bayrav şöyle değinir;

Hitabet yeteneğinin özel bir eğitimle gelişeceği kanısının Sicilya'da yayılmış olduğu söylenir. Adada yönetimi ele geçiren iki diktatör, Gelon ile Hieron, halkın elindeki toprakları askerlere dağıtmak üzere almış, toprak sahiplerinin bir kısmını da adadan sürmüşlerdi. Bir ayaklanma sonucunda diktatör devrilince, eski hale dönülmek istenmiş, ama toprakları geri verme işinin hiç de kolay olmadığı hemen görülmüştür. Aradan zaman geçmiş ve karanlık durumlar ortaya çıkmıştı. Karşıt savları çözümlenmekte yargıçların başarı sağlayamayacağı anlaşılınca eski durumu hatırlayanlar ya da hatırladıkları sanılan kişilerden kurulu halk jürileri bu davalara bakmakla görevlendirildi. Duruşmalarda isteklerini güzel konuşarak savunanların, hukuk bilgisinden yoksun jüri üyelerini etkiledikleri dikkat çektiğinden, Agrigentonlu Empedokles'in öğrencisi Corax (M.Ö. 480-460 dolaylarında) para karşılığı hitabet dersi veren ilk öğretmen olarak tanınır (akt. Yalçın, 2010, s. 46).

Eski Yunan sözbiliminin yaşamsal bir gereksinmeden oluştuğu görülmektedir. İstenileni elde etmek, iletiyi alan insanların kararını etkilemek, yönlendirmek olarak gerçekleşmektedir. Özönlü (2001) ise sözbilim üzerindeki çalışma ve araştırmaların İsa'dan önce 5. yüzyıla kadar uzandığını ve Sokrat'la aynı çağda yaşamış olan ve Sokrat gibi bir Sofist olan Letoni'li Gorgias, karşıtılam (antithesis), ünlü yinelemesi (assonance), örneksime (analogy), yerine (allegory), eğretileme (metaphor), ündeş (pun), yinelemeler (repetitions) gibi söz sanatları ve çeşitli devrik tümce biçimlerine adlar vererek bunların nasıl işletileceğini gösteren ilk sözbilimcilerden olduğunu imler (s. 31). Sonraki yüzyıllarda sözbilim üzerindeki çalışmaların daha da yoğunlaştığını, söz sanatlarının yapılarına göre bölümlere ayrıldığını vurgular. Klasik Yunan ve Roma devirlerinin önemli bilim dallarından olduğunu işaret eder. İsa'dan önce 85-84 yıllarında Çiçero, sözbilim'in genel olarak üç amacı olduğunu söylemiş, bunları öğretmek (docere), inandırmak (movere) ve hoşnut etmek (debatere) olarak sıralamıştır (Özönlü, s. 32).

Yazı dili; şiir (poetry) ve düzyazı (prose) olarak ikiye ayrılır. Özönlü (2000), şiir dili incelenirken, şiirde yer alan dilin güldürüsel-ağlatısal (dramatic), salt ağlatısal (tragic), salt güldürüsel (comic), destansal (epic), duygusal (lyric), betimsel (descriptive), iletimsel (narrative), mektup (letter) değeri taşıyıp taşımadıkları dil açısından incelendiğini yazar. Düzyazıdaki dil ise, şiir dili için yukarıda sözü edilen türleri de içine alır; ayrıca dil işletimleri eğitsel (instructional), iş (business), belli bir kesim dili (jargon), gazetecilik dili (newspaper), bilgisel dil (informative) gibi değerler taşıyıp taşımadığı yönünden incelendiğini vurgular (s.22).

2.1.2. Düzyazı Dili, Bilgi Kuramı (Epistemoloji) ve Mantık İlişkileri

“A” harfiyle başlanırsa, Russell’ın (2013) örneği şöyle;

Ben “A” diyorum. Sonra “ne dedim?” diyorum. Siz de “‘A’ dedin” diye yanıtlıyorsunuz. Şimdi “A” dediğiniz zaman çıkardığınız ses, benim başlangıçta çıkardığım sestem farklıdır; bu yüzden, eğer “A” tikel bir sesin adı olsaydı, ifadeniz yanlış olurdu. İfadenizin doğru olmasının tek sebebi, “A”nın bir sesler sınıfının adı olmasıdır; ifadeniz benim çıkardığım sesi sınıflandırır, tıpkı “bir köpek gibi havladım” demek gibi. Bu dilin bizi ondan en çok kaçınmak istediğimiz anda bile genellemeye nasıl zorladığını gösterir (s.33).

Genelleme demekle mantığın alanına girilir. Mantığın sözcük anlamı ve ilkelerine bakılacak olursa; “ ‘Mantık’ sözcüğü, Arapçada söylemek, demek, konuşmak, dile getirmek anlamlarına gelen “ntk” (Nutm, nutuk, vd.) kökünden türetilmiştir. Sözcüğün Batı dillerindeki tüm karşılıkları ise, Grekçe ‘logos’ sözcüğünden gelir (Alm; Logik, Fr; Logique, İng; Logics). ‘Logos’; akıl, düşünme, yasa düzen, ilke, söz vb. anlamları içerir” (Özlem, 1999, s.27).

Mantığın ilkeleri ise; “Mantık, özdeşlik ve onun türevleri olan çelişmezlik, üçüncü halin olmazlığı ilkelerine dayalı bir sistem olarak görülmekte” (a.g.y. s.21).

Örneklenirse; Özdeşlik ilkesince, A, A’dır. Çelişmezlik ilkesince, A, A olmayan değildir. Üçüncü halin olmazlığı ilkesince, X ya A’dır. Ya da A olmayandır.

Mantıkta “dır” ekine “kopula” denmekte. “Örneğin “İnsan akıllıdır.” gibi. Ama görüleceği gibi, iki terim, “dır” gibi bir bağlaçla birbirine bağlanmaktadır. Bu bağlaça kopula denir” (a.g.y. s.127-128). “Terim” demekle sözcüklerin bağlam içinde işlevliğinden söz ediyorum. “A” harfinin bağlam içinde işlevliğine örnek verilirse; “-Hangi seçeneği işaretlediniz? “-A”. “Hangi harfi yazmayı öğrendiniz?”, “-A”. İki sorunun yanıtı da “A” ancak bağlamdaki işlevlikleri başka başka. İlk soruda “A seçeneğini işaretlemiş”, öbür soruda “A harfini yazmayı öğrenmiş. İkisinde de yanıt “A”. Önceki tümcelere bağlayarak fark görülebilir.

“-dır” eki ve “-dı” eki ile ilgili Russell’ın (2013) ayırımına bakılırsa; “Algısal etki ‘bu-dur’ sözcükleriyle başlarken, anımsatıcı etki ‘bu-ydu’ ile başlar” (s. 128).

Algısal etki ve anımsatıcı etki ne demek? Buna örnek ise; “Avustralya’daki amcanızın size bir milyon sterlin bıraktığını söyleyen bir telgraf aldığınızı ve bunu karınıza söylemek için yukarı kata çıktığınızı farz edin. Onun yanına vardığınızda, telgrafı okuyuşunuz bir anı haline gelmiştir” (a.g.y. s.180). Eğretilene yapılırsa, bir milyon sterlinin kaldığı öğrenilen an, algısal etki anıdır. Sıcaklıktan kıpkırmızı olmuş kömür tanesi gibi, algısal etki anı, bu

kıpkırmızı kömür tanesine benzetilebilir. Ardından soğumaya başlar ve anı olur. Anımsatıcı etki de kıpkırmızı kömür tanesinin soğumuş halidir. “Bir çanın gittikçe azalan sesi ile benzeşen bir deneyim vardır; eğer bir sözcük bir dakika önce duyulmuşsa, şimdi hâlâ bir akholutic duyum vardır; bir dakika öncekiyle benzeşir ama ondan daha sönüktür.” (a.g.y. s. 48). Ek olarak “Bütün anılar önermesel tutumlar, anlam ve dış referans içerir; bu yönüyle de algı yargılarından ayrılır.” (a.g.y. s. 180).

“Algı hiçbir zaman genel ve belirsiz değildir.” (a.g.y. s. 182).

Russell’ın (2013) nesne sözcük dediği sözcüklere bakılırsa;

“Nesne sözcükleri” adını verdiğim bu sözcükler, daha sonraki bir bölümde inceleyeceğim “konu dil”i oluşturur. Bu sözcüklerin çeşitli özellikleri vardır. Birincisi; anlamına geldikleri örnekler ya da nesnelere karşılaşma yoluyla öğrenilir (ya da öğrenilebilen) anlamlara sahiptirler. İkincisi; başka sözcükleri gerektirmezler. Üçüncüsü; her biri, kendiliğinden bütün bir önermeyi ifade edebilir; “yangın!” diye bağırabilirsiniz, ama “göre!” diye bağırarak saçma olur (s.26).

Nesne sözcüğün edinilmesindeki aşamaları sıralar Russell (2013); “İşitilen sesin nesnenin mevcudiyetinde anlaşılması, işitilen sesin nesnenin yokluğunda anlaşılması, sözcüğün nesnenin mevcudiyetinde konuşulması ve sözcüğün nesnenin yokluğunda konuşulması” (s.74).

Nesne söz varlığının genişlemesi ile ilgili olarak, “Örneğin, köpek balıklarının yüzgeçlerini ilk defa yediğinizde tada bir ad verebilirsiniz” (a.g.y. s.228).

Nesne sözcükleri edinmemizle ilgili olarak şunları yazar Russell (2013);

“Siyah bir parça var”, bunun için “p” yazacağız.

“Siyah bir parça var” dedim” bunun için “q” yazacağız

“Siyah bir parça var” dedim çünkü siyah bir parça var”, bunun için “r” yazacağız (s. 65).

Bir acı çılgılığı ile “siyah” sözcüğü arasındaki fark şudur; birincisi şartsız reflekstir, ikincisi değildir. Fakat bu fark çünkü sözcüğünde bir farkı içermez. Belli bir dili öğrenmiş olan insanlar, belli durumlarda belli sözcükleri kullanmak için bir itki edinmiştir ve edinildiğinde bu itki, acı yüzünden atılan çılgılık atmak itkisiyle kesin surette benzeşir (s. 66).

Örnekler şöyle;

“Kilerde yağ var ama peynir yok” deniyor. Her ne kadar kilerdeki duyulur deneyime aynı ölçüde bağlı görünseler de, “yağ var” ve “peynir yok” ifadeleri gerçekte çok farklı bir seviyededir. Belirli bir olay vardı, bu olay yağı görmektir; belki yağı düşünmüyordunuz ve “yağ” sözcüğünü aklınıza bu olay getirdi. Fakat “peyniri görmemek” ya da “peynirin yokluğunu görmek” diye bir olay yoktu. (...) “evet, bu peynirdir” dersiniz. Burada gerçekten “bu peynirdir” ifadesi doğrudur”u kast edersiniz ve “bu peynir değildir” dediğinizde “bu peynirdir” ifadesi yanlıştır”ı kast edersiniz (a.g.y. s. 182).

Bu bağlamda Özlem’in (1999) yazdıkları da olumsuz önermelerle ilgili olarak aydınlatıcı niteliktedir. “Olumsuz önerme, karşılığı olan olumlu önermeye yöneltilmiş bir itiraz, onun yanlışığını gösteren bir ifadedir. ‘Bu tahta sarı değildir.’ derken, onun olumlu şekline, ‘Bu tahta sarıdır.’a bir itiraz söz konusudur. Olumsuz önerme, bir yanlışı önlemek

için ifade edilir” (s.140). Ek olarak “ ‘Bu tahta sarı değildir.’ Olumsuz önermesi, ‘tahta’ hakkında bir önerme değil, ‘tahta’ hakkında verilebilecek önermeler hakkında bir önerme olmaktadır” (s.140). Russell (2013) da ekleme yapar; “Pozitif bir temel önermeye sadece bir algı neden olurken (sözel alışkanlıklarımız verildiğinde), negatif temel bir önermeye algıya ek olarak önceki bir önermesel tutum neden olur.” (s. 188).

Öne sürmenin öznel ve nesnel olmak üzere iki yönü vardır. Öznel olarak konuşmacının bir durumunu “ifade eder”, ki bu duruma bir “inanç” denebilir, sözcükler olmadan da var olabilir ve dile sahip olmayan bebeklerde ve hayvanlarda bile var olabilir. Nesnel olarak bir öne sürme eğer doğru ise bir olguyu “bildirir”; şayet yanlış ise, bir olguyu “bildirmek” amacını taşır fakat bunu yapmakta başarısız olur (a.g.y. s. 200).

Tümcesel bir söz, kendinde, sadece bir sesler dizisidir, bir hışımlar ve öksürükler dizisinden daha ilginç değildir. Bir tümceyi ilginç yapan şey onun anlamıdır; veya, daha spesifik olmak gerekirse, bir inancı ifade etme ve bir olguyu bildirme kapasitesidir (a.g.y. s. 246).

Ardından bunu da ekler Özlem (1999);

Bilgisel/epistemolojik değerleri bakımından ise, olumsuz önermelerin olumlu önermelere göre daha zayıf oldukları söylenmelidir. Çünkü olumsuz önermenin bilgi değeri, olumlu önermelerin bilgi değeri kadar olamaz. Biz nesnelere hangi özelliklerin olmadığını değil, daha çok hangi özelliklerin olduğunu bilmek isteriz. Gerçi bir şeyin ne olduğunu bilmek kadar (hatta bilmek için) ne olmadığını bilmek de önemli ve gereklidir ve olumsuz önermelerin bilgisel değeri olumlu önermelere göre her ne kadar ikincil ise de, yine de büyük önem taşır (s.141).

Olumsuzlama (Değilleme) örneklerini de şöyle verir;

değil.....Mehmet çalışkan değildir.
 -mez, -maz.....Gemi batmaz. (Gemi batar değildir.)
 me, ma.....Ayşe gelmedi. (Ayşe geldi değildir.)
 doğru değil.....Havanın ısınacağı doğru değildir.
 yok.....Ahmet’te zeka yok. (Ahmet zeki değildir.)
 siz, sız.....Hava güneşsizdir. (Hava güneşli değildir.)
 olmayan.....Beş, çift olmayan bir sayıdır. (Beş, çift sayı değildir.)
 ne, ne de.....Ayşe ne oturuyor, ne de kalkıyor. (Özlem, 1999, s.303)

Öbür önerme eklemelerinin Türkçe karşılıklarını da verir;

Tümel Evetleme (^)
 ve.....Ahmet ve Mehmet çalışkandır.
 hem, hem de....Hava hem güneşli, hem de soğuktur.
 fakat.....Hava güneşli fakat sıcak değildir.
 ile.....Ahmet ile Ayşe nişanlıdır.
 ama.....Deniz sisli ama dalgalı değildir.
 da, de.....Üç de beş de çift sayı değildir.
 gerek, gerekse...Gerek Ali gerekse, Veli çalışkan değildirlir.
 rağmen.....Çalışmamasına rağmen başarılı oluyor.
 , (virgül).....Denize atladı, yüzmeye başladı.
 ki.....Yeni gelmişti ki, mutfağa koştu.
 ip, ıp.....Çok uğraşıp didindi.
 birlikte.....Çok çalışmakla birlikte başaramadı.
 -ür, -mez.....Onu görür görmez suratını astı.
 -ği gibi.....Geldiği gibi gitti.
 -ip, -ken.....O sallanıp gezerken ben çalışıyordum.

-ye görsün.....O bekleye görsün, otobüs geçip gitti.
 -şa dursun.....O konuşa dursun, kimsenin dinlediği yok.
 Tikel Evetleme (✓)
 veya.....Bunu Ali veya Veli götürecek.
 yahut.....Ahmet yahut Ayşe gelmeyecek.
 veyahut.....Gemiyle veyahut trenle gelecek.
 ya da.....İstanbul'a tren ya da otobüsle gidecek.
 ya, ya da..... Ya sen ya da ben bu işten vazgeçeceğiz.
 yoksa.....Bu iş çözümlenmeli, yoksa başımız ağrıyacak.
 meğer ki.....Ali gelecek, meğer ki treni kaçırmayın.
 daha olmazsa.....Ayşe felsefeye, daha olmazsa sosyolojiye girecek.
 Koşul(→)
 ise (se, sa).....Yağmur yağarsa, ekinler büyür.
 şarttır.....Başarılı olman için çalışman şarttır.
 gereklidir.....Yüzme öğrenmek için denize girmek gereklidir.
 takdirde.....Oturduğun takdirde bir iş yapamazsın.
 yeter ki.....Başarırsın, yeter ki azimli ol.
 sürece.....Güneş açmadığı sürece, gezmeye çıkmam.
 ta ki.....Bu işi öğrenirsin, ta ki gayret gösteresin.
 halinde.....Yağmur yağmaması halinde kuraklık olacak.
 -memekle.....İşe gitmemekle geçimini zorlaştırırsın.
 -ınsın.....Havalar bir ısınsın, hemen geziye çıkacağız.
 ki.....Öğren ki, bilgin artsın.
 -görsün.....Bir konuşmaya görsün, herkesi bıktırır.
 Karşılıklı Koşul (↔)
 ancak ve ancak... ise...Ancak ve ancak bana gelersen barışırim.
 gerekli ve yeterlidir.....İyileşmen için ilaçları alman gerekli ve yeterlidir.
 tek şartıdır.....Barışmamızın tek şartı doğruyu söylemendir.
 Niceleyicilerin Türkçe Karşılıkları
 Tümel Niceleyici
 bütün.....Bütün insanlar ölümlüdür.
 tüm.....Tüm hayvanlar canlıdır.
 herşey.....Herşey değişir. (Bütün şeyler değişir.)
 her.....Her bitki canlıdır. (Tüm bitkiler canlıdır.)
 herkes.....Herkes akıldır. (Bütün insanlar akıllıdır.)
 tümüyle.....İnsanlar tümüyle ölümlüdür. (Tüm insanlar ölümlüdürler.)
 her bir.....Her bir insan ölümlüdür.
 hiçbir.....Hiçbir insan dört ayaklı değildir.
 kimse.....Kimse fedakar değildir.
 hiç.....Yarasalar hiç ışık sevmez. (Hiçbir yarasa ışık sevmez.)
 Tikel Niceleyici
 bazı.....Bazı insanlar iyi huyludur.
 kimi.....Kimileri kurnazdır (Özlem, 1999, s.303-306)

Örneklerin devamında, en az çaba yasası ya da ekonomi gereğince Russell (2013), şu örneği verir;

Kayan bir yıldız görüp basitçe “bak!” dediğimizde, bu tek sözcüğün yanımızdaki kişinin de onu görmesine yol açacağını umuyoruz. İstenmeyen bir misafiriniz varsa, onu tekmeleyebilirsiniz ya da “defol!” diyebilirsiniz. İkinci daha az kas yorgunluğu içerdiğinden, eşit derecede etkiliyse o tercih edilir (s.27).

Günlük yaşamda söylenen konuşma diliyle ilgili şunları paylaşır;

Mevcut duyulur bir olguyu ifade eden bir söz, bir anlamda, geçmiş ile gelecek arasında köprüdür (Günlük yaşamda kullanılan sözleri kast ediyorum, filozofların çıkarımlarını değil.). Duyulur olgunun, uygun kıldığı biçimde davranmasını ister; bu nedenle A, olguyu “ifade eden” sözler söyler ve bunun B'nin belli bir eylemi yapmasına yol açacağını umar (a.g.y. s. 57).

Şimdi numaralı tümcelerin doğrulayıcıları şöyle incelenebilir;

- (1) Ben sıcakladım.
- (2) Ben sıcaklamıştım.
- (3) Sen sıcakladın.
- (4) Güneş sıcaktır.

(1) yargısına vardığımda, yargımın ‘doğrulayıcı’sı olan bir durumun ‘farkında’yımdır. (2) yargısına vardığımda, belki yine doğrulayıcının farkındayım, fakat farklı bir anlamda. (3) yargısına vardığımda, doğrulayıcının ‘farkında’ değildir; (4) yargısına vardığımda da durum değişmez. (3)’te ‘sıcak’ hâlâ kendi deneyimimden bildiğim nitelik anlamına gelir; (4)’te bu niteliğin bilinmeyen bir nedeni veya alternatif olarak, bu niteliğin bazı görsel niteliklerle daimi olarak birlikte var oluşu anlamına gelir (a.g.y. s. 268).

İlk tümcenin doğrulayıcısı algısal etkidir. İkinci tümceninki anımsatıcı etki. Üçüncüde (1) ve (2)’deki gibi doğrulayıcının farkında olunmaz. “Benim sıcaklığımın ben sıcakladığımda kendi bedenimi algılayışım ile bağıntılı olması gibi senin bedenini algılayışım ile bağıntılı bir sıcaklık var” üçüncü tümceye açıklık getirir (a.g.y. s. 262).

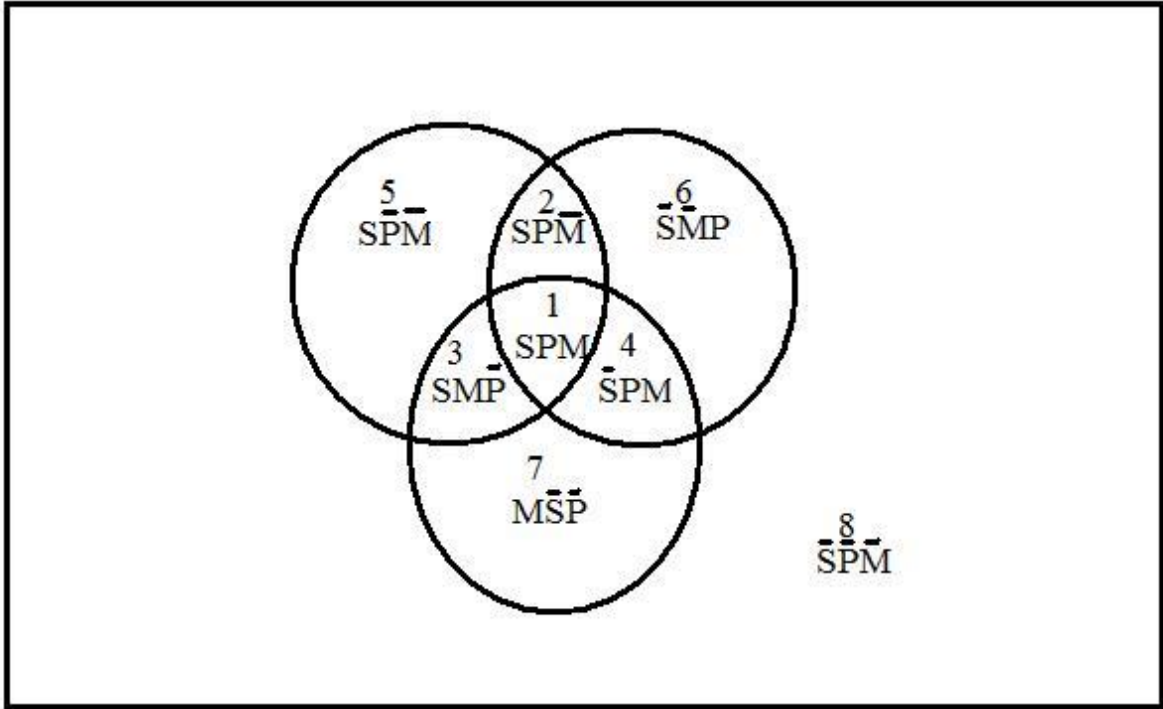
Özlem’in (1999) söz ettiği evirme, çevirme ve devirme işlemlerine göz atılırsa; “Evirme (conversion), önermenin niteliğini ve niceliğini bozmadan, öznesini yüklem, yüklemine özne yaparak yeni bir önerme elde etmek” (s.176).

“Çevirme (inversion) iki aşamalı bir işlemdir; 1. Önce önermenin niteliği değiştirilir; olumlu ise olumsuz, olumsuz ise olumlu yapılır. 2. Önermenin yüklemine olumsuzu (bütünleyicisi) alınır.” (s.176).

“Devirme (contraposition), önermenin niteliğini ve niceliğini bozmadan, öznenin olumsuzunu yüklem, yüklemine olumsuzunu özne kılarak yeni bir önerme elde etmek” der (s.177).

“Maskeli (M), sevimli (S) ve palyaço (P) terimleri arasındaki ilişkiler” olarak alıntıladığım şekil 2.1.1’de öne çıkar.

Maskeli (M), sevimli (S) ve palyaço (P) terimleri arasındaki ilişkiler, Venn diyagramlarına göre kurulan konuşma evreni;

Şekil 2.1.1 Konuşma Evreni

1. bölge; SPM̄; maskeli sevimli palyaçolar.
 2. bölge; SPM̄; maskesiz sevimli palyaçolar.
 3. bölge; SMP̄; palyaço olmayan maskeli sevimliler.
 4. bölge; ŠPM̄; sevimli olmayan maskeli palyaçolar.
 5. bölge; SPM̄; ne maskeli, ne de palyaço olan sevimliler.
 6. bölge; ŠMP̄; ne maskeli, ne de sevimli olan palyaçolar.
 7. bölge; MŠP̄; ne sevimli, ne de palyaço olan maskeliler.
 8. bölge; ŠPM̄; ne maskeli, ne sevimli, ne de palyaço olanlar.
- Cemal Yıldırım'ın Mantık Ek kitabında yer alır.” (akt. Özlem, 1999, s.190-191).

Düzyazı diliyle ilgili olarak eksik önermeli tasıma bakılırsa; Aristoteles, tasımı şöyle tanımlamıştır; “Tasım öyle bir sözcüktür ki, kendisine bazı şeylerin katılmasıyla bu konulan şeylerden başka bir şey, sadece bunlar dolayısıyla zorunlu olarak çıkar.” (akt. Özlem, 1999, s.179).

Eksik önermeli tasımın tanımı ve örnekleri şöyledir;

Öncüllerden birini veya sonucu saklı tutarak, yani dile getirmeyerek yapılan tasımlara eksik önermeli tasım veya entimem adı verilir (Grekçe enthymemia, akılda saklı tutmak, bellekte saklama, bir şeyi dile getirmeden zihinden geçirmek anlamına gelir). Tasımda ikisi öncül biri sonuç olmak üzere iki önerme bulunduğuna göre, entimemleri üç gruba ayırabiliriz.

1. Birinci öncülü saklı tasım; birinci sıradan entimem
Tüm kanser yapan şeyler zararlıdır (saklı birinci öncül).
Sigara içmek kanser yapar
O halde, sigara içmek zararlıdır.
2. İkinci öncülü saklı tasım; ikinci sıradan entimem
Ayakta fazla durmak varis yapar.
Ahmet ayakta fazla duruyor (saklı ikinci öncül).
O halde, Ahmet varis olacak.
3. Sonuç önermesi saklı tasım; üçüncü sıradan entimem
Tüm sporcular çeviktir.

Ahmet sporcudur.

O halde, Ahmet çeviktir (saklı sonuç önermesi) (Özlem, 1999, s.195-196).

2.1.3. Şiir Dili, Öncelemeler ve Sapmalar

2.1.3.1. Sapma kuramı.

Cohen, “Düzanlatım gündelik dil olduğuna göre, ona ölçüt, şiiri de bu ölçütten sapma olarak kabul edebiliriz.” diyor (akt. Yalçın, 2010, s. 110). Ona göre şiir, doğrudan doğruya dilin yüzeysel yapılarından düzenli sapmalarla belirlenir (s.109). Sapma tanımı gereği biçemdir; biçemse, özel bir dildir, Barthes’ın deyimiyle “yalnızca üretenin kişisel ve gizli söylencesine, sözün alt-fiziğine gömülü bir dil” (a.g.y, s. 130).

Yalçın’ın (2010) aktarımıyla şiirselliğin payında, ölçü ve uyağın önemini sıradan bir gazete haberinin üstünde şöyle göstermeye çalışır. Betiği belirli yerlerinden bölerek dizeli söyleme dönüştürür. Ona göre ortaya bir şiir dili çıkmaz ama, düz anlatım da ortadan kalkar. “Sözcükler canlanır, bir esinti başlar, tümce sanki, yanlış bir kesitlenme sonucunda, düzanlatım uykusundan uyanır gibi olur.” Cohen’in bu çabasını, kurallı (ölçülü, uyaklı) ses yinelemesi olan uyağı şiirselliğin temel ögesi olarak işaret eder. Sesteşliğin ister istemez ilgilimizi çektiğini belirtir ve iki tür sesteşlik belirler. Biri yalın yapı (tek anlambirim içeren) sözcüklerin sesteşliği (Türkçeden örnek: kul, dul, okul); öteki de karmaşık yapı (birden çok anlambirim içeren sözcüklerin sesteşliği (dargın, baygın) örneklerini verir.

Düz anlatım ile şiir arasındaki ayrıma değinir. “Birincisi sesteşlikten olabildikçe kaçınır; ikincisi, tam tersine, yalnızca bunları yakınlaştırmakla kalmaz, dahası aynı yerde birleştirir, olabildikçe ikircikliği geliştirir. ([doksandokuz] yüz, [deriyi] yüz, [denizde] yüz, vb. biçimindeki deyimlerde olduğu gibi, sözcükleri aynı yere raslamakta olduğu gibi).”

Cohen şiir okuma biçimine de değiniyor. Ona göre zorunlu olarak var olan anlamsal kesitlenmeye koştur olarak yapılan ses değişkenlikleri, yani tonlama, onu düzanlatım gibi işletir. Buna anlatımlı söyleyiş (diction expressive) diyor. Oysa şiir, böyle bir söyleyişle bağdaşmayacak biçimde gelişir. Şiirin özüne uyan anlatımsız söyleyiştir (diction inexpressive). Örneğin Apollinaire ve Mallarmé kendi şiirlerini hiçbir vurgulama yapmadan olabildikçe tekdüze okurlarmış.

Anlamsal sapmalarla ilişkili olarak, yüklemel uygunluk ve yüklemel ayrılık ayrımına girer. Yüklemel uygunluk, öznenin olası yüklemelerinden biridir. Örneğin, “Köpek yumurtlayan bir hayvandır” demek yanlıştır, ama “Köpek yumurtlamayan bir

hayvandır” demek doğrudur. Buna karşın “3 yumurtlayıcıdır” ve “3 yumurtlayıcı değildir” demek yüklemsel aykırılığa girer.

Chomsky’den örnek verir; “AD DİZİMİ (AD) + EYLEM DİZİMİ (ED), anlamdan soyutlanarak düşünüldüğünde, dilbilgiseldir; ancak sözdizim, sözcüklerin bir araya gelme kurallarını da belirler”

“Aslan düşünüyor” tümcesini örnek verir, bu tümcenin dilbilgisel kurallara uyduğunu belirtir. Düşünmek eylemi insana ilişkin iken, aslana ilişkin değildir. Aykırılık gözüktür. Dilbilgisel olarak uygundur.

“Aslan düşünüyor.” tümcesinden ilerlersek; eğretilme bağlamında burada bir kişi aslana benzetilmiş olduğunu varsayarsak, “Eğretilme dizisel düzlemde bir sapmacadır (bir terimin yerine başka bir terimin seçilmesi); aykırılık ise dizimseldir (uyumsuz terimlerin yan yana getirilmesi) (Yalçın, 2001, s.118).

“Şiirsel eğretilme”nin sıradan bir anlam değişimi olmadığını anlam türünde ya da doğasında bir değişiklikten söz eder. Kavramsal anlamdan coşumsal anlama geçiş olarak imler bu değişimi. “Bilimsel eğretilmede olduğu gibi: Elektron için ‘gezegensel denildiğinde, bu terimin eğretilmeli anlamı, aynı terimin düz anlamına özgü ırasından oluşmuştur. [Çünkü elektron da, gezegen de birer] ...’nın çevresinden dönen cisim’dir.” Eğretilmenin şiirsel olması için hiçbir ortak ögenin olmamasının önemini vurgular. Ortada hiçbir nesnel benzeşim yokken, öznel benzeşimin öne çıktığını yani coşumsal gösterilenin ya da şiirsel anlamın ortaya çıktığını yazar.

“Şiirsel eğretilme”nin bir dil değişimi olduğuna değinir. “Düzanlamsal dilden yananlamsal dile geçiş”ten söz eder; birinci dil düzleminde anlamını yitiren, ikinci dil düzleminde yeniden bulan bir söz dolambacıyla sağlanan geçiş olarak vurgular.

Yeni bir yapıdan söz eder; dil ile şiir arasında bir yıkım ile bir yapım, bir öldürme ile bir diriltme serüveni yaşandığından söz eder. Özet olarak “düzanlamın bozulması ve yananlamın ayrı bir düzgüde yapılaşmasıdır” der. Her seferinde bu sözü yinelemektedir.

Niçin eğretilme ve niçin anlam değişimi sorularına şöyle yanıt verir; “Ona göre iki ayrı düzgü çelişir. Kavramsal anlam ile coşumsal anlam “aynı bir gösteren altında bağdaşamayacağından; şiir, dolambaçlı bir yola başvurmak zorundadır. İşte bu nedenle ozan doğrudan doğruya “ay” demek varken, “altın orak” demeyi yeğler. Ozan, yıldız tarlasındaki şu altın orak diyecektir, çünkü “olağan düzgüyle bu sözcükleri birbirine bağlamak olanaksızdır.” (Yalçın, s. 109-125).

2.1.3.1.1. Şiirsel işlev.

Cohen, sapmaları bir uyumsuzluğu gideren yeni bir yapılaşma olarak niteler. Sapmaları tümce sınırları içinde, gösteren-gösterilen bağıntısı içinde ele alır. Ona göre “şiirsel tümce, içerdiği terimlere öyle bir işlev yükler ki, o terimlerin anlamı, söz konusu işlevin yerine getirilmesini önler.” Cohen “anlam” yerine “düzanlam”dan söz eder. “Düzanlam, tümcenin yüklediği işlevi yerine getirmede kullanılan terimi yetersiz kılar.” Bu kez “işlemeyen düzanlamın yerini yananlam alır, terimler arasındaki uyum yananlam düzleminde sağlanır.” Bunu yeni bir ölçüt olarak niteler Yalçın, “duygusal mantık” dediği bir türdür. Düzeneğin “ikinci gösterilenin birincisinin yerini almasını” vurgular. “Olağan dilin düzgüsü dış deneyime, şiirsel dilin düzgüsü, tersine, iç deneyime dayanır.” der (akt. Yalçın, 2010, s. 121).

2.1.3.2. Şiir dili olağan dilden farklıdır.

Bu önermenin “niçinlerini” ilk 4 maddesi Geoffrey N. Leech’ten olmak üzere Ünsal Özünlü’den (2010) duyalım;

1-Düzyazıya göre şiir daha az yer kaplar. Bu yüzden şair kısa zamanda ve az bir yerde olabildiğince çok ve çeşitli anlamlar içeren şeyler söylemek zorundadır.

2-Bu çerçeve içinde söylenen sözler, ya da yazılan yazılar, ilerde kolayca yinelenebilecek kadar hem basit, hem de herkesin pek kolayca yaratamayacağı kadar özgün ve bileşik olmalıdır.

3-Şair, okuyucu ya da dinleyicinin dikkatini ilk anda çekmek zorunda olduğunda, bazı sözbilim kurgu ve dilbilim öğelerine de başvurmak gerekliliği duyar. Böylece yapıtın yazınsal bir niteliğe bürüneceği inancındadır.

4-Uyak çeşitlerinin çok önemli olduğu geleneksel şiir türlerinde uyak yapma zorunluluğu, şairi devrik tümceler kullanmaya yöneltilir.

5-Vurgu ve tonlama gibi parçalarüstü (suprasegmental) öğelere çok önem veren geleneksel şiir türlerinde kullanılan bir takım sözbilim ve dilbilim öğeleri, şiir dilini düzyazı ve konuşma dilinden ayırır.

6-Şiirde her türlü duygusal öge, tümce devrikleşmelerine ve öncelemelere (foregrounding) neden olduğundan, şiir dilinin kurgu ve yapısı da değişiktir.

7-Şiirlerin anımsanmalarını kolaylaştıran önyineleme (anaphora), ardyineleme (epistrophe), koşut yineleme (symploce), kıvrımlı yineleme (epanalepsis), çapraz yineleme (antistrophe), çok ekli yineleme (polyptoton) ve ek yinelemesi (homoiteuton) gibi klasik sözbilimin yineleme türleri de önceleme ve devriklemeye neden olurlar (s. 73-74).

Yazınsal yapıtların gerek kurguları, gerek dil işlenimleri bakımından 4 ölçüt belirlenmiş ve bu ölçütler şunlardır:

- a. Koşutluk (Parallelism)
- b. Yineleme (Repetition)
- c. Önceleme (Foregrounding)
- d. Sapma (Deviation).

Öncelemeler: Tümcede ve anlatımda herhangi bir ögesinin olağan yerinden daha önce bir yerde işlenmesiyle yapılır ya da bir metnin içindeki anlatımda, hemen her yerde öncelenen öğeye önem verilerek elde edilir. Bu önem verme işlemi tümcedeki herhangi bir dil ögesinin sözdizimdeki olağan yerinden başka yerde işlenmesiyle yapılır. Öncelemeler, şairlerin dil oyunları biçiminde, sesbilgisel, biçimbilgisel, sözdizimsel, anlambilimsel ve görsel olarak önce 5 türe, sonra da bu türlerin her biri çok çeşitli önceleme biçimlerine ayrılır (a.g.y. s.74).

a- Görsel Öncelemeler

Bu tür öncelemelerde şiirin biçimi öne çıkar. Bu biçim şiirin anlamına katkıda bulunur. Can Yücel'in "Naat" adlı şiirinde yaprağın düşüşü görsel olarak gözlenebilmektedir.

-NAAT-

Bir elim bulut

Bir elim toprak

	D		D		
	Ö		Ü		D
	N		Ş		Ö
	E		E		N
	R		N		E
	E				R
	K		B		E
			İ		K
			R		
					Y
					A
					P
					R
					A
					K

Sana bin kez söyledim be evladım

Dışlerinle tırnaklarınla yiyeceğine

Gözlerinle gökyüzünü yesen ya

(Can Yücel, 1982: 56) (akt. Özünlü,2001, s. 94)

b- Sesbilgisel Öncelemeler

Ünlü yinelemesi ya da yarım uyak (assonance), yansımali (echoic) ses özelliği vermek seslerin öncelemesi örnekleridir. Sesbilgisel öncelemeler, parçalarüstü

(suprasegmental) bakımdan ele alındığında, hemen her ulusun yazınındaki şiir türlerinde bir takım kalıplar bulunduğu görülür. İngiliz şiirinde metrik ölçüler ve Türk şiirinin aruz ve hece ölçüleri, Türk Halk şiirinin nazım biçimleri ve türlerinin bazıları, açık ve kapalı hecelerin birkaçının yan yana getirilerek belli kalıpların öncelenmesi yoluyla ortaya çıkarılmıştır (a.g.y. s. 96-97). Bu örnekte ise bütün şiir yankı seslerinden oluşmuş ve tüm şiir bir sesbilgisel öncelemedir;

ANDANTE
poh poh poh
pöh pöh pöh
fis fis fis
fis fis fis
fos fos fos

(Ümit Yaşar Oğuzcan) (Yaşar ve Eloğlu, 1968: 106) (akt. Özünü, 2001, s. 96).

c- *Biçimbilgisel Öncelemeler*

Biçimbilgisi araştırmaları sözcüklerin eklerini, köklerini, hece çokluğu ya da azlığını ve sözcük guruplarını inceler (a.g.y. s. 97). Bu örnekte (-cık, -cik) eki biçimbirim olarak genelde küçültme eki olarak bilinir. Özünü'nün (2001) aktarmıyla "alaylı bir anlam da verdiğiinden, şiirde ikilem (paradox) oluştuğuna işaret eder (s. 97).

TO BE OR NOT TO BE
Mahmutpaşa'da bir dükkancığı var topu topu
Balat'ta bir fabrikacığı var işte
Emirgan'da bir yalıcığı var o kadar
Bir karıcığı var üç tanecik kapatması
Kalbi var azıcık şekeri var epeyce
Daha daha bir hususiciğı
Akşamdan akşama iki okka viskiciğı
Mapusta bir oğulcuğı
Genelevde bir kızcağızı var.
Okur yazarlığı mı?
Okur yazarlığı yok.
-Metin Eloğlu- (Yaşar ve Eloğlu, 1968:64) (akt. Özünü, 2001, s. 97-98)

d- *Sözdizimsel Öncelemeler*

Yazın dilindeki sözdizimsel öncelemeler genellikle devrikleşme biçiminde ortaya çıkmaktadır. Devrik tümcelerin sözcük sıralaması ise dilbilimsel deyiş biliminde tümcelerin yüzeysel yapıları göz önüne alınarak incelenir. Tümcelerin derin yapıları yapının dış biçimiyle doğrudan doğruya ilgili olmadığından, deyişbilim çalışmalarında çokça ele alınmaz (Özünlü, 2001, s. 98).

Tümceler, belli bir anlam bütünlüğü olmadan yarıda kesilirse, tamamlanmamış sözceler (incomplete utterances) yapılırlar ve bu tür sözceler başka anlam çağrışımları yapar.

Tümcenin eylemi (fili) öncelenebilir;

“**Yürüdü** eski zaman dağlarımız

Kaldırdılar başlarını göğe dek,

Geyikli ve hovarda, dumanlı, gür.”

(Oktaf Rifat, “Elçiler” (akt. Özünü, 2001, s. 100)

Nesne ve eylem (fiil) öncelenebilir:

“Altmış köpek havlaması

Mızrağını geçirdi içinden bir flütün.”

Cemal Süreya. “Tristam” (akt. Özünü, 2001, s. 100)

e- *Anlam Öncelemeleri*

Anlam öncelemeleri bağlamında ele alınan kavramlara; benzetme (Simile), kişileştirme (Personification, Prosopopeia), düzdeğişmece (Metonymy), kapsamlayış (Synecdoche), ikilem ya da zıtlık (Paradox), belirsizlik (Ambiguity), abartma (Hyperbole, Overstatement), arıksayış (Litotes) Özünü’nün “Edebiyatta Dil Kullanımları” adlı yapıtından bakılabilir.

Koşutluklar: Şairlerin bir başka oyun alanı da şiirde hem yapı ve kurgu, hem de dil işletiminde gösterdikleri koşutluk (parallelism) çeşitleridir. Koşutluk, öncelenmiş düzenlilik biçiminde görülebilir. Eşdizim (isocolon) kavramıyla ilişkilendirilirse şu örnekler açıklayıcı olabilmektedir.

“Deniz üç adım ilerinde

-Gidebilirsen git.

Bir rüzgar esti hayal meyal

-Tutabilirsen tut.

(Külebi, Basmane) (akt. Özünü, 2001, s. 133)

Şiirin ikinci ve dördüncü dizelerindeki yapı: eylem+Ebilmek+sE (koşul eki)+ kişi eki ve “git” eylemi eksiz biçimde bulunmaktayken dördüncü dizeyi de eş yapıda görmekteyiz.

Yinelemeler: Geleneksel şiir türlerinden çağdaş şiir türlerine kadar şiirin kurgusuna egemen olmuştur, bazı eleştirmenlerce şiirin en önemli özelliğinin ses yapısı olduğu söylenmektedir ve ses yapısının güzel duyuyla ilişkisine işaret eder. Çağdaş şiirde, geleneksel şiirde olduğu kadar uyak tür ve biçimleri olmamakla birlikte sözcük ve sözcük öbeği yinelemelerinin sık görüldüğüne değinir. (Özünü, 2001, s.77). Türk şiirinde biçimbilimsel yinelemelerin sıkça işlendiği görülmektedir. Dizelerin başındaki önyinelemeler (anaphora), dize sonlarındaki ardyinelemeler (epistrophe), hem bölüm başında, hem de bölüm sonunda yinelenen sözcük öbeklerini oluşturan koşut yinelemeler (symploce) Halk Edebiyatı’nda çoğunlukla, oldukça sık göze çarpar (a.g.y. s.77).

Sapmalar: Şiirin yapı ve kurgusunda, olağan dil işletimlerinin dışında kendine özgü yapıları ve kuralları olan sapmalar (deviations) da bulunabilmektedir.

Şairlerin, gerektiğinde, kendilerine özgü yarattıkları dilbilgisi olayları işte bu sapma olaylarıdır. Diğer bir deyişle, bir şairin gerek kurgu ve yapıda, gerek dil işletiminde oynadığı oyun, sapmalarda daha çok belirginleşir.

Geleneksel sözbilimde incelenmiş olan, dildeki sapma (deviation) olayları, günümüzde dilbilimsel deyişbilim (linguo-stylistics) tarafından geleneksel sözbilimdeki sınıflamalardan daha değişik olarak ayrılmıştır. Leech'e göre, sapmalar dilbilimin her katmanında olabilir. Bunlar yazımsal, sesbilimsel, sözcüksel, dilbilgisel, anlamsal sapmalar ve lehçe, kesim, tarihsel dönem sapmaları olarak başlıca 7 guruba ayrılmaktadır.

Bir şiirin dizeleri içindeki sözcüklerin arasındaki olağandışı boşluklar ve dizeler arasındaki olağan olmayan sıralamalar, yazı düzenindeki sapmaları belirtir. Ayrıca geleneksel şiir yazım biçimine aykırı olarak her dizenin büyük harfle başlamaması da yazımsal sapma olarak nitelenmektedir. Bazı şiirlerde sözcüğün bir parçası bir dizede, diğer bir parçası da başka bir dizede bulunur. Dizelerin sıralanışlarındaki boşluklar da düzensiz verilirse, bunlar da bu tür sapmalara girerler. Sapma olayları yazımsal değerleri ortaya çıkarabilmek için incelemeyi gerektirir, çünkü bir şiirin deyiş özelliklerini belirleyebilmek için sapmaları da incelemek gerekmektedir (s. 54).

1-Yazımsal Sapmalar

Şiirin yazı düzenindeki olan deyişiklikler bu tür sapmaları içermektedir. Dizeler içindeki sözcüklerin arasındaki olağan dışı boşluklar ve bazen dizeler arasındaki olağan olmayan sıralamalar da yazı düzeni sapmalarını belirtir.

2- Sesbilimsel Sapmalar

Konuşulan dilde işlemeyen herhangi bir sesbiriminin ya da deyişik bir sesbiriminin, işlemekte olan bir ses biriminin yerine konulmasıyla yapılır.

3- Sözcüksel Sapmalar

Şiir dilinde şairler tarafından yeni türetilen sözcüklerin işlemesi, sözcüksel sapmaların en belirgin örneklerini verir. Olağan dilbilgisi ve sözcükbilgisi dışındaki sözcüklerin şairler tarafından yeni biçimlerde yaratılması bu tür sapmalara örnektir. Kök ve ekler, yeni kökler ve eklerle birleştirilerek olağan dilde olmayan yepyeni sözcükler yaratmada işler.

4- Dilbilgisel Sapmalar

Sözcüklerdeki dilbilgisi kurallarını inceleyen biçimbilimsel sapmalar ve sözcüklerin tümce içinde sıralanışlarını inceleyen sözdizimsel sapmalar olarak 2 türde

görülürler. Dilbilim, üretimsel sözdiziminin gelişmesinden sonra, sözdizimsel sapmaları açıkça gösterebilmektedir. Chomsky'nin sözlerini burada anmak gerekirse: “Dilbilgisi, dilin dilbilgisi kuralları içindeki bütün kuralları üretmeyen bir araçtır.” Böyle düşünülecek olursa, dilbilgisinin üretimsel yeteneği dışında bulunan herhangi bir dizi de sapmış dizidir.

Koşuklu betik ile düzanlatım betiği birbiriyle dizisellik/dizimsellik ulamında karşıtlaşır: Koşuğun temel birimleri, yani dizeler uç uca değil de, yan yana getirilmiştir (yani birbirine koşulmuştur); düzanlatımın temel birimleri, yani tümceler, uç uca, düzü düzüne getirilmiştir (yani birbirine eklenmiştir). Bu anlamda şiir dönüştürsel (récursif), şiir dışı düz anlatım çizgisel (linéaire) bir nitelik taşır. Yani şöyle:

Koşuk: _____

Düzanlatım: _____ + _____

Bunun örneğini Cemal Süreya'nın “Gazel” adlı şiirindeki dizelerde gözlemleyebiliriz.

“Ben nice gözle nice denizle nice gazelle
Rimle gördüm rimle bildim rimle yaşadım seni
Ben nice göz nice deniz nice gazelle
Lerimle gördüm lerimle bildim lerimle yaşadım seni”

5- Anlamsal Sapmalar

Dil işlenimlerinde usdışı ögeler en çok eğretileme ve eşdizimlilikte görüldüğüne göre bu kavramlara göz atılmalıdır.

Eğretileme, belleği söz sanatları bölgesine yönelten yazınsal bir belirsizlik gelişimidir. Eğretileme, şiirde ana öge olarak bilinir. Şiirde önümüze serilen bu söz sanatındaki ögelerin neye benzetildiğini, ya da hangi nesneden bir sapma olduğunu anladığımız an, bu söz sanatını eğretileme olarak adlandırırız.

Eşdizimlilik bazı sözcüksel ögelerin birbirinin ardı sıra aynı bağlamı gösterebilmek için işlemeleridir. Örneğin, “hafif öksürükler” ve “yelkenlerin hışırtısı” gibi yapılar alışılmış, ama “yorgun öksürükler” ve “yelkenlerin ıslığı” gibi yapılar, belirsizlik bildiren şiir yapılarıdır.

Genellikle bir dizim, aşağıda belirtilen üç nedenden en az bir tanesini içerdiği zaman sapmalar görülmektedir.

a. Alışılmamış Sözdizimi:

Gibi bir Erzurumlu yanından geçen minarelerin (Cemal Süreya, 1966:37)

b. Alışılmamış Sözcük Seçimi: (Alışılmamış Bağdaştırmalar)

c. Yukarıdaki Eğilimlerin İkisinin de Zorlanıp Birden İşlenmesi:

bir ay girerken yüreğine geceleri rastıklı kaşlı hiç –Ece Ayhan- (Bezirci, 1974:12)

Şiir dilinde işlenen ama günlük dilde alışılmamış bazı bağdaştırmalar, Jakobson'un kuramı ışığında açıklanabilmektedir. Şiir dilinde, az sözcükle çok anlam verebilme gizinin, sözcüklerin anlam alanlarında olduğu söylenir. Saussure'ün dizisel ve dizimsel bağıntılarını Jakobson sözcük seçiminde, seçme eksenini (axis of selection) ve birleştirme eksenini (axis of combination) olarak ele almıştır (Özünü, 2001, s. 54).

Özünü'ye göre (2001);

“uyak yapma zorunluluğu, tonlama ve vurgu gibi parçalarüstü öğeler nedeniyle özellikle ad öbeği ve eylem öbeği gibi tümce birimlerindeki yer değiştirmeleri, duygusal anlatımların çokluğu ve bunların değişik biçimlerde aktarılma zorunluluğunun öneleme (foregrounding) ve tersinme (inversion) gibi, devrik tümcelerde işlenen sözdizimsel değişimlere neden olması, şiirdeki bölükler arasında koşutluklar bulunmasının birçok şair tarafından benimsenmesi gibi nedenlerden dolayı şiir sözdizimi, günlük dil işleminin sözdiziminden ayrıcalık taşır.” (s.82)

Bundan ötürü “şiiri okuyanlar sözcükleri, sözcük türlerini ve sözdizimi anlamakta güçlük çekerler” ve “bu tür güçlüklerin şiir dilinde sözdizimsel zorlamaların yanı sıra, anlama zorluğunu da doğurduğu söylenmektedir”. Şiir dilinde işlenen sözdizimin günlük dildeki sözdizimden çok daha karmaşık yapıları bulunduğu gerçeği ve bu yapıları dilbilim yönünden incelemek gerektiği ilk olarak Prag Dilbilim Okulu'nun öncülerinden olan Roman Jakobson tarafından belirtilmiştir (a.g.y. s. 82).

Jakobson'a göre şiir dilinin en önemli yanı, yazar-okur arasındaki iletişimde kullanılan metin, yani şiirsel dil ve onun şiirsel işlevidir. Bu şiirsel dil ve işlev, yazar ve okur arasında iletişim kurar. Jakobson şiir dilinin oluşmasında sözcük işlenimi açısından iki belirli eksenin olabileceğini düşünmüş, sözcüklerin önce dizisel (paradigmatic), sonra da dizimsel (syntagmatic) bağıntılarla seçildiğini söylemiş ve şiir dilindeki dizgelerin, seçim ekseninde (axis of selection) bulunan dizisel sözcüklerle, birleşme eksenindeki (axis of combination) dizimsel sözcüklerin bağdaştırılması yoluyla yaratıldığını açıklamaya çalışmıştır (a.g.y. s.82).

6-Lehçesel Sapmalar

Şiirde anlatmak istedikleri konuyu ve olayı daha iyi bir ortamda anlatabilmek, konuyu ve olayı anlatan kişinin o ortamda yaşayan bir kişi olduğu havasını verebilmek için bazı şairler, şiirlerinde konuşulan ölçüt dil yerine lehçeyle işlemeyi yeğlerler.

7-Kesimsel Sapmalar

Şiirin kendine özgü bir dil olmadığını ve belli bir dili konuşan her kesimden insanın işlediği kesimsel dille de şiir söylenebileceği görüşünde olan şairler, şiirlerinde değişik kesimlerin işlediği sözcüklere yer verirler.

8-Tarihsel Dönem Sapmaları

Şairlerin çoğunda, salt, yaşadıkları tarih döneminde işlenen dile bağlı kalmayıp şiirlerinde zaman zaman eski dönemlerdeki sözcükleri işlemek (archaism), zaman zaman da yeni sözcükler yaratarak geleceğe yönelik girişimlerde bulunmak (neologism) gibi yönelimler görülür. Olağan dilde bulunmayan yeni sözcükler yaratmak, sözcüksel sapmalar adı altında da incelenebilmektedir. Bazı şairler arasında kendilerinden önce yaşamış kişilerle ve onların yaşadığı tarihin diliyle bağıntı kurmak isteyenler bulunmaktadır. Böylece, şiirde anlatılan olaylara o günkü tarihin havasını vermek isterler. Şiir dilinde bu tür işlemlerde bulunan şairler, “dilbilimsel zaman dışı”lık (anachronism) yaparlar. Bu tür işlemler tarihsel dönem sapmalarındandır.

2.1.3.3 Dönüşümsel-üretici dil bilgisi kuramı.

Dönüşümsel-Üretici dilbilgisine göre, dilbilgisi, belli sayıdaki kurullarla bir dilde sonsuz sayıda düzgün tümceler yapabilme olanağı verir (Özünü, 2001, s.86).

Şiir dizelerinin yüzey yapılarındaki sözdizimsel değişmelere derin yapılara inilmeksizin gözlenebilmektedir. Türkçede olağan bir tümcenin sözdizimsel yapısı şöyledir;

Özne + Nesne + Eylem.

Bu yapı temel alınarak dönüşümlerin açıklanabileceği belirtilir. Şiir dilinin günlük dilden ayıran bazı belirli ve kendine özgü yapıları bulunduğundan, her şiirin ayrı bir dil gibi incelenmesi gerektiği vurgulanır ve böylece o şiirin dilbilgisi yazılabilecektir. Bu yazma işleminin Dönüşümsel-Üretici Dilbilgisi yardımıyla yapılabileceği işaret edilir. Her şiir için yazılan dilbilgisi aracılığıyla da ilerideki çalışmalarda şiir dilinin bir üstdilbilgisi ortaya çıkabileceği işaret edilir. Çünkü şiir dilinin konuşulan dilin kapsamı içinde bir alt yapısı vardır. İnsan edinci konuşulan dili anlayabildiği gibi, aynı edinç, bir edim sonucunda ortaya çıkan ve özdeş dilin alt yapısında bulunan bir şiir dilini de anlayabilir (Özünü, 2001, s. 86).

2.3.1.3.1. Anlam ayraçları.

Dil işlenimlerindeki sapmaların dilbilimde ancak “şiirsel anlambilim”ce açıklanması beklenebilir ama bugüne değin böyle bir bilim dalı varolmadığından şiir dilini

bugün dilbilimle birlikte yazın eleştirisi incelemeye çalışmaktadır (Özünü, 2001, s.87). Şiir diline etki eden etmenler içinde dil dışı bir takım öğeleri saymak gerekmektedir. Dilbilimin bir dalı olan anlambilimin bu dil dışı toplumsal, ekinsel ve ruhbilimsel öğelerin yapılarını çözmeye yetkisi ve yeteneği değil , ancak katkısı olduğu vurgulanır. Bundan ötürü ileride oluşabilecek “şiirsel anlambilim” dalına dilbilimdeki anlambilim ve diğer dil dışı etmenlerin yardımı olması beklenir (a.g.y. s. 87).

Chomsky'nin ikinci kitabının ardından Sydney Lamb, sözcüklerin yapı bakımından, biçimbilgisel, sözcükbilimsel ve anlamsal olarak üç düzeyde incelenebileceğini söylemiştir. Biçimbilgisel sözcükler bir takım kurallara bağlı olarak ek alırlar. Türkçe'de (diş - dişler - dişçi - dişçilik) gibi. Sözcükbilimsel düzeydeki sözcükler biçimbilgisel ve sözdizimsel kurallarla birlikte dizilirler. Türkçe'de (tükenmez kalem - ipekböcekçiliği - gölgebalığıgiller- akarsu) gibi. Anlamsal düzeydeki sözcükler anlam öğeleri bulunan sözcüklerdir. Sözcüksel düzeyde sözcükler geleneksel dilbilgisine göre ad, eylem, sıfat, vb. gibi öbeklere ayrılırlar. Anlamsal düzeydeki sözcükler Chomsky'nin kuramına göre +- Cins adı, +- Sayılabilir, +- İnsan, +- Soyut ve +- Canlı gibi anlam ayrıçalarıyla incelenir (a.g.y. s.88)

Bu anlam ayrıçalarıyla şiir dilinde yer alan niteleme öbekleriyle alışılmamış bağdaştırmalarının açıklanabileceği gösterilir. Böyle bağdaştırmalar günlük dilde alışılmamış olmasına karşın, şiir dilinde çağrışımları zenginleştirdiği vurgulanır (a.g.y. s. 88).

2.3.1.3.2. *Tümceansi (yarı) tümceler.*

Şiir dilinde alışılmamış biçimde işlenen tümceler de bulunmaktadır. Böyle tümcelerdeki sözcükler birbirinin birleşme eksenini zorlar:

1. Su inceliği yedi.
2. Bu lahanalar şişeleri okur.
3. Müzik çok mu yeşil?

(Örnekler Leech, 1969: 133'deki İngilizce tümcelerden çevrilmiştir.) (akt. Özünü, 2001, s. 88)

Bu tümceler, dilbilgisi bakımından düzgün tümcelerdir, ancak anlamsal sözdizim bakımından “anlamsız” tümceler olarak nitelenmektedir. Dilbilim ve deyişbilim bu tür tümcelere “yarı tümce”, ya da “tümceansi (pseudo sentences) adını vermektedir (a.g.y. s. 89). Şiir dilinde buna benzer tümcelerden yararlanıldığından, Dönüşümsel-Üretici Dilbilgisi yardımıyla bunları inceleyip araştırmanın olanaksızlığı vurgulanır. İleride “şiirsel anlambilim”in (poetic syntax) bunları çözümleyebileceği işaret edilir (a.g.y. s. 89). “Şiirsel anlambilim” gerektiren bir örnek şöyledir:

Bin yılları katran ağaçları altında
akdeniz dudaklı penceresiz sancılı bir çocuk
babasını bir göl olarak hatırlıyor
avuçlarında kuzeyden yosun balıklı bir göl

Ece Ayhan, “Okarina” (Ayhan: 1977: 108) (akt. Özünü, 2001, s. 89).

“Şiirsel anlambilim için bütün umutları dilbilim çalışmalarında toplamak yeterli görülmemektedir. Chomsky’nin açtığı ufuklara ruhbilim, felsefe ve sözbilim alanlarındaki temel öğelerin, şiirsel anlambilimin oluşması ve sorunlarının özümlemesi için dilbilime katkılarda bulunması beklenmektedir.” diye vurgulanır ve böylece “yeni bir bilim dalının kapısı aralanmış olacak ve şiirsel anlambilim dalında şiir dili çözümlenirken, şimdi karşılaşılan zorluklar ortadan kalkacaktır.” diye ekler (Özünü, 2001, s. 89).

2.2. İlgili Araştırmalar

Dönmez (1993) İkinci Yeni Hareketinde Dil Problemi adlı yüksek lisans tezinde; “1955-1965 yılları arasında etkin bir şiir hareketi olarak görülen İkinci Yeni Şiiri, geleneksel dil anlayışını değiştirmeye ve dili çeşitli söyleyiş imkânları arama amacıyla dönüştürme çalışmasıyla, Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri’nde önemli bir yere sahip” olduğunu vurgular (s.3). 1955 yılından itibaren kurucu ve öncü şairler olarak Ece Ayhan, İlhan Berk, Edip Cansever, Sezai Karakoç, Cemal Süreya ve Turgut Uyar adlarından söz ederken pek çok izleyicisinin de olduğunu işaret eder. Giriş bölümünde “İkinci Yeni Şiiri” ortaya çıkaran toplumsal (sosyal), ekinsel (kültürel), düşünsel (ideolojik) ve ekonomik sorunlar irdelenir. Bu şiir anlayışının toplumsal sorunlardan uzak bir şiir olmadığı sonucuna ulaşılır. İkinci Yeni Şiiri’nin bir gurup hareketi mi, bireysel çıkışlar olarak mı değerlendirilmesi gereği sorularına; İkinci Yeni’yi şairlerin birbirine bağımlı olduğu bir akım olarak değil, ortak bir hareket olarak değerlendireceği yanıtını verir. Birinci bölümde şiirin farklı bir dili olduğu ve İkinci Yeni şairlerinin dili poetik bir kaygıyla, rastlantı olarak değil, bilinçli bir şekilde bozduklarını ya da yaptıklarını; şairlerin şiirler üzerine yazdıkları yazılarla göstermeye çalışır. Şairlerin dil anlayışlarını açıklar.

İkinci bölümde; İkinci Yeni Şiiri dilinde fonetik değişimler, morfolojik değişimler ve etimolojik değişimler başlıklarıyla dili değiştirme çabaları belirlenmiştir. Örnekler kurucu şairlerin şiir kitaplarından fişlenerek gösterilmiştir.

Akkanat’ın (2000) Gelenek ve İkinci Yeni Şiiri adlı yüksek lisans tezinde; İkinci Yeni, kuruluş yılları, oluşumu, özellikleri ve batı şiiriyle ilgisi bakımından incelenir. İkinci Yeni şairlerinin gelenekle ilgileri doğrultusunda söz konusu şairlerin duygu ve düşünceleri izlenmiştir. Şairlerin şiirleri üzerinde uygulama yapılarak “şekil” ve “muhteva” açısından yorumlanır.

Memiş’in (2003) Cemal Süreya’nın Gözünden Kendi Şiiri ve İkinci Yeni adlı yüksek lisans tezinde; İkinci Yeni’ye kadar Türk şiirinin ve edebiyatımızdaki

modernleşme sürecinin kısa bir özeti yapılır. 1950’li yıllarda Türk şiirine damga vuran İkinci Yeni hareketinin genel özellikleri üzerinde durulur. Tezde öz olarak Cemal Süreya’nın şiir anlayışına değinilir. Süreya’nın şiir ve şair kavramlarına bakışı, biçim ve öz anlayışı, beslendiği kaynaklar ve Türk şiiri üzerine yaptığı değerlendirmeler aktarılmıştır. Cemal Süreya’nın kendi bakış açısıyla yansıtılmaya çalışılmıştır. O, şiiri bütün kurallar ve sistemlere karşı olan bir sanat ürünü olarak ele alır. Şiirin birimi olan kelimeyi, modern şiirin dayandığı temel nokta olarak işaret eder. İkinci Yeni’yi bir akımdan çok, bir devinim olarak kabul eder. İkinci Yeni şiiri, akla dayanan bir şiir anlayışına karşı olarak niteler. İkinci Yeni’ye ilişkin “kapalı, anlamsız şiir” eleştirilerine katılmaz. İkinci Yeni’nin Türk şiirinde şairaneliği ve saf şiiri öne çıkardığını vurgular.

Geçgel (2002), İkinci Yeni Şiirinin Çevresinde Ece Ayhan adlı doktora tezinde; İkinci Yeni’yi Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin üzerinde en çok tartışılan hareketlerinden bir olarak belirtir. Ece Ayhan da bu hareketteki öncülerden olarak nitelenir. Tezinde Ece Ayhan’ın şiirinin yapı özellikleri incelenerek İkinci Yeni şiirine etkileri ve Türk şiirindeki yeri saptanmaya çalışılır. Hareketin genel havası içinde Ece Ayhan’ın kendine özgü bir üslup oluşturduğunu vurgular. İkinci Yeni’nin çevresinde; sanatının beslenme kaynakları, sanat anlayışı, Türk şiiri üzerine düşünceleri gösterilmeye çalışılır. Şairin Türk şiiri ve İkinci Yeni üzerine değerlendirmeleri aktarılır. Sonuç olarak İkinci Yeni’nin özgün şairlerinden biri olarak Ece Ayhan, yayımladığı şiirlerle yeni bir şiir hareketinin oluşmasına katkıda bulunmuş ve özgün kalabilmeyi başarabilmiştir. Geçgel’in anlatımıyla “onun şiirleri, altına imza atmasa bile, hemen fark edilebilmektedir.

Şenderin (2003), Turgut Uyar’ın Hayatı, Sanatı, Şiirleri Üzerine Bir Araştırma adlı doktora tezinde; Turgut Uyar’ın Türk şiirindeki özgün yerini belirlemeye çalışır. Onun sanat, edebiyat ve dil üzerine düşüncelerine yer verilir. Turgut Uyar’ın Şiiri adlı bölümde içerik ve yapı yönünden inceleme gerçekleştirilmiştir. İçerik olarak yaygın olan temalar, yapı olarak ise nazım biçimi, nazım birimi, ölçü, uyak ve redif konularıyla ilgili bilgiler verilmiştir. Dil ve Anlatım Özellikleri adlı bölümde dil ve üslup özellikleri belirtilerek değerlendirilmiştir. Türk şiirine katkısı, şiirinin özgün yönleri işaret edilmiştir.

Kul (2007), Ece Ayhan’ın Şiirleri Üzerine Bir Araştırma doktora tezinde; Türk şiirinin modernleşmesinde önemli bir yeri olduğunu vurgulayarak başlar. İlhan Berk, Cemal Süreya, Turgut Uyar, Edip Cansever, Sezai Karakoç ve Ece Ayhan’ın gerek biçim gerekse içerik yönünden Türk şiirini farklı ve özgün bir alana yönlendirdiğine değinir. Şairin Türk edebiyatında düzyazı şiirin önemli örnekler verdiğine ve sağlam bir yer edindiğine değinir. Ece Ayhan’ın kendi deyişiyle “sıkı şiir” ve “sivil şiir” adlarıyla

şiiirlerinde eleştirel yön öne çıkar. Ölçünlü dil kullanımının bütünüyle dışına çıkmaya çalışır. Dilin yapısını bozarak alışılmış şiirsel iletişim biçimlerini sarsarak, okuru bambaşka bir gerçeklik algısına zorlamak, dilin denememiş olanaklarını denemeye çalışmak şiirdeki başlıca amaçları arasında gösterilir. Edebiyat tarihimizde kendine farklı bir yer edinebilmiş önemli bir şair olarak belirir.

Karaca (2005), *İkinci Yeni Poetikası* adlı kitabında; çalışmasının İkinci Yeni Hareketi'nin kuramsal boyutunu inceleme amacıyla yapıldığını vurgular. İkinci Yeni adı altında topladığı şairlerin benzeşen ve ayrışan yönlerini saptamak üzere yola çıktığını işaret eder. İkinci Yeni şiirinin başlıca özellikleri ve Türk şiirine pratikte getirdiği yenilikler gösterilmeye çalışılmıştır. İkinci Yeni şairlerinin hangi konulara önem verdikleri, şairlerin ele aldığı başlıca poetik konular sıralanmıştır. İkinci Yeni şairlerinin poetik görüşler yönünden birleştiği ya da ayrıştığı yönler karşılaştırılmıştır. Genel nitelikler ve yenilikler belirlenmeye çalışılmıştır.

Armağan (2011) *İmkânsız Özerklik* adlı kitabında; “Türkiye modernleşmesinin baskın eğilimi edebiyatı özerk bir alan olarak görmeyip kamusal fayda açısından görevlendirirken, İkinci Yeni, şiiri ‘amacı kendinde olan’, ‘özdüşünsel’, ‘özündergesel’ bir yapıda görerek özerklik talebinde bulunmuş ve kaçınılmaz olarak dirençle karşılaşmıştır” der (s.115). İkinci Yeni'nin, şiiri modernleşmenin erken dönemlerindeki görevlerinden kurtarmak için politik söylemin uzağında bir dil kurduğunu belirtir. Özerkleşme göstergelerinden biri olarak görülebilecek özgünlük anlayışından hareket ederek dünyayı uzlaşım sal biçimde değil, kişisel imgelem açısından temsil etmeyi seçtiğini vurgular. “İkinci Yeni'yle birlikte Türkçe şiirde, ‘görev adam’lığından ‘şair’e, doğanın taklidinden yeniden formüle edilmesine ve kamusal dilden (dilnin özel bir kullanımı olarak) özerk şiir diline doğru bir değişim yaşanmıştır” (a.g.y. s.116). Siyasal alandan bağımsızlaşmayı deneyen ve cinsel ahlakın yerine özgürlüğü koyan İkinci Yeni'nin kendine özerk bir alan tanıma uğraşı dile de yansımıştır. Şair dünyayı “verili” biçimde değil, kendinin gördüğü biçimde temsil etmeye yönelmiştir. Şiir, amacı kendinde olan ve başka bir şeye gerek duymadan kendisine yeten özerk bir yapı olarak kavranmaktadır.

Öcal (2013) *Bir Şair, Bir Antagonist Tavrı Edip Cansever* adlı kitabında; Edip Cansever'in şiire ilişkin yazdıklarından, söyleşilerinden yola çıkarak şiirlerini çözümlenmeye yönelir. Şiirlerindeki içeriksel ve biçimsel özellikleri örneklerle gösterir. Kısa ve uzun şiirler olarak ölçütleyerek bireylerin umudunu, umutsuzluğunu dışavurur. Antigone adının geçmesiyle ilgili olarak “Antigone” adlı tiyatro oyununa gönderme yaparak bireyin savunusunu işleyen bir şair olarak öne çıkar.

Demir (2015) *İkinci Yeni Şiiri ve Postmodernizm* adlı kitabında; İkinci Yeni şairlerinin, şiirde anlamdan çok biçime, sözdiziminde deformasyona, alışılmamış bağdaştırmaların yol açtığı mantık dışı söyleyişlere, şiirin temel unsurlarından olan imgeye önem verdiklerini söyler. Türk şiirinde İkinci Yeni etkisinin 1980'lerin başından itibaren hızlandığını yazar, günümüzde yazılan şiirlerin biçimlenmesinde İkinci Yeni'nin önemli etkisine değinir. Kitapta yer alan yazıların büyük bir çoğunluğu postmodernizmin felsefi temelleri bağlamında ve modernizmin metinlerarasılık yaklaşımına ağırlık vererek anlamaya çalışılmaktadır.

Cöntürk'ün (1964) İkinci Yeni şiirlerine ilişkin çözümlenmeleri bulunmaktadır. Bezirci'nin (1974) de İkinci Yeni'ye ilişkin değerlendirmeleri yer almaktadır. İlhan (1983) *İkinci Yeni Savaşı* adlı kitabında; İkinci Yeni hareketine yönelik eleştirilerini vurgular. Bu eleştirilerin yazıları bu kitapta toplanmıştır. Fuat'ın (2000) *İkinci Yeni Tartışması* adlı kitabında; İkinci Yeni'ye ilişkin tavrını “ kuramlarıyla benimsenmeyen bir akımın getirdiği başarılı şairlerin değerlerini tanımak gerek” diyerek açıklar. İkinci Yeni'ye ilişkin yazılarını bu kitapta toplar ve bakışını belirtir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Yöntem; özneyi doğruya götüren en kısa yol olarak tanımlanmaktadır (Sönmez ve Alacapınar, 2013, s. 193). Bilimsel yöntem ise olgusal nitelikli problem çözmenin, bilim üretmenin bilinen ve belirli bir süreci olan en güvenilir yoludur (Karasar, 2014b, s.12). Alan yazında bilimsel yöntemin aşamaları genel olarak şu şekilde sıralanmaktadır. Sorunun fark edilmesi, sorunun tanımlanması, çözüm önerilerinin tahmini, araştırma yönteminin geliştirilmesi, verilerin toplanması ve analizi, karar verme ve yorumlama (Bailey, 1987; Cohen ve Mainon, 1988; Mason ve Bramble, 1978; akt. Büyüköztürk, 2014, s. 7).

3.1. Araştırma Deseni

Bilimsel araştırma, belli amaçlarla ve sistemli süreçler yoluyla veri toplama, toplanan verilerin analizi ve yorumlanması olarak tanımlanmaktadır (McMillan ve Schumacher, 1984; akt. Balcı, 2013, s. 15). Bu nitel araştırma betimsel nitelikte olup tarama modeliyle yürütüldü. “Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan birey ya da nesne, kendi koşulları içinde olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır.” (Karasar, 2014a, s.77).

3.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Cemal Süreya, Ece Ayhan, Edip Cansever, İlhan Berk , Turgut Uyar, İkinci Yeni adıyla ilişkilendirilmiş yazar ve şairlerin söyleşileri, şiire ilişkin yazdıkları, şiirleri, İkinci Yeni adıyla ilişkili görsel, işitsel materyaller oluşturmaktadır. Örneklemi ise doküman incelemesi yöntemiyle toplanan; önceleme, sapma özellikle alışılmamış sözcük seçimi (bağdaştırma) terimleri ışığında öne çıkan şiirler ve şiirlerin bölümleri oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Doküman incelemesi nitel araştırmalarda yararlanılan önemli bir veri toplama aracıdır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2011; akt. Turgut, 2016, s. 90). Doküman incelemesinin bazı olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır. Belirli bir ölçüde zaman ve kaynak tasarrufu sağlar. İnceleme yapılan kaynağa kolaylıkla ulaşılamayan durumda

önemli bir bilgi toplama yöntemidir. Ancak bu yöntemin; ulaşılan dokümanlardaki bilgi eksiklikleri ve de yanlışlık, standart bir biçiminin olmaması ve kodlamada zorluk gibi olumsuz yönleri de vardır (Yıldırım ve Şimşek, 1993, s. 143-146). Bu çalışmada doküman incelemesi yöntemiyle veriler toplanmıştır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Bu çalışmada Cemal Süreya'nın, Ece Ayhan'ın, İlhan Berk'in kendi şiir anlayışlarıyla ilgili adları yazılı kaynaklara ulaşıldı ancak Edip Cansever ve Turgut Uyar için onlarla ilgili adları yazılı tezlerden daha çok yararlanıldı. Günler, Güvercin Curnatası, Papirüsten Başyazılar, Şiirin Bir Altın Çağı, Başbozuk Günceler, Aynalı denemeler, El Yazılarına Vuruyor Güneş, Uzun Bir Adam, Poetika vb. (adları yazılı kaynaklar) şairlerin söyleşileri şiire ilişkin yazdıklarından, bu alanda yapılmış adları geçen doktora tezleri ve adları geçen yüksek lisans tezlerinden yararlanılarak doküman incelemesi yöntemiyle; önceleme, sapma ve özellikle alışılmamış sözcük seçimi (alışılmamış bağdaştırma) terimleriyle ilişkili görülen şiirler ve şiir dizeleri belirlenerek toplandı.

3.4. Verilerin Analizi

Çalışmadan elde edilen nitel veriler içerik analizi tekniğiyle incelenmiştir. İçerik analizinde araştırmacı elde ettiği bilgileri inceleyerek anlamlı bölümlere ayırır yani genel bir çerçevede kodlama yapar. Kodlardan yola çıkarak belirli kategoriler altında birleştirilebilen temalar bulunur. Verilerden çıkan kodları ve temaları düzenler ve tanımlar. Son olarak da bulguları yorumlamaya çalışır (Karataş, 2015; akt. Özkan Navdar, 2017, s. 46).

Adları geçen şairlerin şiirlerinde yer alan sapmalar, öncelemeler ve özellikle alışılmamış bağdaştırmalar kuramsal olarak Yalçın'ın (2010) aktarımıyla Jean Cohen'in "Sapma Kuramı"ndan; Özünlü'nün (2001) aktarımıyla Leech'ten yararlanılarak örnekler verilmiştir.

Öncelemeler: Tümcede ve anlatımda herhangi bir ögesinin olağan yerinden daha önce bir yerde işlemeyle yapılır ya da bir metnin içindeki anlatımda, hemen her yerde öncelenen ögeye önem verilerek elde edilir.

a- Görsel Öncelemeler: Bu tür öncelemelerde şiirin biçimi öne çıkar. Bu biçim şiirin anlamına katkıda bulunur.

- b- Sesbilgisel Öncelemeler:** Ünlü yinelemesi ya da yarım uyak (assonance), yansımali (echoic) ses özelliği vermek seslerin öncelemesi örnekleridir.
- c- Biçimbilgisel Öncelemeler:** Biçimbilgisi araştırmaları sözcüklerin eklerini, köklerini, hece çokluğu ya da azlığını ve sözcük guruplarını inceler.
- d- Sözdizimsel Öncelemeler:** Yazın dilindeki sözdizimsel öncelemeler genellikle devrikleşme biçiminde ortaya çıkmaktadır. Devrik tümcelerin sözcük sıralaması ise dilbilimsel deyiş biliminde tümcelerin yüzeysel yapıları göz önüne alınarak incelenir.

Leech'e göre, sapmalar dilbilimin her katmanında olabilir. Bunlar yazımsal, sesbilimsel, sözcüksel, dilbilgisel, anlamsal sapmalar ve lehçe, kesim, tarihsel dönem sapmaları olarak başlıca 7 guruba ayrılmaktadır.

1-Yazımsal Sapmalar: Şiirin yazı düzenindeki olan değişiklikler bu tür sapmaları içermektedir.

2- Sesbilimsel Sapmalar: Konuşulan dilde işlemeyen herhangi bir sesbiriminin ya da değişik bir sesbiriminin, işlemekte olan bir ses biriminin yerine konulmasıyla yapılır.

3- Sözcüksel Sapmalar: Şiir dilinde şairler tarafından yeni türetilen sözcüklerin işlemesi, sözcüksel sapmaların en belirgin örneklerini verir.

4- Dilbilgisel Sapmalar: Sözcüklerdeki dilbilgisi kurallarını inceleyen biçimbilimsel sapmalar ve sözcüklerin tümce içinde sıralanışlarını inceleyen sözdizimsel sapmalar olarak 2 türde görülürler.

5- Anlamsal Sapmalar: Dil işlenimlerinde usdışı ögeler en çok eğretileme ve eşdizimlilikte görüldüğüne göre bu kavramlara göz atılmalıdır.

- a. Alışılmamış Sözdizimi
- b. Alışılmamış Sözcük Seçimi (Alışılmamış Bağdaştırmalar)
- c. Yukarıdaki Eğilimlerin İkisinin de Zorlanıp Birden İşlenmesi

6- Lehçesel Sapmalar: Şiirde anlatmak istedikleri konuyu ve olayı daha iyi bir ortamda anlatabilmek, konuyu ve olayı anlatan kişinin o ortamda yaşayan bir kişi olduğu havasını verebilmek için bazı şairler, şiirlerinde konuşulan ölçüt dil yerine lehçeyle işlemeyi yeğlerler.

7-Kesimsel Sapmalar: Şiirin kendine özgü bir dil olmadığını ve belli bir dili konuşan her kesimden insanın işlediği kesimsel dille de şiir söylenebileceği görüşünde olan şairler, şiirlerinde değişik kesimlerin işlediği sözcüklere yer verirler.

8-Tarihsel Dönem Sapmaları: Şairlerin çoğunda, salt, yaşadıkları tarih döneminde işlenen dile bağlı kalmayıp şiirlerinde zaman zaman eski dönemlerdeki sözcükleri işlemek (archaism), zaman zaman da yeni sözcükler yaratarak geleceğe yönelik girişimlerde bulunmak (neologism) gibi yönelimler görülür.

Sapma Kuramı, Üretici-Dönüşümsel Dil Bilgisi Kuramından yararlanarak şairlerin yapıtlarından önceleme, sapma ve özellikle alışılmamış bağdaştırma örnekleri verildi. Bu örneklerin oluşum süreçleri çözümlenmeye çalışıldı.

Konuşma bölümleri, dizelerin alt kısmında boşluk bırakılarak verilmiş, olağan dizilmenin dışında öncelenmiştir.

4.1.1.2. Sesbilgisel önceleme örnekleri.

ÜLKE

Saat Çini vurdu birden; p i r i n ç ç”
Ben gittim bembeyaz uykusuzluktan
Kasketimi eğip üstüne acılarımın
Sen yüzüne sürgün olduğum kadın
Karanlık her sokaktaydın gizli her köşedeydin
(...)

(Sevda Sözleri, 1993, s. 48)

“Çin” sözcüğündeki ve “pirinç” sözcüğündeki “ç” sesi öne çıkarılmıştır.

4.1.1.3. Biçimbilgisel önceleme örnekleri.

GAZEL

Ben nice gözle nice denizle nice gazelle
Rimle gördüm rimle bildim rimle yaşadım seni

(...)

Ama ben nice göz nice deniz nice gazelle
Lerimle gördüm lerimle bildim lerimle becerdim o işi

(Sevda Sözleri, 1993, s. 42)

“-rimle” eki bağımlı biçim birim olarak işlevde bulunur. Üst dizelerdeki sözcüklere bağlanarak anlam sağlar. Ayrıca şiir dilinin; düzyazı diline göre, çizgisel değil, dönüşsel yapıda oluşunun göstergesidir. Yani üst dizedeki sözcüklerle bağımlı biçim birim olan “rimle” ekiyle çizgisel olarak bağ kurulmamaktayken, dönüşsel olarak üstten altaltan üste olarak bağ kurulabilmektedir.

YERALTI

(...)

Bir de arkadaşım vardı; Hasan Basri
Kimbilir nerde şimdi
Bu Hasan Basri bir gün laf etmişti
Niçin olduğunu unuttum, önemli de değil.
Bir küfür ki
Pahlı bir kilidin içinde
Yeşil bir kilidin
Kirlı bir kilidin
Kuma batmış bir kilidin
Yapışkan bir kilidin
Nal söken bir kilidin
Pelte bir kilidin

Sarkaçlı bir kilidin
 Karmaşık bir kilidin
 (...)
 Bozuk bir kilidin
 Hakiki bir kilidin
 Kupon kesen bir kilidin
 Seçilen bir kilidin
 Bulanık bir kilidin
 Cevapsız bir kilidin
 Bilirkişi bir kilidin
 Bekâret kemeri bir kilidin
 Morarmış bir kilidin
 Ayaklı bir kilidin
 Tepeden tırnağa pusatlanmış
 Balyemez bir kilidin
 (...)
 Yeminli bir kilidin
 Salt bir kilidin
 Göksel bir kilidin
 İşte o küfür birden bire,
 Anahtar yerine, bir yaz gününü döndürdü
 Bir kilidin içinde;
 Gelip tıkanı boğazıma
 Arkadaşımın da boğazına
 O yaz günü
 (...) (Sevda Sözleri, 1993, s. 142-144)

Şiirdeki biçim birim, "... bir kilidin" olarak sürmektedir. "... " yazılı bölgeye önad olarak yer almaktadırlar.

4.1.1.4. Sözdizimsel önceleme örnekleri.

GAZEL

Ben nice gözle nice denizle nice gazelle
 Rimle gördüm rimle bildim rimle **yaşadım** seni

(...)

Ama ben nice göz nice deniz nice gazel
 Lerimle gördüm lerimle bildim lerimle **becerdim** o işi

(Sevda Sözleri, 1993, s. 42)

Şiire, dönüşsel okuyuşun çizgisel okuyuşa çevirimi olarak bakılırsa; "gazellerimle yaşadım seni" ve " gazellerimle becerdim o işi" tümce yapıları yüklem ortaya alınması olağan yerinden öncelenmesi anlamına gelir, koyu yazılı sözcüklerle gösterilmiştir.

YERALTI

(...)
 Bir de arkadaşım vardı; Hasan Basri
 Kimbilir nerde şimdi
 (...)
Gelip tıkanı boğazıma
 Arkadaşımın da boğazına
 O yaz günü
 (...) (Sevda Sözleri, 1993, s. 142-144)

Koyu yazılı bölümdeki tümce yapısı, olağan denilen diziminden farklı olarak Özne + Tümleç + Yüklem'den farklı olarak, yüklemün olağan yerinin öne alınmasıyla öncelenmiştir.

ADAM

Adam şapkasına **rastladı** sokakta
 Kimbilir kimin şapkası
 Adam ne yapıp yapıp hatırladı
 Bir kadın hatırladı sonuna kadar beyaz
 Bir kadın açtı pencereyi sonuna kadar
 Bir kadın kimbilir kimin karısı
 Adam ne yapıp yapıp hatırladı.

Yıldızlar kıyamet **gibiydi** kaldırımlarda
 Çünkü bir evvel yağmur yağmıştı
 Adam bulut gibiydi, hatırladı
 Adamın ayaklarının altında
 Yıldızların yıldız olduğu vardı
 Adam yıldızlara basa basa yürüdü
 Çünkü biraz önce yağmur yağmıştı.

(Sevda Sözleri, 1993, s. 11)

“rastladı” yüklemi olağan yapıdan farklı olarak öncelenmiştir. “Yıldızlar kaldırımlarda kıyamet gibiydi.” Tümcesi dizedeki gibi olmuş, yüklem öncelenmiştir.

(...)
 Sen binlerce yaşayasın diye **yaptım** bunu
 (...)
 Dallarına **konsun** diye kelimelerin
 (...)
 (Sevda sözleri, 1993, s. 15)

“Seni binlerce yaşayasın diye bunu yaptım.” tümcesi olağan yapıdayken dizedeki gibi yüklem öncelenmiştir.

ÜLKE

Saat Çini vurdu birden; p i r i n ç ç ç”
 Ben **gittim** bembeyaz uykusuzluktan
 Kasketimi eğip üstüne acılarımın
 Sen yüzüne sürgün olduğum kadın
 Karanlık her sokaktaydın gizli her köşedeydin
 (...)

Yalnız aşkı **vardır** aşkı olanın
 Ve kaybetmek daha güç bulamamaktan
 (...)
 Kibrit çak masmavi **yanardı** sesin
 Ormanlara ormanlara yüzünün sesi
 En gizli kelimeleri **akıttırdı** ağzıma
 (...)
 (Sevda Sözleri, 1993, s. 48)

Şiirdeki koyu yazılı sözcükler, Türkçede sözdiziminde olağan sıralamadan farklı olarak öncelenmişlerdir.

4.1.1. Sapma Örnekleri

4.1.2.1. Yazımsal sapma örnekleri.

Şiirin yazı düzenindeki olan değişiklikler bu tür sapmaları içermektedir. Dizeler içindeki sözcüklerin arasındaki olağan dışı boşluklar ve bazen dizeler arasındaki olağan olmayan sıralamalar da yazı düzeni sapmalarını belirtir.

Usul usul giyinir
Sabahları evinde
İşte do, sonra sırasıyla
 re
 mi
 fa
 sol
 la
Sonunda da şapkası si (akt. Kara, 2013, s. 471)

Dizeler arası olağan dışı boşluklar yazımsal sapmalar kapsamına alınabilir.

4.1.2.2. Sesbilimsel sapma örnekleri.

(...)
Bir de arkadaşım vardı; Hasan Basri
Kimbilir **nerde** şimdi
(...)
(Sevda Sözleri, 1993, s. 142-144)
Nerde Öklid'in üçgenleri **nerde** bu
(akt. Kara, 2013, s. 469)

Dizelerde “nerde” sözcükleri yazılırken olağan yazım biçimi “nerede”dir. Günlük konuşma biçiminde yazılarak “e” sesi düşmüştür.

4.1.2.3. Sözcüksel sapma örnekleri.

“Üvercinka” sözcüğü, Memiş’e (2003) göre “sözcük içinde ‘güvercin’ ve ‘kadın’ çağrışımları barındırması bakımından ‘barış’a ve ‘aşk’a dönük bir kavram olarak ortaya çıkar”. Süreya’dan alıntıladığına göre de “ Günümüz şiiri ve bu arada benim şiirim kelimeyi zorlayan bir şiir. O adla şiirimi özetlemiş ya da bir parça belirtmiş oluyorum. Şiirimden ufak, ama anlamlı bir kesit vermiş oluyorum galiba.” der (s.42). “Üvercinka” sözcüğü sözcüksel sapma olarak alınabilir.

“Gözleri göz değil gözistan” (Sevda Sözleri, 1993, s. 37)

Kara'nın (2013) aktarımına göre, göz sözcüğüne -istan eki getirilerek “okurda anlatılan kadının gözlerinin ne denli büyük ya da etkileyici olduğu çağrışımını canlandırması bakımından ilginç” olduğunu söyler (s. 467). “Gözistan” sözcüğü de sözcüksel sapma kapsamına alınabilir.

4.1.2.4. Dilbilgisel sapma örnekleri.

GAZEL

Ben nice gözle nice denizle nice gazelle
Rimle gördüm rimle bildim rimle yaşadım seni

(...)

Ama ben nice göz nice deniz nice gazel
Lerimle gördüm lerimle bildim lerimle becerdim o işi

(Sevda Sözleri, 1993, s. 42)

“-rimle” bağımlı biçimbirimi, adından da anlaşılacağı gibi sözcüklere eklenerek anlam sağlamaktayken, kendi başına bağımsız anlambirimmiş gibi dizilmiştir. Şiir dilinin dönüşümlü yapısında anlamlanmaktayken, düzyazı dilinin çizgisel yapısında anlam sağlamamaktadır. Bu dizelerde “-rimle” ek biçimi, kendi başına sözcük olarak işletilmiştir.

4.1.2.5. Anlamsal sapma örnekleri.

4.1.2.5.1. Alışılmamış sözdizimi örnekleri.

Yüzün bir başka hüznün
Hüznün bir başka yüzün.

T. Pekinel
(Günler, 1996, s. 58)

Süreya'nın günlüğünden alıntılanmış bu dizelerde, sözcüklerin dizimindeki yerini değiştirmenin durumu gözlemlenebilmektedir. İlk dizede “senin yüzün, genel hüznlerden bir başkadır” önermesi çıkabilir. İkinci dizede “hüznün adı verilen kavram, senin yüzlerinden bir tanesidir” önermesi çıkabilir. Sözdiziminin anlama etkisi olarak bakılabilir.

(...)

Gelip tıkanı boğazıma Zarf Tümleci + Yüklem + Dolaylı Tümleç

Arkadaşımın da boğazına

O yaz günü

(...) (Sevda Sözleri, 1993, s. 142-144)

Adam şapkasına **rastladı** sokakta

Özne + Dolaylı Tümleç + Yüklem + Dolaylı Tümleç

(...)

Yıldızlar kıyamet gibiydi kaldırımlarda (...) (Sevda Sözleri, 1993, s. 11)	Özne + Yüklem + Dolaylı Tümleç
(...) Sen binlerce yaşayasın diye yaptım bunu (...) Dallarına konsun diye kelimelerin (...) (Sevda sözleri, 1993, s. 15)	Zarf Tümleci + Yüklem + Nesne
(...) Ben gittim bembeyaz uykusuzluktan (...) Yalnız aşkı vardır aşkı olanın (...) Kibrit çak masmavi yanardı sesin Ormanlara ormanlara yüzünün sesi En gizli kelimeleri akıttı ağzıma (...) (Sevda Sözleri, 1993, s. 48)	Özne + Yüklem + Dolaylı Tümleç Nesne + Yüklem + Özne Zarf Tümleci + Yüklem + Özne Nesne + Yüklem + Dolaylı Tümleç

Koyu yazılı sözcükler, Türkçenin sözdizimi sıralamasından farklı olarak ,Özne + Nesne + Yüklem'den farklı olarak, dizilmişlerdir.

4.1.2.5.2. *Alışılmamış sözcük seçimi örnekleri (alışılmamış bağdaştırmalar).*

“Gülün tam ortasında ağlıyorum”
(Sevda Sözleri, 1993, s. 8)

“gülün tam ortası” birleşme dizilerinden biri, “ağla-“ eylemi de öbür birleşme dizilerinden biri olsun. İki birleşme ekseninde bir araya geldiklerinde alışılmamış bir durum ortaya çıkmaktadır. İlk diziye bakılırsa, “gülün tam ortasında” dizisinde ad tamlamasının içinde tamlayanı niteleyen “tam” sözcüğü bulunmaktadır. Anlaşılabilir olağan bir sözcük gurubu denilebilir. Öbür dizideki eylem, ağlamak eylemi, ad tamlamasıyla birleştiğinde (birleşme eksenini adı verilen budur.) alışılmamış bağdaştırma oluşmaktadır. Bunun alışılmamış olarak nitelendirilmesi, sözcüklerden beklenen gösterilenin açık olması, rahatça anlaşılabilir olması, durumu olabilir. Örneğin “gülün tam ortasında arı var” dense anlaşılabilir ve bu “arı var” dizisi, “gülün tam ortasında” dizisiyle alışılmış bir bağ kurabilmektedir. “Gülün tam ortasında” ile “ağlıyorum” birleşme ekseninde birleştiğinde alışılmamış bağ kurulmuş oluyor. Başka bir deyişle “gülün tam ortasında arı var” tümcesindeki bağdaştırmada uzlaşım, ortak bir gösterilene işaret söz konusudur. Ancak dizide olduğu gibi “gülün tam ortasında ağlıyorum” tümcesindeki diziler birleştiğinde dizim oluşturduğunda, uzlaşım gösterilenlerden farklı bir gösterilen

oluşuyor. Bu gösterilenin ne olduğu “şiirsel anlambilim”in konusu. Burada sadece yüzey yapıdaki değişiklikler işaret edilmektedir. Yani alışılmamış bağdaştırma örnekleri.

“Koyunlar gidiyor kar içinde,
Lapa lapa yün lapa lapa gümüş.

G. Apolinaire” (akt. Süreya, 1996, s.143)

“lapa lapa” olan dizide birleşme eksenini “kar” iken, alışılmış olan budur. “lapa lapa dizisi, “yün” ve “gümüş” dizileriyle birleştiğinden alışılmamış bir dizim ortaya çıkmaktadır.

“Bugün agram sudan soğuk bakıyor. (Halk türküsü)” (akt. Süreya, 1996, s. 166). Suyun soğuk olması durumuna bakarsak, “su” ve “soğuk” iki dizi birleştiğinde alışılmış bir bağ kurulmuş oluyor. Yani “su” sözcüğünün anlamsal ayrıçlarıyla “soğuk” sözcüğünün anlamsal ayrıçları birbirleriyle uyuyor. Buna alışılmış bağdaştırma denilmektedir. Ancak “soğuk su” dizimini bir bütün olarak ele alırsak buna da “dizi” diyelim. “bak-“ eyleminin anlamsal ayrıçlarına bakılırsa, bunun “suyun soğukluğuyla” birleşme ekseninde bağlanması alışılmamış bağdaştırmadır.

Bir yanda Sirkeci'nin tiren dolu kadınları (Sevda Sözleri, 1993, s. 23)

Alışılmış bağdaştırma tamlama biçiminde şöyle olabilir: “Bir yanda Sirkeci'nin kadın dolu tirenleri”. Tamlayan nitelenerek “tirenlerin kadın dolu” olduğu işaret edilmiş. Ancak Süreya'nın dizesinde değişiklik yapılmış “tiren” ve “kadın” sözcükleri dizimsel olarak yer değiştirmiştir. “tiren dolu kadınlar” biçiminde alışılmamış bağdaştırma oluşmuştur.

Kırmızı bir kuştur soluğum
(...)

Kırmızı bir at oluyor soluğum (Sevda Sözleri, 1993, s. 7)

“Soluğum” dizi ekseninde, “kırmızı bir kuştur” da öbür dizi ekseninde yer alırsa, ikisi dizimsel eksende birleştiğinde alışılmamış bağdaştırma oluşmaktadır. “Soluğum” sözcüğü anlamsal olarak “derin, hızlı, sıcak, soğuk, yavaş,” gibi sözcüklerle dizildiğinde alışılmış bağdaştırma oluşur.

Renklerinden dolayı okulsuz bırakılan
Zenciler zenciler iki okka zencefil
İntihar süsü verilerek

Güneşin linç edildiği bir akşam (Sevda Sözleri, 1993, s. 36)

Gözü bağlı bir leylak kokusu ovoidan (Beni Öp Sonra Doğur Beni, Sevda Sözleri, s. 85)

Sonra o gider **sesini yıkardı** (Yağmurun Yağması İyidir, Sevda Sözleri, s. 59)

Köpekler gizli bir **dağı havlar** (İşte Tam Bu Saatlerde, Sevda Sözleri, s. 68)

Saatler yağmuru gösteriyor (İşte Tam Bu Saatlerde, Sevda Sözleri, s. 69)

Ve **denizin gişesinde oturan kısa boylu saat kulesi** (Vakit Var Daha", Sevda Sözleri, s.100)

Güneşin linç edilişi, sesi yıkamak, dağı havlamak, saatlerin yağmuru göstermesi, denizi gişesinde oturan kısa boylu saat kulesi, alışılmamış sözcük seçimi (bağdaştırma) olarak gösterilebilir. Güneşin parlaması, güneşin görünmesi alışılmış bağdaştırma örnekleridir. Bu bağdaştırmalarda alışılmış, uzlaşımsal bir gösterilen işaret edilmektedir. bağdaştırıldığında alışılmış, uzlaşımsal bir gösterileni işaret etmektedir. Ancak bağdaştırma "güneşin linç edilmesi" olduğunda alışılmamış bir durum ortaya çıkmaktadır. Bunun gösterileni bu çalışmanın yetkisi ve yeteneğinde olmadığından sadece yüzey yapıdaki alışılmamış sözcük seçimi (alışılmamış bağdaştırma) gösterilmektedir.

Sesini duymak, sesini kesmek, sesini yükseltmek bağdaştırmaları alışılmış biçimde bağlanarak ortak bir gösterileni işaret edebilir. Saç yıkamak, el yıkamak, araba yıkamak vb. bağdaştırmaları da ortak bir gösterileni işaret edebilir. Ancak "sesini yıkamak" bağdaştırması iki durumdan farklı bir durumu işaret etmektedir. Alışılmamış sözcük seçimi (alışılmamış bağdaştırma) kapsamındadır.

Dağı görmek, dağı bilmek bağdaştırmaları alışılmış bağdaştırma olarak görülmektedir. Ancak "köpeklerin dağı havlaması" alışılmamış bağdaştırma olarak görülebilir. Leylak kokusunun gözü bağlı olması, saatlerin yağmuru göstermesi, denizin gişesinde oturan kısa boylu saat kulesi örnekleri de bu kapsamdadır.

4.1.2.5.3. Yukarıdaki eğilimlerin ikisinin de zorlanıp birden işlenmesi.

Gözlerimiz bozuluyor **kanımızın gürültüsünden** (Bir Kentin Dışardan Görünüşü, Sevda Sözleri, s. 75)

Özne + Yüklem + Dolaylı Tümleç

Lacivert bir çingıraktır ölüm (Ortadoğu I , Sevda Sözleri, s.107)

Yüklem + Özne

Biber ki yasa dışı önderidir sebzelerin (Banko, Sevda Sözleri, s. 148)

Tamlanan + Tamlayan

Kanımızın gürültüsü, ayrıca kanımızın gürültüsünün gözlerimizi bozması, gözü bağlı bir leylak kokusu, ölümün; lacivert bir çingirak olması, biberin sebzelerin yasa dışı önderi olması alışılmamış bağdaştırma örnekleridir.

ÜLKE

Saat Çini vurdu birden; p i r i n ç ç ç” Ben gittim bembeyaz uykusuzluktan (...)	Özne + Yüklem + Dolaylı Tümleç
Kibrit çak masmavi yanardı sesin Ormanlara ormanlara yüzünün sesi	Zarf Tümleci + Yüklem + Özne
En gizli kelimeleri akıttırdı ağzıma (...) (Sevda Sözleri, 1993, s. 48)	Nesne + Yüklem + Dolaylı Tümleç

“Bembeyaz uykusuzluk”, “sesin masmavi yanması”, “kelimelerin ağza akması” da alışılmamış sözcük seçimi (bağdaştırma) örnekleridir. Ek olarak sözdiziminde yüklemelerin yerleri olağan sıralamadan farklıdır.

4.1.2.6. Lehçesel sapma örnekleri.

Şiirde anlatmak istedikleri konuyu ve olayı daha iyi bir ortamda anlatabilmek, konuyu ve olayı anlatan kişinin o ortamda yaşayan bir kişi olduğu havasını verebilmek için bazı şairler, şiirlerinde konuşulan ölçüt dil yerine lehçeyle işlemeyi yeğlerler. Bu örnek de lehçesel sapmalar kapsamına alınabilir:

Na şunlar üç açısı üçü de yoksul (akt. Kara, 2013, s. 469)

4.1.2.7. Tarihsel dönem sapma örnekleri.

“Karanlık bastırılmış üstümüzü
Külliyetli miktarda
Alçak sesle konuşuyoruz
Korkudan değil”
(İngiliz, Sevda Sözleri)

“Külliyetli” sözcüğü Süreya’dan anımsanırsa bu dizelerde “tarihsel havayı” vermesi amacıyla işlenmektedir.

4.2. Ece Ayhan'ın Şiirlerinden Önceleme ve Sapma Örnekleri

4.2.1. Önceleme Örnekleri

4.2.1.1. Sesbilgisel önceleme örnekleri.

(...)

4. İki, Daha yavuz bir belge var mıdır **ha**
Gerçeği ararken parçalanmayı göze almış yüzlerden?

(...)

(Bütün Yort Savul'lar, 1993, s. 197)

Koyu yazılı “ha” sesi yansıma seslerin öne çıkarılması anlamında önceleme olarak gösterilebilir.

4.2.1.2. Biçimbilgisel önceleme örnekleri.

FAYTON

Erol Gülercan'a

O sahibinin sesi gramofonlarda çalınan şey
incecik melankolisiymiş yalnızlığının
intihar karası bir faytona binmiş geçerken ablam
caddelerinden ölümler aşkı pera'nın

Esrikmiş herhal bahçe bahçe çiçekleri olan ablam
çiçeksiz bir çiçekçi dükkânının önünde durmuş
tüllere sarılı mor bir karadağ tabancasıyla
zakkum fotoğrafları varmış Cezayir menekşeleri camekânda

Ben ki son üç gecedir intihar etmedi hiç, bilemem
intihar karası bir faytonun ağışı göğe atlarıyla birlikte
cezayir menekşelerini seçip satın alışından olabilir mi ablamın

1958

(Bütün Yort Savul'lar, 1993, s. 197)

“(n)In” bağımlı biçimbirim eki olarak iyelik bildiren ek gözlenmekte ve öne çıkmaktadır.

4.2.1.3. Sözdizimsel önceleme örnekleri.

YORT SAVUL

Arif Çağlar için

1. Atlasları getirin! Tarih atlaslarını!
En geniş zamanlı bir şiir yazacağız

2./ Harbi **karşılık verecek** ama herkes/ Zarf Tümleci + Yüklem + Özne
Gögünde kuş uçurtmayan şu üç soruya;

3. Bir, /Yeryüzüne nasıl **dağılmıştır** Dolaylı Tümleç + Zarf Tümleci + Yüklem + Özne
Tarihi düzünden okumaya ayaklanan çocuklar?/

4. İki, /Daha yavuz bir belge **var mıdır** ha **Özne + Yüklem + Dolaylı Tümleç**
Gerçeği ararken parçalanmayı göze almış yüzlerden?/
5. Üç, Boğaziçi bir İstanbul ırmağıdır
Nice akar huruc alessultanlarda bayraksız davulsuz?
6. Nerede kalmıştık? Tarihe ağarken üç ağır yıldız
/Sürünerek **geçiyor** bir hükümet kuşu/ kanatları yoluk **Zarf Tümleci + Yüklem + Özne**
7. Çocuklar! ile bile muhbirler! ve bütün ahali!
Hep birlikte, üç kez, bağırarak, yazınız
8. Kurşunkalemle de olabilir
Yort Savul!
- 1976
- (Bütün Yort Savul'lar, 1993, s. 15)

Koyu yazılı sözcükler yüklem olarak sözdizimde öncelenmiştir. İkinci dizeden başlanırsa: “Ama herkes göğünde kuş uçurtmayan şu üç soruya harbi karşılık verecek.” olarak sıralanırsa yüklem öncelendiği olağan sırasından öne çekildiği görülebilecektir. Koyu yazılı yüklem için de geçerlidir.

FAYTON

Erol Gülercan'a

O sahibinin sesi gramofonlarda çalınan şey
incecik/ **melankolisiymiş** yalnızlığının/
intihar karası bir faytona binmiş geçerken ablam
caddelerinden ölümler aşkı pera'nın

Tamlanan + Tamlayan

Esrikmiş herhal bahçe bahçe çiçekleri olan ablam
çiçeksiz bir çiçekçi dükkânının önünde durmuş
tüllere sarılı mor bir karadağ tabancasıyla
/zakkum fotoğrafları **varmış** Cezayir menekşeleri camekânda/

Özne + Yüklem+
Özne + Dolaylı Tümleç

Ben ki /son üç gecedir **intihar etmedi** hiç,/ bilemem
intihar karası bir faytonun ağışı göğe atlarıyla birlikte
/cezayir menekşelerini seçip satın alışından/ **olabilir mi**/ ablamın/

Zarf Tümleci + Yüklem + Zarf Tümleci

Tamlanan + Tamlayan

1958

(Bütün Yort Savul'lar, 1993, s. 197)

İlk koyu yazılı sözcük “melankolisiymiş” sözcüğünün olağan sözdizimi “incecik yalnızlığının melankolisi” biçiminde sıralanabilir. Sıralama olarak ad gurubundaki tamlayan ve tamlanan yer değiştirerek tamlanan ad gurubu öncelenmiş oluyor. Öbür koyu yazılı sözcükler de olağan sözdiziminde yüklem öne alınarak öncelenmiştir.

(...)

Dirim **kısa**/ ölüm **uzundur** cehennette/ herhal abiler **Özne + Yüklem + Dolaylı Tümleç**

(...)

(Mor Külhani, 1993, s. 22,24)

İlk tümce “Dirim kısa(dır) ölüm uzundur cehennette” biçiminde iken yüklemelerin ardına tümleç getirilerek yüklem olağan sözdiziminden farklı işlenmiştir.

Geçgel’in (2002) aktarımıyla dizeler şöyle düzenlemiştir;

“Ah karpuzun içindeki kesmece delikanlım İstanbul” (s.140)
(Ah İstanbul! Kesmece karpuzun içindeki delikanlım)

“**Konuşuluyordu** mahallerde iç ve dış” (212)
(İç ve dış mahallelerde konuşuluyordu)

“**Giriyor** bir kumru içeri camdan çatlak” (182)
(Bir kumru çatlak camdan içeri giriyor)

“İşte kel hasan bu kel hasan karanlığı süpürmüş
Ters yakılmış güldürmemek için serkldoryan sigaralarıyla” (s. 40)
(İşte Kel Hasan! Bu Kel Hasan güldürmemek için ters yakılmış serkldoryan sigaralarıyla karanlığı süpürmüş)
(s. 143)

Sözdizimdeki değişiklikler görülebiliyor, koyu yazılı sözcüklerde yüklem önelemesi olarak dikkat çekmektedir.

/“Düzgün **sürmüş** güzeligeliş”/ (akt. Dönmez, 1993, s. 78). Zarf Tümleci + Yüklem + Zarf Tümleci
APAŞ PAŞA ŞAPA OTURDU

/Merhaba **diyoruz** ölü teyzelerimize/ çocuklar Nesne + Yüklem + Dolaylı Tümleç
merhaba diyorlar o şiirlerimizin eşikleri

Mum tacirlerinin kızları ne temiz porselen
/yüz çiçeğe yüz ayı **çıkarmış** bu tabaklar/ Dolaylı Tümleç + Nesne + Yüklem + Özne

Yüzüklerinde altın parmaklar takılıymış ve
çarşılar grevsiz deli olurmuş yalnızlık işte.
1957
(Bütün Yort Savul’lar, 1994, s. 219)

Akıl, **yürütülüyor**, /**yürüttüm** bu kentte./ Yüklem + Dolaylı Tümleç
(Zambaklı Padişah, X X V I , Bütün Yort Savul’lar, s. 136)

Yukarıdaki koyu yazılı sözcüklerde yüklem, olağan sözdizimde önce yazıldığı görülebilmektedir.

Peki nasıl oldu da/ **hatırladı** denizde boğulduğunu/ Yüklem + Dolaylı Tümleç + Nesne
nasil oldu da peki anlatamıyorum biliyorsun
(Bir Elişi Tanrısı İçin Ağıt, Bütün Yort Savul’lar, s.211)

“Peki nasıl oldu” diye başlayan dizeler için hemen ardından gelen dizede sözdizim değişikliği uygulanmıştır. “hatırladı” yüklemi ise öncelenmiştir.

Belli ki /**kaçmıştır** çok ağır cezalı bir çocuk/
Kurulu zulmün yetiştirme yurtlarından
(...)
Arı yapayalnızlığına çömelmiş /gazeteye **bakıyor** kara/
yeldirmeli kurşuncu bir nine
Askeri mızıka okuluna giremeyiş
sınavları yedek aday listesi
(...)
(mor külhani, Bütün Yort Savul'lar, s. 29)

Yüklem + Özne

Dolaylı Tümleç +
Yüklem + Zarf Tümleci

AÇIK ATLAS

Hayattan ders veriyor diye öğretmenleri kızdıran
Tuzu bir bulmuş çocukları saklamadan güldüren dünyaya
/Su kaçırmaz bir eşeğin sesine **açıktır** penceresi/
Bir sınıfın, batı son dersinde, kuşluk vakti

Dolaylı Tümleç + Yüklem + Özne

/Meşeler yapraklanınca **bir tuhaf olurlar** işte/
Koparılmış kürt çiçekleri, hatırlayarak amcalarını
Azınlıkta oldukları bir okulda bile, **sorular** soru
Neden feriklerin ve eşeklerin memeleri vardır?

Zarf Tümleci + Yüklem + Zarf Tümleci

Zarf Tümleci + Yüklem + Nesne

En arka sırada çift dikişliler, sınavda en öne
İntihara ve denizde nasıl boğulmaya çalışırlar
Yalnız Orta Doğu'da el altında satılan bir atlas
Kim demiş on sekiz yaşından küçükler okuyamaz

Bakıldı ki kum saati, ters çevrilmiş, çıt, usul isa asi olmuş
İkinci karnede babası yarısını silahıyla dışarda bırakıp
Öyle öğretildiği için saygılı, sınıfa giren parmak çocuğun
Boş yerine, girilmeyen bir dersin denizi, gelip oturmuş

Açık kalmış atlası, deniz taşmıştır, darılmasın Fırat ama

Hayatın orta öğretmeni sustu, **donda gülmeleri çocukların**
Bir cenaze töreninde daha ölümü karşılamaya götürüleceğiz

Yüklem + Özne ve Tamlanan+
Tamlayan

Efendiler! Eşekler susabilirler
Ne yani çocuklar hiç gülmeyecek mi?

1970

(a.g. y. s. 35)

Koyu yazılı sözcükler yüklem öncelemesini göstermektedir ayrıca “gülmeleri çocukların” ad gurubu tamlayan ve tamlanan ekinin sözdiziminin yer değiştirmesi olarak görülebilir.

Kapkaragümrüklü ölçüsüz ayaksız Ali çocuklar
Asılmak bilirsiniz kesin **tehlikeli ve yasaktır**
Edirnekapı-Bahçekapı sarı kamu tramvaylarına
(vişneçürüğü şiirler, a.g.y. s. 45)

DÖKÜLECEKLER!

1. Uç Doğu. Anadolu'yu **anlatacaktır** öğretmen. Haritayı asar. Nesne + Yüklem + Özne
2. Bütün sınıf korkmuştur; göller, ırmaklar dökülecekler!
(a.g.y. s. 93)

Bu dizelerde de yüklem öncelenmesi görülmektedir.

4.2.1.3.1. Tamamlanmamış sözce örnekleri (*incomplete utterances*).

Bu kente bir güvercin çizmek
güvercinin gözlerini çizmek
bir güvercin
ortaçağda bir güvercin tebeşirle
(İbraniceden Çizmek, Bütün Yort Savul'lar, s. 204)

Tümcenin belli bir anlam bütünlüğü olmadan kesilmesiyle yapılır, bu sözcelerin başka anlam çağrışımları yaptığı vurgulanır. Bu dizelerde tamamlanmamış sözce örneği gözlenebilir. İlk dizede tümce verilmektedir. İkinci dizede güvercinin gözleri eklenir. Ardından üçüncü ve dördüncü dizelerde “çizmek” eylemi yazılı değildir yüzey yapıda. Ancak okuyucu, çizmek eylemini yazılı olmasa da kendisi okuma sırasında ekleyebilir.

4.2.2. S apma Örnekleri

4.2.2.1. Sesbilimsel sapma örnekleri.

Geçgel'in (2002) aktarımıyla “Kendini doğuruyordu bir **cinaedi**. Dimdoğru.” (s. 140). Cinayeti sözcüğündeki “y” sesinin düşmesi yazıya yansımış ve sesbilimsel sapma kapsamına alınabilir.

Bir kuşları tutmuyoruz ki
Kapıda koyveriyoruz
Dönüp onlar ceplerimize giriyorlar
N'apalım?
(zambaklı padişah, Bütün Yort Savul'lar, s. 131)

“Ne yapalım? ” alışılmış biçimi “n” ve “y” sesleri düşürülerek yazılmıştır, sesbilimsel sapmaya örnek olarak gösterilebilir.

4.2.2.2. Sözcüksel sapma örnekleri.

(...)
Dirim kısa ölüm uzundur **cehennette** herhal abiler
(...)
5.Şiirimiz mor külhanidir abiler

Topağacından **aparthanlarda** odası bulunmaz
Yarısı silinmiş bir ejderhanın düzüşüm üzre eylemde
Kiralık bir kentin giriş kapılarına kara kireçle
Şairlerin ümüğüne çökerken işaretlenmesinin şiidir (Mor Külhani, 1993, s. 22,24)

Cennet ve cehennem sözcükleri alışılmış sözcüklerken bu sözcükleri bir araya getirerek “cehennet” sözcüğü türetilmiştir, apartman sözcüğü alışılmış sözcükken “aparthan” sözcüğü ise türetilmiştir. Sözcüksel sapmalar kapsamındadırlar.

Geçgel’in (2002) aktarımına göre; “Çapalı Karşı” (s. 139). Kapalı çarşı alışılmış sözcük gurubuyken “Çapalı Karşı” türetilmiştir.

“Düzgün sürmüş **güzeligeliş**” (akt. Dönmez, 1993, s. 78).

Gelişigüzel alışılmış sözcük gurubuyken, “güzeligeliş” sözcüksel sapma kapsamında alınabilir.

“Toplumsal caz parçaları **yarına yarın** evlerde” (akt. Dönmez, 1993, s. 86-87)

“Çürüğe çıkarılacak bir tümce; Saçları kurşun ağırlıklı **Ustangul** Türkçesi” (akt. Dönmez, 1993, s. 80)

Bugüne bugün yerine “yarına yarın”, İstanbul Türkçesi yerine “Ustangul Türkçesi” yazımları sözcüksel sapma örnekleridir.

4.2.2.3. Dilbilgisel sapma örnekleri.

Geçgel’in (2002) aktarımıyla; “Kendini doğuruyordu bir cinaedi. **Dimdoğru.**” “(‘dik’ ve ‘doğru’ sözcüklerinden ‘dimdik’ ya da ‘dosdoğru’ değil de, ‘dimdoğru’ ikilemesi elde edilmiş)” (s. 140).

4.2.2.4. Anlamsal sapma örnekleri.

4.2.2.4.1. Alışılmamış sözdizimi örnekleri.

Alışılmış sözdizime çevrilmiş durumları parantez içindekiler olarak gösterilmiştir:

“Ah karpuzun içindeki kesmece delikanlım İstanbul” (s.140)
(Ah İstanbul! Kesmece karpuzun içindeki delikanlım)

“Konuşuluyordu mahallerde iç ve dış” (212)
(İç ve dış mahallelerde konuşuluyordu)

“Giriyor bir kumru içeri camdan çatlak” (182)
(Bir kumru çatlak camdan içeri giriyor)
(akt. Geçgel, 2002)

incecik **melankolisymiş** yalnızlığının
intihar karası bir faytona **binmiş** geçerken ablam
(...)

zakkum fotoğrafları **varmış** Cezayir menekşeleri camekânda

Ben ki son üç gecedir **intihar etmedim** hiç, bilemem
(Bütün Yort Savul'lar, 1993, s. 197)

Akıl, yürütülüyor, **yürüttüm** bu kentte.

(Zambaklı Padişah, X X V I , Bütün Yort Savul'lar, s. 136)

Koyu yazılı sözcüklerde sözdizimdeki sıralamanın değiştiği görülmektedir. “Yalnızlığın incecik melakolisiymiş” ad tamlamasının dizimi, tamlanan tamlayanın ardından getirilerek alışılmamış sözdizimi sağlanmıştır. Öbür koyu yazılı sözcükler de özne + nesne + yüklem diziminden farklı olarak dizilmişlerdir.

Peki nasıl oldu da **hatırladı** denizde boğulduğunu

(Bir Elişi Tanrısı İçin Ağıt, Bütün Yort Savul'lar, s.211)

Belli ki **kaçmıştır** çok ağır cezalı bir çocuk
Kurulu zulmün yetiştirme yurtlarından
(...)
Arı yapayalnızlığına çömelmiş gazeteye **bakıyor** kara
yeldirmeli kurşuncu bir nine
Askeri mızıka okuluna giremeyişi
sınavları yedek aday listesi
(...)
(mor külhani, a.g.y. s. 29)

DÖKÜLECEKLER!

1. Uç Doğu. Anadolu'yu **anlatacaktır** öğretmen. Haritayı asar.
2. Bütün sınıf korkmuştur; göller, ırmaklar dökülecekler!
(a.g.y. s. 93)

I X

Duyduk ki, bir daha
Kuş getirmek sınıfa
İntihar olmuş cezası
Hal ve gidiş tüzüğünde
(...)
(zambaklı padişah, a.g.y. s. 131)

Koyu yazılı sözcükler yüklem olarak gene alışılmış sözdiziminden farklı işlenmiştir.

4.2.2.4.2. Alışılmamış sözcük seçimi örnekleri (alışılmamış bağdaştırmalar).

“Haykırarak süslüyor bir tahtirevan'ı, karartılmış
Babadan doğma bir çıplaklık”

“Deyimsiz bir öğrenciydi esprimeyecek dudu. **Ayak**

yazısından leh ovalarında dolaştırılacaktır alırdı”
(akt. Dönmez, 1993, s. 80)

Alışılmış bağdaştırmalar “anadan doğma” iken, “ana” dizisi ile “doğmak” dizisi birleşmek ekseninde birleşmesi alışılmış sözcük seçimi iken, “babadan” ve “doğma” sözcüklerinin dizimi alışılmamış bağdaştırmayı oluşturmuştur. El yazısı, alın yazısı bağdaştırmaları alışılmış bağdaştırma iken “ayak yazısı” bağdaştırması alışılmamış bağdaştırma kapsamındadır.

BEL KANTO

(...)
böğürtlen lekeli bir güvercin
uçururlarken görürseniz
galata'dan
leğen denizlere doğru.

1956
(Bütün Yort Savul'lar, 1993, s.229)

Geçgel'in (2002) aktarımına göre;

“**dikeni seven gülüne katlanır** bir kadın” (s.128)
“**Beyaz kargarlı**, aykırı düşünceler” (s.165)

“**Merhaba diyoruz ölü teyzelerimize** çocuklar”
(Bütün Yort Savul'lar, 1994, s. 219)

“Leğen denizler” dizimi “leğen” ve “deniz” sözcüklerinin birleşme ekseninde alışılmamış sözcük seçimini oluşturması, anlam ayraçları bakımından “denizin küçüklüğünün vurgulanması” olarak bakılabilir. Öbür dizede alışılmış bağdaştırma şöyledir: “Gülünü seven dikene katlanır” ancak bunu “Dikeni seven gülüne katlanır” biçiminde oluşturarak alışılmamış bağdaştırma kapsamına girmiştir. “Beyaz kargarlar” ve “ölü teyzelere çocukların merhaba demesi” alışılmamış bağdaştırma örnekleridir.

“Yüzüklerinde altın parmaklar takılıymış ve”
(Bütün Yort Savul'lar, 1994, s. 219)

Alışılmış örneği “parmaklarında altın yüzükler takılıymış” biçimindeyken “altın yüzüğü nitelerken, parmakları niteler olmuş, parmakla yüzüğün yeri değişerek birleşme ekseni zorlanmıştır.

4.2.2.4.3. Yukarıdaki eğilimlerin ikisinin de zorlanıp birden işlenmesi.

“İşte kel hasan bu kel hasan **karanlığı süpürmüş**
Ters yakılmış güldürmemek için serklodyan sigaralarıyla” (s. 40)

(İşte Kel Hasan! Bu Kel Hasan güldürmemek için ters yakılmış serkldoryan sigaralarıyla karanlığı süpürmüş)
(s. 143) (akt. Geçgel, 2002)

“Karanlığı süpürmek” alışılmamış bağdaştırma örneği iken, devamındaki dizede sözdizimi alışılmamış biçimde işlenmiştir.

4.2.2.5. Lehçesel sapma örnekleri.

İlenç. İşte beni bu selenli harfiyle hiç **bırakmıcek** olan ilenç, gittiğim her yere götürdüğüm, gittiğim görünmeyen köpeğim ilenç.

(...)

yazıklandığımdan değil, **geçmıcek** diyedir kaygılanıyorum
(Bir fotoğrafın Arabı, Bütün Yort Savullar, s. 175)

Ölçüt dilde “bırakmayacak” ve “geçmeyecek” biçimde yazılır ve söylenirken lehçesel olarak, ölçüt dilin kolları bağlamında, “bırakmıcek” ve “geçmıcek” olarak yazılmıştır. Lehçesel sapmalar kapsamındadır.

4.3. Edip Cansever’in Şiirlerinden Önceleme ve Sapma Örnekleri

4.3.1. Önceleme Örnekleri

4.3.1.1. Sesbilgisel önceleme örnekleri.

Çın çın ötüyor balıklar
(Alüminyum Dükkân, Yerçekimli Karanfil)

Masa da masaymış **ha**
Bana mısın demedi bu kadar yüke
Bir iki sallandı durdu
ha babam koyuyordu
(Dirlik Düzenlik’ten)
(akt. Doğan, 2008, s. 51)

“Bu böyle kimin gittiği? Sen dur **ey!**
Belki de ellerimiz mi? Biraz ince, biraz da çok kelimeli!
Bu sanki niye durduğumuz mu? açıkken sevişme bölgeleri
Ay, pencere, göz! siz git **ey!**”
(Yerçekimli karanfil)
(akt. Karaca, 2015, s. 162)

Dizelerde görülen “çın çın, ha, ey, ay” ses gurupları öne çıkan sesbilgisel öncelemelerdir.

Sızar saçak**lardan**, su borular**ından**
Caml**ardan**, kapı**lardan**, yangın merdiven**lerinden**
Bir dönemeçten, ayaküstü konuşmalar**ından**
Sorgul**ardan**, alışveriş**lerden**
(...)
(Kül, Kirli Ağustos)

[İ]nsan yaşadığı yere **benzer**
 O yerin suyuna, o yerin toprağına **benzer**
 Suyunda yüzen balığa
 Toprağını iten çiçeğe
 Dağlarının, tepelerinin dumanlı eğimine
 [G]öğüne **benzer ki** gözyaşları mavidir
 Denizine **benzer ki** dalgalıdır bakışları
 Evlerine, sokaklarına, köşebaşlarına
 Öylesine **benzer ki**
 Ve avlularına [...]
 Mendilimde Kan Sesleri, Sonrası Kalır
 (akt. Öcal, 2013, s. 611-612)

Koyu yazılı bölümler de sesbilgisel önceleme olarak alınabilir.

4.3.1.2. Biçimbilgisel önceleme örnekleri.

MASA DA MASAYMIŞ HA

ADAM yaşama sevinci içinde
 Masaya anahtarlarını koydu
 Bakır kaseye çiçekleri koydu
 Sütünü yumurtasını koydu
 Pencereden gelen ışığı koydu
 Bisiklet sesini çırık sesini
 Ekmeğin havanın yumuşaklığını koydu
 Adam masaya
 Aklında olup bitenleri koydu
 Ne yapmak istiyordu hayatta
 İşte onu koydu
 Kimi seviyordu kimi sevmiyordu
 Adam masaya onları da koydu
 Üç kere üç dokuz ederdi
 Adam koydu masaya dokuzu
 Pencere yanındaydı gökyüzü yanında
 Uzandı masaya sonsuzu koydu
 Bir bira içmek istiyordu kaç gündür
 Masaya biranın dökülüşünü koydu
 Uykusunu koydu uyanıklığını koydu
 Tokluğunu açlığını koydu.

Masa da masaymış ha
 Bana mısın demedi bu kadar yüke
 Bir iki sallandı durdu
 ha babam koyuyordu
 (Dirlik Düzenlik'ten)
 (akt. Doğan, 2008, s. 51)

Şiirde geçen “-i” bağımlı biçimbirim belirtme eki ile “koy-“ eylemine gelen bağımlı biçimbirim “-di” geçmiş zaman eki birleşerek “-i koydu” olarak bakıldığında biçimbilgisel önceleme öne çıkmaktadır ve “-di” bağımlı biçimbirim geçmiş zaman eki de bu önceleme kapsamındadır.

Ne kalır ne kalır
 Tuz gibi susayan, nane gibi yayılan
 Dokuzu unutulmuş on yüz mü kalır
 Onu da unutulmuş bir şiir belki kalır
 On çizik, on çizik, on dudak izi

Aşklardan sevgilerden
 Suya yeni indirilmiş bir kayık gibi
Akıp geçmişsem, gidip gelmişsen
 Bir de bu kalır
 (Yerçekimli karanfil)
 (akt. Akkanat, 2000, s. 228)

Sızar saçaklardan, su borularından
 Camlardan, kapılardan, yangın merdivenlerinden
 Bir dönemeçten, ayaküstü konuşmalarından
Sorgulardan, alışverişlerden
 (...)
 (Kül, Kirli Ağustos)

Yukarıdaki dizelerde koyu yazılı bağımlı biçimbirimlerin öncelendiği görülebilir.

[İ]nsan yaşadığı yere **benzer**
 O yerin suyuna, o yerin toprağına **benzer**
 Suyunda yüzen balığa
 Toprağını iten çiçeğe
 Dağlarının, tepelerinin dumanlı eğimine
 [G]öğüne **benzer ki** gözyaşları mavidir
 Denizine **benzer ki** dalgalıdır bakışları
 Evlerine, sokaklarına, köşebaşlarına
 Öylesine **benzer ki**
 Ve avlularına [...]
 Mendilimde Kan Sesleri, Sonrası Kalır
 (akt. Öcal, 2013, s. 611-612)

“-a benzer ” biçimbirim olarak alınırsa koyu yazılı bölümlerdeki öncelemeler dikkat çeker.

4.3.1.3. Sözdizimsel önceleme örnekleri.

(...)
 Uzandı masaya sonsuzu koydu
 Bir bira içmek **istiyordu** kaç gündür Nesne + Yüklem + Zarf Tümlenci
 (...)
 Masa da masaymış ha
 Bana mısın **demedi** bu kadar yüke Nesne + Yüklem + Dolaylı Tümleç
 (...)
 (Dirlik Düzenlik'ten)
 (akt. Doğan, 2008, s. 51)

“**En akıllı tarafımdır** balıkla deniz tutmak” Yüklem + Özne

Denizine benzer ki **/dalgalıdır** bakışları/ Yüklem + Özne
 Evlerine, sokaklarına, köşebaşlarına
 Öylesine benzer ki
 Ve avlularına [...]
 Mendilimde Kan Sesleri, Sonrası Kalır
 (akt. Öcal, 2013, s. 611-612)
 Çın çın **ötüyor** balıklar Zarf Tümlenci + Yüklem + Özne
 (Alüminyum Dükkân, Yerçekimli Karanfil)
 (akt. Karaca, 2013, s.225)

Güneş bir pazartesi olarak mı **duruyor** burnunuzda **Özne + Zarf Tümleci + Yüklem + Dolaylı Tümleç**
(Uyanınca Çocuk Olmak, Yerçekimli Karanfil)

Şu da var; bir sokak en açılmış pencerelelere dalıyor
Dalıyor da söz mü, / yatağa **uzatıyor** otomobillerini/ **Dolaylı Tümleç + Yüklem + Nesne**
(Uyanınca Çocuk Olmak, Yerçekimli Karanfil)
İşte bir horoz **öttü** yüzümün yarısında **Zarf Tümleci + Özne + Yüklem + Dolaylı Tümleç**
(Beyaz Atlar Sulara, Yerçekimli Karanfil)

Moleküller bile
Toplanıp ayak oluyorlar bende
Ağız **oluyorlar** biraz **Nesne + Yüklem + Zarf Tümleci**
Diş **oluyorlar** keskince **Nesne + Yüklem + Zarf Tümleci**
İki göz parlakça
On tırnak sivrice
(Güzel Atomların Yaptığı Ayak, Yerçekimli Karanfil)
(akt. Karaca, 2013, s. 225)

Yukarıdaki dizelerde şiirlerden alıntılanmış bölümlerdeki koyu yazılı yüklem, olağan sözdiziminden öne alınarak yazılmış öncelenmiş yüklem örnekleridir.

4.3.2. Sapma Örnekleri

4.3.2.1. Yazımsal sapma örnekleri.

ADAM yaşama sevinci içinde
Masaya anahtarlarını koydu
Bakır kaseye çiçekleri koydu
Sütünü yumurtasını koydu
Pencereden gelen ışığı koydu
Bisiklet sesini çığırık sesini
Ekmeğin havanın yumuşaklığını koydu
(...)
(Dirlik Düzenlik'ten)
(akt. Doğan, 2008, s. 51)

[İ]nsan yaşadığı yere benzer
O yerin suyuna, o yerin toprağına benzer
Mendilimde Kan Sesleri, Sonrası Kalır
(akt. Öcal, 2013, s. 611-612)

“ADAM” sözcüğünün büyük harflerle yazılması ve “[İ]nsan” sözcüğündeki “i” harfinin köşeli parantez içinde yazılması yazımsal sapma kapsamına alınabilir.

4.3.2.2. Anlamsal sapma örnekleri.

4.3.2.2.1. Alışılmamış sözdizimi örnekleri.

Koyu yazılı sözcükler **Özne + Nesne + Yüklem** sözdiziminden farklı işleyişleri göstermektedir, yüklem sözdizimi sıralamasına göre alışılmamıştır.

Çın çın **ötüyor** balıklar
(Alüminyum Dükkân, Yerçekimli Karanfil)

Masa da masaymış ha
Bana mısın **demedi** bu kadar yüke
Bir iki sallandı durdu
ha babam koyuyordu
(Dirlik Düzenlik'ten)
(akt. Doğan, 2008, s. 51)

Denizine benzer ki **dalgalıdır** bakışları
Evlerine, sokaklarına, köşebaşlarına
Öylesine benzer ki
Ve avlularına [...]
Mendilimde Kan Sesleri, Sonrası Kalır
(akt. Öcal, 2013, s. 611-612)

Ne yapmak **istiyordu** hayatta
İşte onu koydu
(...)
Masa da masaymış ha
Bana mısın **demedi** bu kadar yüke
Bir iki sallandı durdu
ha babam koyuyordu
(Dirlik Düzenlik'ten)
(akt. Doğan, 2008, s. 51)

(...)
Uzandı masaya sonsuzu koydu
Bir bira içmek **istiyordu** kaç gündür
(...)
Masa da masaymış ha
Bana mısın **demedi** bu kadar yüke
(...)
(Dirlik Düzenlik'ten)
(akt. Doğan, 2008, s. 51)

“En akıllı tarafımdır balıkla deniz tutmak”

Denizine benzer ki **dalgalıdır** bakışları
Evlerine, sokaklarına, köşebaşlarına
Öylesine benzer ki
Ve avlularına [...]
Mendilimde Kan Sesleri, Sonrası Kalır
(akt. Öcal, 2013, s. 611-612)

Güneş bir pazartesi olarak mı **duruyor** burnunuzda
(Uyanınca Çocuk Olmak, Yerçekimli Karanfil)

Şu da var; bir sokak en açılmış pencerele dalıyor
Dalıyor da söz mü, yatağa **uzatıyor** otomobillerini
(Uyanınca Çocuk Olmak, Yerçekimli Karanfil)
İşte bir horoz **öttü** yüzümün yarısında
(Beyaz Atlar Sulara, Yerçekimli Karanfil)

Moleküller bile
Toplanıp ayak oluyorlar bende
Ağız **oluyorlar** biraz
Diş **oluyorlar** keskince

İki göz parlakça
On turnak sivrice
(Güzel Atomların Yaptığı Ayak, Yerçekimli Karanfil)
(akt. Karaca, 2013, s. 225)

4.3.2.2.2. *Alışılmamış sözcük seçimi örnekleri (alışılmamış bağdaştırmalar).*

Beni sevmenin; haşlanmış pirinçleri beyazlatması, trenlere çikolata yedirmek dizilerin (paradigma) dizim (sentegma) ekseninde birleşimini göstermektedir. “Beni sevmenin, haşlanmış pirinçleri beyazlatması” alışılmamış bağdaştırma kapsamında ele alınmaktadır. Haşlanmış pirinç, bağdaştırması alışılmış bağdaştırma kapsamına alınabilir. Ortak, uzlaşımsal bir gösterileni vardır. Haşlanmış pirinçlerin beyazlaması da bu kapsamdadır. Ancak “sevmek” ile “haşlanmış pirinçlerin beyazlamasının bağdaştırılması, az önce sözü edilen ortak uzlaşımsal gösterilenden farklıdır. Alışılmamış bağdaştırma kapsamındadır.

Üstelik **beni sevmek haşlanmış pirinçleri beyazlatır** Günaydın”
(Yangın, Yerçekimli Karanfil)

Sizi görmüyor muyum dikkat! **trenlere çikolata yediriyorum**
(...)

(akt. Karaca, 2013, s.226)

Bir çocuğa çikolata yedirmek, bir kediye, bir canlıya vb. alışılmış bağdaştırma kapsamındadır. Trenlere çikolata yedirmek bağdaştırması bu durumdan farklı olarak alışılmamış sözcük seçimi (alışılmamış bağdaştırma) olarak görülebilir. “.....’ya çikolata yedirmek” bağdaşmasında ... dizisi yerine canlı bir organizma adı gelirse alışılmış bağdaştırma olur. Bu tanımın dışında, tren örneğinde olduğu gibi, geldiğinde alışılmamış bağdaştırma olarak alışılmış gösterilenlerden farklı bir gösterilenin işaret etmektedir. Bu gösterilenin ne olduğu ruhbilim (psikoloji), ekinbilim (kültürel), dilbilim’in katkılarıyla şiirsel anlambilim’in göstermesi beklenir. Burada yüzey yapıdaki alışılmamış bağdaştırmalar ve birleşme eksenleri gösterilmektedir.

4.3.2.2.3. *Yukarıdaki eğilimlerin ikisinin de zorlanıp birden işlenmesi.*

Bu örneklerde ise hem sözdiziminin hem de bağdaştırmaların alışılmamış olması gösterilmektedir.

Eleni'den önce
 Daha ben **çocuktum** daha tütüne daha kahveye alışmamıştım
 Sabahları, akşamları bilmiyordum daha
 Bir gün bakıyorum akşam ellerimde gözlerimde
 Bir gün sabah her yanım

Eleni geliyor
 Dünyaya bakıyorum
 Dünya sanıldığı kadar küçük değil o gün anlıyorum
 Sanıldığı kadar üzgün değiliz dünyada
 O gün bütün şiirleri yakmalı yeniden yazmalı diyorum
 B r i s e M a r i n e ' i yeniden
 Yeniden A n n a b e l L e e ' yi.
 Eleni ile anlıyoruz
 Bu gökyüzü niçin kalkıp gelmiş
 Deniz niçin başımı alıp gitmiş onunla anlıyoruz.

Bir gün Eleni'nin elleri geliyor
 Bir sokaktan ilk defa deniz görünüyor. (Galile Denizi, 1958, s. 5-6)

PAUL KLEE'de UYANMAK

(...)

Bu denizi Ayla ayaklarını soksun diye getirdim
Bu dünyaları onun için açtım bu balıkları tuttum
Bir sabah çıkmak güneşler, aylar bir sabah çıkmak
Bir ağacı bu evleri sarı ters bir kuşu düzeltmek
 Edibe **bu** sokağı el (al?) götür görmek istemiyorum
 Edibe **bu** evleri Edibe **bu** göğü **bu** güneşleri Edibe (Galile Denizi, 1958, s. 23)

GALATA KULESİ

İvi Sabahı

(...)

Çingene kızları denizi dört ucundan tutup getirdiler
 Dürüp bıraktılar
 Sarı erikler geldi odayı sarıya boyadı
 (...) (Galile Denizi, 1958, s. 37)

4.4.1.3. Biçimbilgisel önceleme örnekleri.

SAİNT-ANTOINE'IN GÜVERCİNLERİ

Bir gün Eleni'nin elleri geliyor
 Herşey değişiyor.
 İlk İstanbul şiirden çıkıp yerini alıyor
Bir çocuk ilk gülüyor
Bir ağaç çiçek açıyor.

Eleni'den önce
 Daha ben **çocuktum** daha tütüne daha kahveye alışmamıştım

Sabahları, akşamları bilmiyordum daha
Bir gün bakıyorum akşam ellerimde gözlerimde
Bir gün sabah her yanım

Eleni geliyor
 Dünyaya bakıyorum
 Dünya sanıldığı kadar küçük değil o gün anlıyorum
 Sanıldığı kadar üzgün değiliz dünyada
 O gün bütün şiirleri yakmalı yeniden yazmalı diyorum
 B r i s e M a r i n e ‘ i yeniden
 Yeniden A n n a b e l L e e ‘ yi.
 Eleni ile anlıyoruz
 Bu gökyüzü niçin kalkıp gelmiş
 Deniz niçin başını alıp gitmiş onunla anlıyoruz.

Bir gün Eleni'nin elleri geliyor
 Bir sokaktan ilk defa deniz görünüyor. (Galile Denizi, 1958, s. 5-6)

Şiirin ilk dizelerinde “bir” sözcüğü belirsizlik bildiren ön ad olarak öncelenmiştir.
 “-İyor” bağımlı biçimbirimi şimdiki zaman eki olarak, “-TıM” bağımlı biçimbirimi geçmiş zaman ve birinci tekil kişi olarak, “-m” eki birinci tekil kişi olarak, “-malı” bağımlı biçimbirimi gereklilik eki olarak, “-miş” bağımlı biçimbirimi geçmiş zaman eki olarak, “-ıp” bağımlı biçimbirimi zarf eki olarak öncelenmiştir.

PAUL KLEE’de UYANMAK

(...)

Bu denizi Ayla ayaklarını soksun diye getirdim
Bu dünyaları onun için açtım bu balıkları tuttum
Bir sabah çıkmak güneşler, aylar bir sabah çıkmak
Bir ağacı **bu evleri** sarı ters bir kuşu düzeltmek
 Edibe **bu sokağı** el (al?) götür görmek istemiyorum
 Edibe **bu evleri** Edibe **bu göğü bu güneşleri** Edibe (Galile Denizi, 1958, s. 23)

“bu Ad + İ” biçimbirimi, “-Dİm” bağımlı biçimbirim olarak öncelenmektedir.

GALATA KULESİ

İvi Sabahı

(...)

Çingene kızları denizi dört ucundan tutup getirdiler

Dürüp bıraktılar

Sarı erikler geldi odayı sarıya boyadı

(...)

(Galile Denizi, 1958, s. 37)

“-DİlEr” bağımlı biçimbirim, “-dİ” bağımlı biçimbirim olarak öncelenmektedir.

g
 Bir yerdeyim Ceneviz eskimiş
 Denizin Safalarında enuzak yosunları aralıyorum
 Gecesafranlarımı, suikindilerimi açıyorum. Seni
 görmemiştım işte çıplaktık.
 karanlıktı.

K

L

“Dizeler içindeki sözcüklerin arasındaki olağan dışı boşluklar ve bazen dizeler arasındaki olağan olmayan sıralamalar da yazı düzeni sapmalarını belirtir” tanımının örneği olarak bu şiirin dizeleri verilebilir.

g
Bir yerdeyim Ceneviz eskimiş
Denizin Safalarında enuzak yosunları aralıyorum
Gecesafranlarımı, suikindilerimi açıyorum. Seni
görmemiştım işte çıplaktık.
karanlıktı.

K L
R A
A K
L A
Ç S

O C U K (akt. Dönmez, 1993, s. 94)

4.4.2.2. Sesbilimsel sapma örnekleri.

Özünü'nün (2001) aktarımıyla;

İşte yeniden dünyadayız, dünyada **bayağlıklarla**
Pisliklerle yanyana dünyadayız

(İlhan Berk, 1958:7) (s.144)

Dizelerindeki “bayağı” sözcüğü “ı” ses birimi düşürülerek yazılmıştır.

4.4.2.3. Sözcüksel sapma örnekleri.

Özünü'nün (2001) aktarımıyla koyu yazılı sözcükler sözcüksel sapmaları işaret etmektedir.

“Hepsi ulam ulam yangınlar, kıyımlar, ölümler,
kıyıncılar hepsi

Senleniyorsun böyle bir gecenin içinden bana”

(İlhan Berk, 1958:28)

“O gök o alası çizgileri **yinin** o dudağında tam
arasal inen çizgin”

(İlhan Berk, 1958:53) (s.146)

“Senlenmek” eylemi şairin türettiği bir sözcük kapsamında değerlendirilebilir.

“Yinin” ve “arasal” sözcükleri de bu kapsamdadır.

4.4.2.4. Dilbilgisel sapma örnekleri.

Uyumaları, uyanmaları gören şairdir, onu güzel yaptığını söyleyen de.

Şimdi sizi **ölüyorum** bir tayın dışında (akt. Dönmez, 1993, s. 82).

“Öl-“ eylemi geçişsiz bir yapıdayken belirtme eki “-i” getirilerek “siz-i ölüyorum” olarak dilbilgisel sapma gerçekleşmiştir.

Kelepçe kolum **sıktı** halim yamandır (akt. Kara, 2013, s. 476)

“sık-“ eylemi geçişli eylem iken, nesne alabilirken ki gene almıştır ancak “kolumu sıktı” olarak gelen ek, -u belirtme eki, yazılmayarak sapma kapsamına alınmaktadır.

4.4.2.5. Anlamsal sapma örnekleri.

4.4.2.5.1. Alışılmamış sözdizimi örnekleri.

Koyu yazılı sözcükler yüklem sözdizimindeki yerinin alışılmış olandan farklılığını göstermektedir.

(...)		
Sabahları, akşamları bilmiyordum daha	Nesne + Yüklem + Zarf Tümlenci	
Bir gün bakıyorum akşam ellerimde gözlerimde	Zarf Tümlenci + Yüklem + Nesne + Dolaylı Tümlaç	
Bir gün sabah her yanım		
(...)		
Sanıldığı kadar üzgün değiliz dünyada	Zarf Tümlenci + Yüklem + Dolaylı Tümlaç	
(...)		
(Galile Denizi, 1958, s. 5-6)		
Az		
(...)		
Durup dururken aklına gelmez yağmak yağmurun	Zarf Tümlenci + Dolaylı Tümlaç + Yüklem + Özne	
(...)	(Galile Denizi, 1958, s. 26)	
aldı çiçekçi çingene kadın	Yüklem + Özne	
(...)		
Diyordum yetiyordu bana çünkü	Yüklem + Nesne + Zarf Tümlenci	
Deniz, bir sokağın gülüşü		
Ben kime satayım bu çiçekleri şimdi	Özne + Dolaylı Tümlaç + Yüklem + Nesne + Zarf Tümlenci	
Güneşi, ayı alıp gitmişler.		
(...)	(Galile Denizi, 1958, s. 33)	
UZUN KARANLIK		
(...)		
Evlerini deniz yıkayan bir kıyıda bağırıyor bana	Dolaylı Tümlaç + Yüklem + Dolaylı Tümlaç	
(...)	(a.g.y. s. 56)	
Şimdi sizi ölüyorsunuz bir tayın dışında (akt. Dönmez, 1993, s. 82).	Zarf Tümlenci + Nesne + Yüklem + Dolaylı Tümlaç	

4.4.2.5.2. Alışılmamış sözcük seçimi örnekleri (alışılmamış bağdaşturmalar).

Bu denizi Ayla ayaklarımı soksun diye getirdim

(...)
Edibe bu sokağı el (al?) götür görmek istemiyorum
Edibe bu evleri Edibe bu göğü bu güneşleri Edibe

(Galile Denizi, 1958, s. 23)

“Denizi, Ayla ayaklarını soksun diye getirmek”, “Edibe’nin sokağı, evleri, göğü, güneşleri alıp götürmesinin istenmesi” alışılmamış sözcük seçimi örnekleridir. İlk dizeye bakılırsa dilbilgisel bakımdan uygun bir tümcedir. Ancak anlamsal bakımdan “denizi, Ayla ayaklarını soksun diye getirmesi” alışılmış gösterilenden farklı bir gösterilene işaret etmektedir. “Edibe’nin sokağı, evleri, göğü, güneşi götürmesinin istenmesi” de bu bağlamda ele alınmaktadır.

GALATA KULESİ

İvi Sabahı

(...)
Çingene kızları denizi dört ucundan tutup getirdiler
Dürüp bıraktılar

Sarı erikler geldi odayı sarıya boyadı

(...) (Galile Denizi, 1958, s. 37)

“Çingene kızlarının denizi dört ucundan tutup getirmesi, dürüp bırakması, sarı eriklerin odayı sarıya boyaması” da alışılmamış bağdaştırma kapsamında ele alınmaktadır. Çingene kızları, denizin yerine bir kumaş parçası, çarşaf tutup getirselere alışılmış bağdaştırma olarak bakılabilecek. Ancak “denizin dört ucundan tutulup getirmek, dürüp bırakmak” alışılmamış bağdaştırma örneğidir. Sarı eriklerin odayı sarıya boyaması da bu bağlamda ele alınmaktadır.

Gökyüzü

(...)
 Ne tuhaf şey şu **gökyüzü**
 Bir mendil gibi
Cebe sığacağı bilmezdik

(...) (Galile Denizi, 1958, s. 14)

“Gökyüzünün cebe sığması” örneğinde “mendil” ve “cep” dizileri birleşme ekseninde birleştiklerinde yani dizimi oluşturduklarında, alışılmış bağdaştırma oluşturur. “Mendil cebe sığar” tümcesi alışılmış bağdaştırma örneğidir. Ancak “gökyüzü”nün mendil gibi cebe sığma dizimi alışılmamış bağdaştırmayı oluşturur.

Az

(...)
 Durup dururken **aklına gelmez yağmak yağmurun**
 (...)

(Galile Denizi, 1958, s. 26)

“Yağmurun akli” dizimi, birleşme ekseninde alışılmamış bağdaştırma örneğidir.

(...)
 Diyordum yetiyordu bana çünkü
 Deniz, bir **sokağın gülüşü**
 Ben kime satayım bu çiçekleri şimdi
Güneşi, ayı alıp gitmişler.
 (...) (Galile Denizi, 1958, s. 33)

Bir gece kollarımı İstiklâl Cadesinde unuttum
 (...) (Galile Denizi, 1958, s. 40)

“Sokağın gülüşü”, “güneşin, ayın alıp gidilişi” alışılmamış sözcük seçimi örnekleridir.

Karaca’dan (2015) alıntılanan alışılmamış bağdaştırma örnekleri şunlardır:

Bir **ormanın saçlarını** uzatıyordun

Denizin pencereleri sürgülüydü

Gecenin pancurlarını açtım

Sabahın kuyruğunda sizi bekliyorum

Kırmızı, rüzgarın elleri

Baktık **bir evin bahçesi ilk defa başını almış gidiyor**

(s. 222-223)

Ormanın ağaçları bağdaşması olsa alışılmış bağdaştırma kapsamında ortak, uzlaşımsal bir gösterilenden söz edilebilir. Kızın saçları bağdaştırması için de ortak, uzlaşımsal bir gösterilenden söz etme olanağı vardır. Ormanın saçları bağdaştırmasında ise alışılmamış biçimde dizim oluşturmaktadırlar. Öbür örneklerde de “alışılmamış bağdaştırma” örneği öne çıkmaktadır.

4.5. Turgut Uyar’ın Şiirlerinden Önceleme ve Sapma Örnekleri

4.5.1. Önceleme Örnekleri

4.5.1.1. Sesbilgisel önceleme örnekleri.

Koyu yazılı bölümler sesbilgisel öncelemeleri işaret etmektedir.

GEYİKLİ GECE

Halbuki korkulacak hiçbir şey yoktu ortalıkta
 Her şey naylondandı o kadar
 Ve ölünce beş on bin birden ölü**yorduk** güneşe karşı.
 Ama geyikli geceyi bulmadan önce
 Hepimiz çocuklar gibi korku**yorduk**

Geyikli geceyi hep bilmelisiniz
 Yeşil ve yabanî uzak ormanlarda
 Güneşin asfalt sonlarında batmasıyla ağrı**dan**

Hepimizi vakitten kurtaracak

Bir yandan toprağı **sürdük**
 Bir yandan kaybolduk
 Glâdyatörlerden ve dişlilerden
 Ve büyük şehirlerden
 Gizleyerek yahut dövüşerek
 Geyikli geceyi kurtardık

Evet kimsesizdik ama umudumuz vardı
 Üç ev görsek bir şehir sanıyorduk
 Üç güvercin görsek Meksika geliyordu aklımıza
 Caddelerde gezmekten hoşlanıyorduk akşamları
 Kadınların kocalarını aramasını seviyorduk
 Sonra şarap içiyorduk kırmızı yahut beyaz
 Bilir bilmez geyikli gece yüzünden

(...)

Hiçbir şey umurumda değil diyorum
 Aşkta ve umutta başka
 Bir anda üç kadeh ve üç yeni şarkı
 Belleğimde tüylü tüylü geyikli gece duruyor.

Biliyorum gemiler götüremez
 Neonlar ve teoriler ışıtamaz yanını yöresini
 Örneğin Manastır'da oturur içerdik iki kişi
 Ya da yatakta sevişirdik bir kadın bir erkek
 Öpüşlerimiz gitgide ısınırdı
 Koltukaltlarımız gitgide tatlı gelirdi
 Geyikli gecenin karanlığında
 (...)

Ama ne varsa geyikli gecede idi
 Bir bilseniz avuçlarınız terlerdi heyecandan
 Bir bakıyorduk akşam oluyordu kaldırımlarda
 Kesme avizelerde ve çıplak kadın omuzlarında
 Büyük otellerin önünde garipsiyorduk
 Çaresizliğimiz böylesine kolaydı işte
 Hüznümüzü büyük şeylerden sanırsanız yanılırsınız
 Örneğin üç bardak şarap içsek kurtulurduk
 Yahut bir adam bıçaklasak
 Yahut sokaklara tükürsek
 Ama en iyisi çeker giderdik
 Gider geyikli gecede uyurduk

“Geyiğin gözleri pırıl pırıl gecede
 İmdat ateşleri gibi ürkek telâşlı
 Sultan hançerleri gibi ayışığında
 Bir yanında üstüste üstüste kayalar
 Öbür yanında ben”

Ama siz zavallısınız ben zavallıyım
 Eskimiş şeylerle avunamıyorsunuz
 Domino taşları ve soğuk ikindiler
 Çiçekli elbiseleriyle yabancı kalabalık
 Gölgemiz tortop ayakucumuzda
 Sevinsek de sonunu biliyoruz
 Borçları kefilleri ve bonoları unuttuyorum
 İkramiyeler bensiz çekiliyor dünyada

Daha ilk oturumda suçsuz **çıkıyorum**
 Oturup esmer bir kadını kendim için **yıkıyorum**
 İyice kurulamıyorum saçlarını
 Bir bardak şarabı kendim için **içiyorum**
 “Halbuki geyikli gece ormanda
 Keskin mavi ve hışırtılı
 Geyikli geceye **geçiyorum**”

Uzanıp kendi yanaklarımdan **öpüyorum**.
 (Dünyanın En Güzel Arabistanı, 1994, s. 7-9)

Sizin alınız al **inandım**
 Morunuz mor **inandım**
 Tanrınız büyük âmenna
 Şiiriniz adamakıllı şiir
 Dumanı da caba
 Ama sizin adınız ne
 benim dengemi bozmayınız
 (akt. Kara, 2013, s. 474)

“ama **bütün bunları bütün bunları**
 Yeniden yorumlayabiliriz şimdi”
 (Alıştırdılar Bir kere, Kayayı Delen İncir)

Büyük yapraklardan sular **beni sevindirsin**
 Gemilerin limandan çıkışları **beni sevindirsin**
 Karanlığa uğramayan ezgiler **beni sevindirsin**
 (Toprak Çömlek Hikâyesi, Dünyanın En Güzel Arabistanı)

Adamlar oturmuşlar sandal boyuyorlar
Adamlar oturmuşlar bir kırmızı uydurmuşlar
 (Bir Kantar Memuru İçin; İncil, Dünyanın En Güzel Arabistanı)

belki yerden ve **gökten**
belki senden ve **benden**
belki ikimiz birlikte olmaktan
 (Mektup, Toplandılar)
 (akt. Şenderin, 2003, s. 358)

Önce onların yanında çok iyi yüz **gördüm**.
 Beni kapıdan karşılayıp **ağırlarlardı**.
 Sofralarına konuk **ederlerdi**.
 Onlar iki kişiydi ben **birdim**
 Bana elmadan sıkılmış soğuk sular **sunarlardı**. Kapılarını **kapım**
 bellemiş**tim**. Evlerinde oturacak yerim **vardı**.
 Önce onların yanında çok iyi yüz **gördüm**
 Evleri gürültülü şehirden iki bin ayak uzaktaydı.
 Tahtadan yapılmıştı.
 Beni kapıdan **alırlardı**, -hoş geldin- **derlerdi**, onları sevindirir**dim**.
 Birlikte yaşıyor**lardı**, çocuksuz**dular**.
 Birinin adı Gülbeyaz'dı, o kadındı, öbürünün adı Sinan'dı, o erkekti.

Ben otuzunda Yekta'y**dım**,
 Akçaburgaz'lıyım, oradan **geldim**,
 Herkes bir yerlidir çünkü, Ben, Yekta bunu pek hoş buluyord**um**.
 (...)
 (Akçaburgazlı Yekta'nın Mahkeme Kararını Aldığında Söylediği Mezmurdur, Dünyanın En Güzel Arabistanı, s. 27)

“**Mutsuzluktan** söz etmek istiyorum
 Dikey ve yatay **mutuzluktan**
 Mükemmel mutuzluğundan insan soyunun
 sevgim acıyor”
 (Acıyor, Kayayı Delen İncir)
 (akt. Şenderin, 2003, s. 240)

“ayağımın tozuyla girdiğim mevsim yazdır
 yumuşaktır
 herşeyi yanlış anımsatır
 çünkü bellek yanılmaya hazırdır”
 (Ayağımın Tozuyla, Kayayı Delen İncir)
 (akt. Şenderin, 2003, s. 279)

GÖĞE BAKMA DURAĞI

İkimizi birden sevinebiliriz göğ**e** bakalım
 Şu kaçamak ışıklardan şu şeker kamışlarından
 Bebe dişlerinden güneşlerden yaban otlarından
 Durmadan harcadığım şu gözlerimi al kurtar
 Şu aranıp duran korkak ellerimi tut
 Bu evleri atla bu evleri de bunları da
Göğe** bakalım**

Falanca durağa şimdi geliriz **göğ**e** bakalım**
 İnecek var deriz otobüs durur ineriz
 Bu karanlık böyle iyi afferin Tanrıya
 Herkes uyusun iyi oluyor hoşlanıyorum
 Hırsızlar polisler açlar toklar uyusun
 Herkes uyusun bir seni uyutmam bir de ben uyumam
 Herkes yokken biz oluruz biz uyumayalım
 Nasıl olsa sarhoşuz nasıl olsa öpüşürüz sokaklarda
 Beni bırak **göğ**e** bakalım**

Senin bu ellerinde ne var bilmiyorum **göğ**e** bakalım**
 Tuttukça güçleniyorum kalabalık oluyorum
 Bu senin eski zaman gözlerin yalnız gibi ağaçlar gibi
 Suların ısınsin diye bakıyorum ısınmıyor
 Seni aldım bu sunturlu yere getirdim
 Sayısız penceren vardı bir bir kapattım
 Şimdi otobüs gelir biner gideriz
 Dönmeyeceğimiz bir yer beğen başka türlü güc
 Seni aldı bana ayırdım durma kendini hatırlat
Durma kendini hatırlat
Durma göğe** bakalım**
 (Dünyanın En Güzel Arabistanı, 1994, s. 26)

“Sokaklar mavilik demetleri **şunlar bunlar**
Şunlar bunlar diyorsam unutulmaz şeylerdi ha”
 (Gök, Bulut, Su, Kayayı Delen İncir)

4.5.1.2. Biçimbilgisel önceleme örnekleri.

GEYİKLİ GECE

Halbuki korkulacak hiçbir şey yoktu ortalıkta
 Her şey naylondandı o kadar
 Ve ölünce beş on bin birden ölüyorduk güneşe karşı.
 Ama geyikli geceyi bulmadan önce
 Hepimiz çocuklar gibi korkuyorduk

Bu dizelerde “-TU” bağımlı biçimbirimi, “-yorduk” bağımlı biçimbirimi öncelenmiştir.

Geyikli geceyi hep bilmelisiniz
 Yeşil ve yabancı uzak ormanlarda
 Güneşin asfalt sonlarında batmasıyla ağrıdan
 Hepimizi vakitten kurtaracak

Bir yandan toprağı sürdük
 Bir yandan kaybolduk
 Glâdyatörlerden ve dişlilerden
 Ve büyük şehirlerden
 Gizleyerek yahut dövüşerek
 Geyikli geceyi kurtardık

Evet kimsesizdik ama umudumuz vardı
 Üç ev görsek bir şehir sanıyorduk
 Üç güvercin görsek Meksika geliyordu aklımıza
 Caddelerde gezmekten hoşlanıyorduk akşamları
 Kadınların kocalarını aramasını seviyorduk
 Sonra şarap içiyorduk kırmızı yahut beyaz
 Bilir bilmez geyikli gece yüzünden

“Geyikli gecenin arkası ağaç
 Ayağının suya değdiği yerde bir gökyüzü
 Çatal boynuzlarında soğuk ayışığı”

İster istemez aşkları hatırlatır
 Eskiden güzel kadınlar ve aşklar olmuş
 Şimdi de var biliyorum
 Bir seviniorum düşündükçe bilseniz
 Dağlarda geyikli gecelerin en güzeli

Hiçbir şey umurumda değil diyorum
 Aşktan ve umuttan başka
 Bir anda üç kadeh ve üç yeni şarkı
 Belleğimde tüylü tüylü geyikli gece duruyor.

Biliyorum gemiler götüremez
 Neonlar ve teoriler ışıtamaz yanını yöresini
 Örneğin Manastır’da oturur içerdik iki kişi
 Ya da yatakta sevişirdik bir kadın bir erkek
 Öpüşlerimiz gitgide ısınırdı
 Koltukaltlarımız gitgide tatlı gelirdi
 Geyikli gecenin karanlığında

(...)

Ama ne varsa geyikli gecede idi
 Bir bilseniz avuçlarınız terlerdi heyecandan
 Bir bakıyorduk akşam oluyordu kaldırımlarda
 Kesme avizelerde ve çıplak kadın omuzlarında
 Büyük otellerin önünde garipsiyorduk
 Çaresizliğimiz böylesine kolaydı işte
 Hüznümüzü büyük şeylerden sanırsanız yanılırsınız
 Örneğin üç bardak şarap içsek kurtulurduk

Yahut bir adam bıçaklasak
 Yahut sokaklara tükürsek
 Ama en iyisi çeker giderdik
 Gider geyikli gecede uyurduk

“Geyiğin gözleri pırl pırl gecede
 İmdat ateşleri gibi ürkek telâşlı
 Sultan hançerleri gibi ayışığında
 Bir yanında üstüste üstüste kayalar
 Öbür yanında ben”

Ama siz zavallı**sınız** ben zavallıyım
 Eskimiş şeylerle avunamıyors**sunuz**
 Domino taşları ve soğuk ikindiler
 Çiçekli elbiseleriyle yabancı kalabalık
 Gölgemiz tortop ayakucumuzda
 Sevinsek de sonunu biliyoruz
 Borçları kefilleri ve bonoları unutu**yorum**
 İkramiyeler bensiz çekiliyor dünyada
 Daha ilk oturumda suçsuz çıkı**yorum**
 Oturup esmer bir kadını kendim için yıkı**yorum**
 İyice kurulamı**yorum** saçlarını
 Bir bardak şarabı kendim için içi**yorum**
 “Halbuki geyikli gece ormanda
 Keskin mavi ve hışırtılı
 Geyikli geceye geçi**yorum**”

Uzanıp kendi yanaklarımdan öpü**yorum**.
 (Dünyanın En Güzel Arabistanı, 1994, s. 7-9)

Sizin alınız al inandım
 Morunuz mor inandım
 Tanrınız büyük âmenna
 Şiiriniz adamakıllı şiir
 Dumanı da caba
 Ama sizin adınız ne
 benim dengemi bozmayınız
 (akt. Kara, 2013, s. 474)

Adamlar oturmuşlar sandal boyuyorlar
Adamlar oturmuşlar bir kırmızı uydurmuşlar
 (Bir Kantar Memuru İçin; İncil, Dünyanın En Güzel Arabistanı)

belki yerden ve gökten
belki senden ve benden
belki ikimiz birlikte olmaktan
 (Mektup, Toplandılar)
 (akt. Şenderin, 2003, s. 358)

Önce onların yanında çok iyi yüz gördüm.
 Beni kapıdan karşılayıp ağırlarlardı.
 Sofralarına konuk ederlerdi.
 Onlar iki kişiydi ben birdim
 Bana elmadan sıkılmış soğuk sular sunarlardı. Kapılarını kapım
 bellemiştim. Evlerinde oturacak yerim vardı.
 Önce onların yanında çok iyi yüz gördüm
 Evleri gürültülü şehirden iki bin ayak uzaktaydı.
 Tahtadan yapılmıştı.
 Beni kapıdan alırlardı, -hoş geldin- derlerdi, onları sevindirirdim.

Birlikte yaşıyorlardı, çocuksuzdular.
Birinini adı Gülbeyaz'dı, o kadındı, öbürünün adı Sinan'dı, o erkekti.

Ben otuzunda Yekta'ydım,
Akçaburgaz'lıyım, oradan geldim,
Herkes bir yerlidir çünkü, Ben, Yekta bunu pek hoş buluyordum.
(...)

(Akçaburgazlı Yekta'nın Mahkeme Kararını Aldığında Söylediği Mezmurdur, Dünyanın En Güzel Arabistanı, s. 27)

“**Mutsuzluktan** söz etmek istiyorum
Dikey ve yatay **mutusuzluktan**
Mükemmel **mutusuzluğundan** insan soyunun
sevgim acıyor”
(Acıyor, Kayayı Delen İncir)
(akt. Şenderin, 2003, s. 240)

“ayağımın tozuyla girdiğim mevsim yazdır
yumuşaktır
herşeyi yanlış anımsatır
çünkü bellek yanılmaya hazırdır”
(Ayağımın Tozuyla, Kayayı Delen İncir)
(akt. Şenderin, 2003, s. 279)

GÖĞE BAKMA DURAĞI

İkimizi birden sevinebiliriz göğe bakalım
Şu kaçamak ışıklardan şu şeker kamışlarından
Bebe dişlerinden güneşlerden yaban otlarından
Durmadan harcadığım şu gözlerimi al kurtar
Şu aranıp duran korkak ellerimi tut
Bu evleri atla bu evleri de bunları da
Göğe bakalım

Falanca durağa şimdi gelimiz göğe bakalım
İnecek var deriz otobüs durur ineriz
Bu karanlık böyle iyi afferin Tanrıya
Herkes uyusun iyi oluyor hoşlanıyorum
Hırsızlar polisler açlar toklar uyusun
Herkes uyusun bir seni uyutmam bir de ben uyumam
Herkes yokken biz oluruz biz uyumayalım
Nasıl olsa sarhoşuz nasıl olsa öpüşürüz sokaklarda
Beni bırak göğe bakalım

Senin bu ellerinde ne var bilmiyorum göğe bakalım
Tuttukça güçleniyorum kalabalık oluyorum
Bu senin eski zaman gözlerin yalnız gibi ağaçlar gibi
Suların ınsın diye bakıyorum ısınmıyor
Seni aldım bu sunturlu yere getirdim
Sayısız penceren vardı bir bir kapattım
Şimdi otobüs gelir biner gideriz
Dönmeyeceğimiz bir yer beğen başka türlü güç
Seni aldı bana ayırdım durma kendini hatırlat
Durma kendini hatırlat
Durma göğe bakalım
(Dünyanın En Güzel Arabistanı, 1994, s. 26)

4.5.1.3. Sözdizimsel öneleme örnekleri.

Koyu yazılı sözcükler, yüklemün öncelenmesini, olağan sözdiziminde önde işlenmesini göstermektedir.

GEYİKLİ GECE

Halbuki korkulacak hiçbir şey **yoktu** ortalıkta Zarf Tümleci + Özne + Yüklem + Dolaylı T.
Her şey **naylondandı** o kadar Özne + Yüklem + Zarf Tümleci
Ve ölünce beş on bin birden **öliyorduk** güneşe karşı. Zarf Tümleci + Dolaylı T. + Yüklem + Dol.T
Ama geyikli geceyi bulmadan önce
Hepimiz çocuklar gibi korkuyorduk

(...)

Evet kimsesizdik ama umudumuz vardı
Üç ev görsek bir şehir sanıyorduk
Üç güvercin görsek/ Meksika **geliyordu** aklımıza/ Özne + Yüklem + Dolaylı Tümleç
Caddelerde gezmekten **hoşlanıyorduk** akşamları Dolaylı Tümleç + Yüklem + Zarf Tümleci
Kadınların kocalarını aramasını seviyorduk
Sonra şarap **içiyorduk** kırmızı yahut beyaz Zarf Tümleci + Nesne + Yüklem + Nesne
Bilir bilmez geyikli gece yüzünden

“Geyikli gecenin arkası ağaç
Ayağının suya değdiği yerde bir gökyüzü
Çatal boynuzlarında soğuk ayışığı”
İster istemez aşkları hatırlatır
Eskiden güzel kadınlar ve aşklar olmuş
Şimdi de var biliyorum
Bir **seviniorum** düşündükçe bilerseniz Zarf Tümleci + Yüklem + Zarf Tümleci
Dağlarda geyikli gecelerin en güzeli

Hiçbir şey umurumda değil diyorum
Aşktan ve umuttan başka
Bir anda üç kadeh ve üç yeni şarkı
Belleğimde tüylü tüylü geyikli gece duruyor.

Biliyorum gemiler götüremez
Neonlar ve teoriler **ışıtamaz** yanını yöresini Özne + Yüklem + Nesne
Örneğin Manastır’da oturur **içerdik** iki kişi Zarf T. + Dolaylı T. + Zarf T. + Yüklem +
Özne
Ya da yatakta **sevişirdik** bir kadın bir erkek Dolaylı T. + Yüklem + Özne
Öpüşlerimiz gitgide ısınırdı
Koltukaltlarımız gitgide tatlı gelirdi
Geyikli gecenin karanlığında

(...)

Ama ne varsa geyikli gecede idi
Bir bilerseniz / avuçlarınızın **terlerdi** heyecandan/ Özne + Yüklem + Dolaylı Tümleç
Bir bakıyorduk/ akşam **oluyordu** kaldırımlarda/ Özne + Yüklem + Dolaylı Tümleç
Kesme avizelerde ve çıplak kadın omuzlarında
Büyük otellerin önünde garipsiyorduk
Çaresizliğimiz böylesine **kolaydı** işte Özne + Zarf Tümleci + Yüklem + Zarf Tümleci

Hüznümüzü büyük şeylerden sanırsanız yanılırsınız
 Örneğin üç bardak şarap içsek kurtulurduk
 Yahut bir adam bıçaklasak
 Yahut sokaklara tükürsek
 Ama en iyisi çeker giderdik
 Gider geyikli gecede uyurduk

(...)

Borçları kefilleri ve bonoları unutuyorum

İkramiyeler bensiz **çekiliyor** dünyada

Özne + Zarf Tümleci + Yüklem + Dolaylı T.

Daha ilk oturumda suçsuz çıkıyorum

Oturup esmer bir kadını kendim için yıkıyorum

İyice **kurulamıyorum** saçlarını

Zarf Tümleci + Yüklem + Nesne

Bir bardak şarabı kendim için içiyorum

“Halbuki geyikli gece ormanda

Keskin mavi ve hışırtılı

Geyikli geceye geçiyorum”

Uzanıp kendi yanaklarımdan öpüyorum.

(Dünyanın En Güzel Arabistanı, 1994, s. 7-9)

“ama bütün bunları bütün bunları

Yeniden **yorumlayabiliriz** şimdi”

Zarf Tümleci + Yüklem + Zarf Tümleci

(Alıştırdılar Bir kere, Kayayı Delen İncir)

Nasıl olsa sarhoşuz nasıl olsa **öpüşürüz** sokaklarda

Zarf Tümleci + Yüklem + Dolaylı Tümleç

(Dünyanın En Güzel Arabistanı, 1994, s. 26)

“matrağa **alışkınım** aslında ama

ille kayayı delen incir,

suları aşan gemi”

Dolaylı Tümleç + Yüklem + Zarf Tümleci

(Hazırladın Diyelim, Kayayı Delen İncir)

(akt. Şenderin, 2003, s. 211)

“**yakalım** karanlığın kıllarını” (Ellerimde Bir Çalgı, Büyük Saat) Yüklem + Nesne

“Büyük ölümün azı dişleri **takırdar** uzakta” (Ellerimde Bir Çalgı, Büyük Saat) Özne + Yüklem + Dolaylı Tümleç

Kokusu bütün kokusu **kaşındırır** balkonları” (Ellerimde Bir Çalgı, Büyük Saat) Özne + Yüklem + Nesne

“Senin kanın **uzatır** yapışkan geceyi bir tabakta” (Ellerimde Bir Çalgı, Büyük Saat) Özne + Yüklem + Nesne + Dolaylı Tümleç

(akt. Karaca, 2013, s. 224 225)

4.5.2. Sapma Örnekleri

4.5.2.1. Yazımsal sapma örnekleri.

“EY Bütün Kadınlar Uzak ... güneşi övmüyorum. Ve kanım ne güzel akıyor ... ıslak taşlıklarda. Sanki her şey,

.....

Ey Yanan Bir şey,

yanan ve içilen bir şey

.....

(Turgut Uyar, "Bir barbar kendin tartar/ bir barbar aşığlarda".

Özünü'nün (2001) aktarımıyla sözcük başlarında büyük harf yazımıyla yazımsal sapmalara örnek gösterilebilir.

4.5.2.2. Sesbilimsel sapma örnekleri.

"bir barbar kendin tartar

Bir barbar **aşığlarda**" (Turgut Uyar, 1962: 20) (akt. Özünü, 2001, s145)

Alışılmış yazım "aşığlarda" iken "ı" ses birimi düşürülerek yazıya geçirilmiştir.

4.5.2.3. Sözcüksel sapma örnekleri.

"Birinin durmadan ıslatarak yalnızlığını denediği suların

toprağa aksınlar dediği. Bu **karanslak** bir şeydi..." (akt. Dönmez, 1993, s. 80)

"O zaman bütün **İstanbulistan Vizansiyadan** kalan sarıdaydı

Vizansiyanın rengi eski bir yapraktır.

(Turgut Uyar, 1962:15) (akt. Özünü, 2001, s.146)

"Karanslak" sözcüğü karanlık ve ıslak sözcüklerinin birleşmesinden türemiştir. "İstanbulistan" ve "Vizansiyadan" sözcüklerinde "kök ve ekler, yeni kökler ve eklerle birleştirilerek olağan dilde olmayan yepyeni sözcükler yaratmada" işler (a.g.y. s. 146).

4.5.2.4. Anlamsal sapma örnekleri.

4.5.2.4.1. Alışılmamış sözdizimi örnekleri.

Alışılmış sözdiziminden, Özne + Nesne + Yüklem'den, farklı olarak işlenmesi koyu yazılı sözcüklerle yüklem olarak gösterilmiştir.

Halbuki korkulacak hiçbir şey **yoktu** ortalıkta

Zarf Tümleci + Özne + Yüklem + Dolaylı Tümleç

Her şey **naylondandı** o kadar

Özne + Yüklem + Zarf Tümleci

Ve ölünce beş on bin birden **ölyüyoruz** güneşe karşı.

Zarf Tümleci + Dolaylı T. + Yüklem + Dolaylı Tümleç

(...)

Üç güvercin görsek /Meksika **geliyordu** aklımıza/

Özne + Yüklem + Dolaylı Tümleç

Caddelerde gezmekten **hoşlanıyorduk** akşamları

Dolaylı Tümleç + Yüklem + Zarf Tümleci

(...)

Sonra şarap **içiyorduk** kırmızı yahut beyaz

Zarf Tümleci + Nesne + Yüklem + Nesne

(...)

Bir **seviniyorum** düşündükçe bilseniz

Zarf Tümleci + Yüklem + Zarf Tümleci

(...)

Neonlar ve teoriler **ıştıamaz** yanını yöresini

Zarf T. + Dolaylı T. + Yüklem + Özne

Örneğin Manastır'da **oturur içerdik** iki kişi

Dolaylı T. + Zarf Tümleci + Yüklem + Özne

Ya da yatakta **sevişirdik** bir kadın bir erkek

Dolaylı T. + Yüklem + Özne

(...)	
Bir bilseniz /avuçlarımız terlerdi heyecandan/	Özne + Yüklem + Dolaylı Tümleş
Bir bakıyorduk/ akşam oluyordu kaldırımlarda/	Özne + Yüklem + Dolaylı Tümleş
(...)	
Çaresizliğimiz böylesine kolaydı işte	Özne + Zarf Tümleci + Yüklem + Zarf Tümleci
(...)	
İkramiyeler bensiz çekiliyor dünyada	Özne + Zarf Tümleci + Yüklem + Dolaylı T.
(...)	
İyice kurulamıyorum saçlarımı	Zarf Tümleci + Yüklem + Nesne
(...)	
(Dünyanın En Güzel Arabistanı, 1994, s. 7-9)	
“ama bütün bunları bütün bunları Yeniden yorumlayabiliriz şimdi”	Zarf Tümleci + Yüklem + Zarf Tümleci
(Alıştırdılar Bir kere, Kayayı Delen İncir) (akt. Şenderin, 2003, s. 359)	
Nasıl olsa sarhoşuz nasıl olsa öpüşürüz sokaklarda	Zarf Tümleci + Yüklem + Dolaylı Tümleş
(Dünyanın En Güzel Arabistanı, 1994, s. 26)	
“matrağa alışkınım aslında ama ille kayayı delen incir, suları aşan gemi”	Dolaylı Tümleş + Yüklem + Zarf Tümleci
(Hazırladın Diyelim, Kayayı Delen İncir) (akt. Şenderin, 2003, s. 211)	

4.5.2.4.2. *Alışılmamış sözcük seçimi örnekleri (alışılmamış bağdaştırmalar).*

“Çöl olmasa, **en dişi kavunlar** olmasa” (Kan Kentleri, Büyük Saat)

“O **yorgun ve tükenmez merdivenler** saatinde” (O Zaman Av Bitti, Büyük Saat)

“Ev adamları **lâtince sulara** başladığı zaman” (Maya, Büyük Saat)

“bir ot sesinden, bir **at akşamından**” (Yavaşça Oluyor Ellerime, Büyük Saat)

“**Dizlerimiz sulardan akıyordu**” (O Zaman Av Bitti, Büyük Saat)

“Katlanılmaz bir **uykunun sonunu kesip biçtiler**” (Terziler Geldiler, Büyük Saat)

(akt. Karaca,

2013, s.224-225)

Dişi kavunlar, yorgun ve tükenmez merdivenler, Latince sular, at akşamı, dizlerimizin sulardan akması, uykunun sonunu kesip biçmek biçimindeki bağdaştırmalar diziler ekseninde (paradigma) sözcüklerin gene başka bir dizi eksenindeki sözcüklerle dizim ekseninde (sentegma) birleşmesinin örneğidir alışılmamış biçimde bağdaştırılarak. “Sarı kavunlar” dense veya “dişi kediler” iki bağdaştırma da alışılmış ve uzlaşmış biçimde bir gösterileni işaret edebilir. Ancak “dişi kavunlar” bağdaştırması bambaşka bir gösterileni öneriyor, çağrışım alanı oldukça geniş. Bu gösterilenin ne olduğu şiirsel anlambilime kalıyor.

“...peynirlerin kötü dükkanlara
sarıldığı o kâğıtlarda”

Kara (2013) bu dizeler için “peynirleri kâğıt yerine dükkânlara sarmakta” Turgut Uyar demektedir (s.461). Alışılmış bağdaştırma biçimini vurgulamış oluyor. “Peynirlerin kötü kağıtlara sarıldığı o dükkanlarda” bağdaştırması, alışılmamış biçimde “peynirlerin kötü dükkanlara sarıldığı o kağıtlarda” dizelerine dönüşüyor. Geniş çağrışım alanlarına yola açıyor.

4.5.2.4.3. *Yukarıdaki eğilimlerin ikisinin de zorlanıp birden işlenmesi.*

“**yakalım karanlığın kıllarını**” Yüklem + Nesne
(Ellerimde Bir Çalgı, Büyük Saat)

“**Büyük ölümün azı dişleri takırdar** uzakta” Özne + Yüklem + Tümleç
(Ellerimde Bir Çalgı, Büyük Saat)

Kokusu bütün kokusu **kaşındırır balkonları**” Özne + Yüklem + Nesne
(Ellerimde Bir Çalgı, Büyük Saat)

“Senin kanın **uzatır yapışkan geceyi** bir tabakta” Özne + Yüklem + Nesne + Tümleç
(Ellerimde Bir Çalgı, Büyük Saat)

Alışılmamış sözdizimi olarak dizelere bakıldığında Türkçedeki olağan sözdiziminden farklılık gözükmektedir. Özne + Nesne + Yüklem diziminden farklı biçimler gösterilmiştir.

Alışılmamış sözcük seçimi olarak da “karanlığın kılları”, “ölümün azı dişleri”, “kokusunun balkonları kaşındırması”, “yapışkan gece” bağdaştırmaları gösterilmiştir. İlk örnekten başlanırsa; alışılmış bağdaştırma olarak dizinin birinde “eşek” sözcüğü öbür dizide “kıl” sözcüğü yer alsın. İkisini birleştirdiğimizde “eşeğin kılları” olarak alışılmış bağdaştırma olarak bir gösterilen oluşabilmektedir. Hem de alışılmış bir gösterilen. Ancak

“karanlığın kılları” bağdaştırması oluştuğunda birinci gösterilenden farklı bir gösterilen oluşmaktadır. Buna alışılmamış bağdaştırma adı verilmektedir.

“Azı dişlerin takırdaması” alışılmış bir bağdaştırma olarak ortak bir gösterileni işaret etmektedir. Ancak “ölümün azı dişleri” bağdaştırması, alışılmamış bağdaştırma kapsamındadır.

“Bacağımı kaşındırması”, “kafamı kaşındırması” benzer biçimde oluşturulan bağdaştırmalar dilin ortak uzlaşma düzeyinde gösterileni işaret etmesi olarak algılanabilir. Ancak “balkonları kaşındırması” benzer biçimde oluşturulan alışılmış bağdaştırmalardan farklılığını göstermektedir. “Bacak, kafa, kol vb.” kaşınması, canlı bir organizmada veya organizmanın bir parçasında oluşan duyu olarak tanımlanırsa; “balkon” sözcüğü canlı organizma veya organizma parçası tanımına girmediğinden farklı bir gösterileni işaret etmektedir.

“Yapışkan gece” bağdaştırmasına bakılırsa; “yapışkan sülük” veya “karanlık gece” alışılmış bağdaştırma olarak uzlaşımsal bir gösterilende belirlenebilir. “Yapışkan” dizisi ile “gece” dizisi birleşme ekseninden dizim oluşturduğunda yani birleştiğinde “yapışkan gece” alışılmamış bağdaştırması oluşur. İlk gösterilenlerden farklı bir gösterileni işaret etmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

İkinci Yeni adı kapsamında ele alınan şairlerin şiir dillerindeki özelliklere, adları geçen ilgili araştırmalar kısmında anılan araştırmalarda değinilmiştir. İkinci Yeni neydi? Nerede başladı? Kimler İkinci Yeni'nin içinde, kimler dışında? "İkinci Yeni" diye bir adda toplamak olası mı? İkinci Yeni'yle anılan şairlerin ortak özellikleri nelerdir? Farkları nelerdir? gibi sorular ilgili araştırmalar kısmında adları yazılı yapıtlarda tartışılmış ve birçok çalışmada da tartışılmaktadır. Bu çalışmada bu tartışmaların varlığı işaret edilerek adları geçen şairlerin şiir dillerinin özellikleri sapma ve önceleme kuramları tanımlarından yola çıkılarak Türk şiir dilinde yeni olanakların oluşturulması, yeni dizimlerin gerçekleşmesi, yepyeni çağrışımları getirilmesi örnekleri izlenmiştir.

Çalışma sonucunda; İkinci Yeni adı altında adları yazılı şairlerin yapıtlarında önceleme, sapma ve özellikle alışılmamış bağdaştırma örnekleri gösterilmiştir. Leech ve Cohen'in kuramlarından yararlanılarak çözümlenmeler oluşturulmuş, buna ek olarak Leech'in kategorilerinden yararlanarak yazımsal, sesbilimsel, sözcüksel, dilbilgisel, anlamsal, lehçesel, kesimsel, tarihsel dönem sapsmaları başlıkları bağlamında; örnekler işaret edilerek oluşum biçimleri tanımlardan hareketle belirtilmiştir. Ayrıca Özünlü'den yararlanılarak önceleme ya da öne çıkartma özellikleri bağlamında bazı örnekler verilmiştir. Özellikle alışılmamış sözcük seçimi (alışılmamış bağdaştırma) terimine yer verilerek bu terimle ilişkili örnekler üzerinde kapsamlı biçimde çalışılmıştır. Bu bağlamda çözümlenmeler yapılmış ayrıca; bu alışılmamış sözcük seçimi, alışılmamış sözdizimi ve her iki yapının birlikte işlemesi üzerindeki örnekler işaret edilmiştir.

Adları geçen şairlerin yapıtlarındaki önceleme, sapma ve özellikle alışılmamış sözcük seçimi örneklerinin niceliği ve niteliği dikkat çekici boyuttadır. Şairlerin işlediği bu dilin; önceleme özelliklerinden bazıları, sapma özellikleri ve özellikle alışılmamış sözcük seçimi (alışılmamış bağdaştırma) şairlerinin şiir dilinin özelliklerinin bir boyutudur. Şiirin,

şiiir dilinin birçok tanımı, özelliği olmakla birlikte bu çalışmada, şairlerin şiiir dilini adları geçen özellikler bağlamında ele alarak şairlerin şiiirlerinde bazı nceleme özellikleri, sapma özellikleri ve vurgulanmış biçimde alışılmamış sözcük seçimi (alışılmamış bağdaştırma) zelliklerinin ne derece yoğun, sıkı dokunmuş olduğu imlenmiştir.

nceleme işlemiyle ilgili olarak Yaylı'nın (2006) aktarımıyla "sürekli ve dizgesel" olmasının önemi vurgulanır ve ne çıkartmaların (ncelemelerin) şiiirdeki etkisi, bu öğelerin anlamı sağlayan metin içi ilişkilerine yani bağlantı (cohesion) gücüne bağlı"lığı işaret edilir; aksi halde şiirsel işlevin baskın ya da belirgin olması sağlanamaz. şairlerin yapıtlarındaki nceleme örnekleri gösterilmiştir. nceleme rneklerinin şairlerin şiiir dillerine etkisi başka bir tartışmanın konusudur. Burada tanımlardan yola çıkılarak örnekler işaret edilmiştir.

"Düzenli ve yerinde kullanılmış sapmaların şiiir dilini zenginleştirdiği açıktır. İnce (1993) 'şiiirlerin yüzey yapılarında kalmış ve derin yapıda kendilerine çağrışım alanları aamamış' (s.24) sapma örneklerinin şiirimize köstek olduğunu söylüyor. O zaman derin yapıda tutarlı bağlılaşık bulan bir sapma başarılı sayılabilir" (a.g.y.). Bu çalışmada da sapma örneklerinin açtığı çağrışım alanları gösterilmiştir. şiiir diline açtıkları çağrışım alanları, şiiir dilinin genişlemesine olanak vermiştir.

Ele alınan kuramlar ışığında adları geçen şairlerin şiiir dillerindeki özellikler kavramlar temelinde aydınlatılmaya, kuramlardaki kavramlarla bağlar kurulmaya çalışılmış ve örnekleri gösterilmiştir. "İkinci Yeni, Türk şiiir diline ne getirdi?" sorusu adları geçen bu çalışma kapsamında ele alınan şairlerle ve örneklemde geçen şiiirleriyle, dizeleriyle sınırlı tutulursa; şiiir dili özellikleri bağlamında sapma ve nceleme özellikleri görülebilir. Sorunsalı bir adım daha öteye götürecek olursak; "şiiir dili özellikleri bağlamında ele alınan sapma ve nceleme özelliklerinin anlamı nedir ya da neye bağlanabilir?" şiirsel işlev yanıtı verilebilir. İlgili araştırmalar bölümünde adları yazılı araştırmalardan edinilen izlenimden yola çıkılarak sapma ve nceleme özelliklerinin anlamı Ece Ayhan'ın deyişiyle insanın iinin açılmasıdır. şiirin alanının genişlemesi, yeni olanaklar oluşturulmasıdır. Edip Cansever'in deyişiyle dışavurmalarıdır. Dile yeni bir ivme ve g kazandırmak, göstergeleri daha etkili kılmak ve okurda farklı duyumsamalar oluşturmaktadır.

5.2. neriler

Bu alışma; nceleme, sapma ve alışılmamış sözcük seçimi (alışılmamış bağdaştırma), alışılmamış sözdizimi kavramlarıyla oluşturulacak şiiirlere veya metinlere geniş bir kaynak sunmaktadır. "şiiir bilimi" adıyla şiiir dilinin birçok yönünün ne çıkarılıp

incelenmesi gerekmektedir. Türk şiir dilinin yıldızlarından olan İkinci Yeni adıyla ilişkilendirilen şairlerin şiirleri, şiir dilinin genişlemesine, işlenmesine önemli bir kaynak olarak belirlemektedir. Çalışmanın kapsamında ele alınan şairlerin şiirleri, şiir dilinin nasıl işlendiğine ilişkin örnek oluşturmaktadır. İkinci Yeni adıyla bu çalışmada geçen şairlerin dışında birçok şairin ilişkilendirilebileceği açıktır. Şiir dilinin önemli kaynaklarından olan İkinci Yeni kapsamında ele alınan şairlerin ve İkinci Yeni'yle ilişkilendirilebilecek nice şairin şiirinin incelenmesi, şiir dilinin gelişimine katkı sağlayabilecektir.

“Şiirde, söz ile sözcük arasındaki alışlagelen dengeyi bozarak ‘sözün çağrışım gücünü, düş ve düşünce gücünü arttırmanın olanaklı olduğunu sezen Muzaffer İlhan Erdost..” Fuat’ın (2000) önermesinden hareketle söz ile sözcük arasındaki dengeyi bozma dil olayı alışılmamış sözcük seçimi (alışılmamış bağdaştırma) olarak veya sapma olarak ele alınır; bu dil olayının düş ve düşünce gücünü arttırmanın bir olanağı olduğunun bilimsel çalışmalarla kanıtlanması gerekmektedir(s. 97). Açıklamak gerekirse, sapma özellikle alışılmamış sözcük seçimi (alışılmamış bağdaştırma) işlemiyle, düş ve düşünce gücünün arttırma arasındaki ilişkinin araştırılması önem oluşturmaktadır. Bu araştırma işleminin bulgularına göre İkinci Yeni üzerine çalışmalar yoğunlaşabilecek, Türk dili için önemi kavranabilecektir.

KAYNAKÇA

- Akkanat, C. (2000). *Gelenek ve İkinci Yeni Şiiri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Aksan, D. (2013). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili* (7. baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Armağan, Y. (2014). *İmkânsız Özerklik Türk Şiirinde Modernizm* (3. baskı). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Ayhan, E. (1993). *Şiirin Bir Altın Çağı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ayhan, E. (1994). *Bütün Yort Savul'lar!*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ayhan, E. (1995). *Aynalı Denemeler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ayhan, E. (1996). *Dipyazılar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ayhan, E. (2013). *Başıbozuk Günceler* (4. baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Balcı, A. (2013). *Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Berk, İ. (1958). *Galile Denizi*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Berk, İ. (1994). *İnferno*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berk, İ. (1996). *Logos*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berk, İ. (1997a). *El Yazılarına Vuruyor Güneş* (2. baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berk, İ. (1997b). *Uzun Bir Adam* (2. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berk, İ. (1997c). *Poetika*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bezirci, A. (1974). *2. Yeni Olayı*. İstanbul: Tel Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2014). *Deneyisel desenler: Ön test son test grubu desen ve veri analizi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Cöntürk, H. (1964). *Behçet Necatigil ve Edip Cansever Üstüne*. Ankara: ?
- Çebi, T. (2016). *Yalnızız, Onuncu Köy ve Bozkırdaki Çekirdek Romanlarındaki Değerler ve Eğitim Anlayışı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Demir, Z. (2015). *İkinci Yeni Şiiri ve Postmodernizm*. İstanbul: Mühür Kitaplığı.
- Doğan, M.H. (Ed.) (2008). *İkinci Yeni Şiir*. İstanbul: İkaros Yayınları.
- Dönmez, S. (1993). *İkinci Yeni Hareketinde Dil Problemi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Erdost, M. İ. (1997). *İkinci Yeni Yazıları*. Ankara: Onur Yayınları.
- Erol, A. (2016). *Proje Yaklaşımına Dayanan Aile Katılımlı Çevre Eğitimi Programının 5-6 Yaş Çocuklarının Çevreye Yönelik Farkındalık ve Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Fuat, M. (2000). *İkinci Yeni Tartışması*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Geçgel, H. (2002). *İkinci Yeni Şiirinin Çevresinde Ece Ayhan*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- İlhan, A. (1983). *İkinci Yeni Savaşı*. İstanbul: Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi.
- Kara, Ö. T. (2013). *Türkçenin Kuralları Dışına Çıkan Bir Topluluk: İkinci Yeniciler*. *Tarih Okulu Dergisi*, 6. yıl 15. sayı, s. 451-480.
- Karaca, A. (2013). *İkinci Yeni Poetikası* (3. baskı). Ankara: Hece Yayınları.
- Karasar, N. (2014a). *Bilimsel araştırma yöntemi* (26. Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karasar, N. (2014b). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar ilkeler teknikler*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Kul, E. (2007). *Ece Ayhan'ın Şiirleri Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Memiş, A. (2003). *Cemal Süreya'nın Gözünden Kendi Şiiri ve İkinci Yeni*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Öcal, O. (2013). *Bir Şair, Bir Antagonist Tavrı Edip Cansever*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özlem, D. (1999). *Mantık: Klasik / Sembolik Mantık, Mantık Felsefesi* (6. baskı). İstanbul: İnkilap Yayınevi.

- Özkan Navdar, A. (2017). Sınıf Öğretmenlerinin Oyun ve Fiziki Etkinlik Dersinin Öğretim Süreciyle İlgili Görüşleri.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize.
- Russell, B. (2013). *Anlam ve Doğruluk Üzerine* (1. baskı). (E. Ovat, Cev.). Ankara: İtalik Kitapları. (1940).
- Solak, M. (2013). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Dersi Çalışma Kitaplarında ve Öğretmen Kılavuz Kitaplarında Yer Alan Yazma Etkinliklerinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F.G. (2013). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Süreya, C. (1990). *Papirüsten Başyazılar*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Süreya, C. (1993). *Sevda Sözleri*. İstanbul: Can Yayınları.
- Süreya, C. (1996). *Günler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Şenderin, Z. (2003). Turgut Uyar'ın Hayatı, Sanatı, Şiirleri Üzerine Bir Araştırma. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Uyar, T. (1994). *Dünyanın En Güzel Arabistanı*. İstanbul: Can Yayınları.
- Özünü, Ö. (2001). *Edebiyatta Dil Kullanımları*. İstanbul: Multilingual
- Yalçın, M. (2010). *Şiirin Ortak Paydası I* (3. Baskı). İstanbul: İkaros Yayınları.
- Yaylı, D. (2006). Haydar Ergülen'in 40 Şiir ve Bir... 'inde Sapmalar, *Dilbilim*, s.73-81, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr> sayfasından elde edilmiştir.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1993). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Ek A: Özgeçmiş

Kişisel Bilgiler

Adı: Orhun

Soyadı: Taşpınar

Doğum yeri ve tarihi: Dinar /Afyonkarahisar, 20.08.1990

Uyruğu: Türk

İletişim adresi ve e-mail adresi: Otogar Mahallesi Gamze Sokak Numara: 38 Dinar/
Afyonkarahisar, otaspınar08@posta.pau.edu.tr

Eğitim

İlköğretim: Dinar Şakir Ünver İlköğretim Okulu

Ortaöğretim: Dinar Anadolu Lisesi

Yükseköğretim (Lisans): Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Bölümü

Yükseköğretim (Yüksek Lisans): Pamukkale Üniversitesi Eğitim Enstitüsü Türkçe
ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı

Yabancı dil

Yabancı dil adı: İngilizce

-SINAV ADI-: Yök Dil

Sınavın

Yapıldığı ay ve yıl: Temmuz 2017

Alınan puan: 68.75

Mesleki Deneyim

Yıl (lar) Mesleki deneyim: 2012-2014 yılları arasında öğretmen olarak çalıştım.